

ΥΠΟ ΤΙΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ

# ΝΑΚΗΣ ΛΙΤΣΑΣ



ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ  
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
ΚΟΥΡΙΑ  
ΠΡΩΤΟΥ



ΑΓΗΡΩΣ

Η

**Μ Ν Η Μ Η**

ΤΩΝ

ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΠΕΣΟΝΤΩΝ



ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΕΖΙΚΟΥ

Λ  
23  
Ἄρχηγος Ἑλληνομακεδονικῶν Σωμάτων, ἀγωνισθεὶς τὴν Μακεδονίαν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Νάκης Λίτσας», καὶ περὶ τὴν 7 Μαΐου εἰς τὴν Ὀδύσσειαν τῆς Μακεδονίας.

ΑΘΗΝΑΙ 1906



BK  
T93



ΥΠΟ ΤΙΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ

# ΝΑΚΗΣ ΛΙΤΣΑΣ



ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΧΑΓΟΣ ΤΟΥ ΠΕΖΙΚΟΥ

Ἄρχηγος Ἑλληνομακεδονικῶν Σωμάτων, ἀγωνισθεὶς  
εἰς τὴν Μακεδονίαν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον "Νάκης Λίτσας", καὶ περὶ  
τὴν 7 Μαΐου εἰς τὴν Ὀρνίθανν τῆς Μακεδονίας.

—◆—  
ΑΘΗΝΑΙ 1906



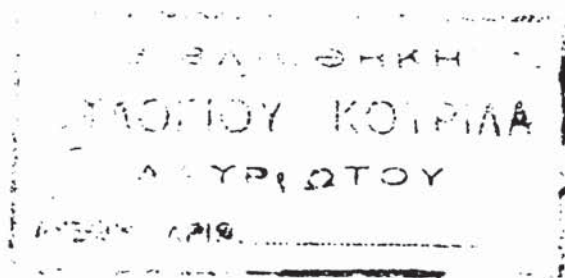
ΕΙΣ

ΤΗΝ Α. Β. ΥΨΗΛΟΤΗΤΑ

ΤΟΝ ΠΡΙΓΚΗΠΑ ΑΝΔΡΕΑΝ

ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ





## ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

---

«Καλότυχοι οί Λαοί, οί οποῖοι ἔχουν ἔθνικοὺς πόνους, εἶπε κάποιος. Δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἀφθονωτέρα βρῦσις ὑγείας. Ἐνα θλιβερὸν γεγονός ἐκλείσει διὰ δέκα χρόνια τὴν βρῦσιν αὐτὴν καὶ εἰς Λαὸς ἔγεινε φθισικός. Πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἐπῆγε καὶ τὴν ἤνοιξεν ὁ Μελαῶς καὶ νομίζει κανεὶς σήμερον, ὅτι τὸ αἷμα ἐπλημμύρισε τόσον εἰς τὰς φλέβας τοῦ χθρσινουῦ φθισικοῦ, ὥστε νὰ χύνεται ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ του. Σήμερον ἔρχεται τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου κάποιου φοιτητοῦ, χθὲς κάποιου ἀξιωματικοῦ, προχθὲς ἑνὸς ἐφημεριδοπώλου, ἑνὸς ἐμποροῦπαλλήλου, ἑνὸς χωρικοῦ. Σπανίως ὠραία θυσία εἶχε τόσῃν ἀνθησιν, ὅσῃν ὁ θάνατος τοῦ Μελαῶ. Σοῦ δίδει τὴν ἐντύπωσιν ἡλεκτρικοῦ κτυπήματος, τὸ ὁποῖον εἰς μίαν δόνησίν του ἐνηγκαλίσθη μυριάδας ψυχῶν. Ἐνῶ προχθὲς ἐβολταρίζατε εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος μὲ ἕνα φίλον σας, σήμερον μανθάνετε, ὅτι ἐφρονεύθη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἦτο φίλος σας, σὰς ὠμίλει περὶ ὄλων τῶν ὑποθέσεών του, δι' ὅλα τὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας καὶ μόνον διὰ τὴν Μακεδονίαν δὲν σας ἔλεγε τίποτε  
.....

Ὅνειρα τόσον ὠραῖα δὲν ἤμποροῦν νὰ φλυαροῦν εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Κρυφομιλοῦν μόνον εἰς τὰ μακεδονικὰ βουνὰ τὴν ὠραίαν γλῶσσαν ποῦ δὲν ἤμποροῦν νὰ τὴν ψελλίσουν τὰ χεῖλη. Καὶ δταν αὐτὰ τὰ ὄνειρα σκάθουν τάφους εἰς πανεύμορφα νειᾶτα, μᾶς χαρίζουν τὸ δράμα τοῦ ὠραιότερου θανάτου. Τοῦ θανάτου, τὸν ὁποῖον μᾶς περιγράφουν οἱ ἀρματωλικοὶ θρύλοι καὶ ὕμνολογοῦν τὰ τραγούδια τοῦ Εἰκοσιένα.





## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Γόνος οίκογενείας ἡρώϊκῃς, ἦρος ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπάρξη καὶ αὐτὸς καὶ ὡς ἦρος ν' ἀποθάνῃ.

Ὁ πάππος τοῦ Ἀντωνίου Βλαχάκη, ὁ Ἀντώνιος Γκιουλᾶκος, τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Μαυρομιχάλη, διέμενε κατὰ τὸ ἔτος 1821 ἐν Κωνσταντινουπόλει παρά τινι θείῳ του ἡγουμένῳ. Ὀλίγον πρὶν ἢ ἠχῆσῃ τὸ σάλπισμα τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Ἔθνους, καὶ ὀλίγον πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ ὠραία ἐποποιία τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους, ἐπέστειλετο παρὰ τοῦ θείου του Βασιλείου κομιστῆς ἐμπιστευτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην.

Ὀλίγος παρῆλθε χρόνος ἀφ' ἧς ὁ Γκιουλᾶκος ἔφθασε παρὰ τῷ Μαυρομιχάλῃ εἰς Γύθειον καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος σύσσωμον ἐξηγείρετο διὰ ν' ἀναλάβῃ τὸν μέγαν τῆς ἀπελευθερώσεως ἀγῶνα. Ἐκ τῶν πρώτων ὁ Ἀντώνιος Γκιουλᾶκος κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κυριακούλην Μαυρομιχάλη, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἀδελφός του Νικήτας κατετάσσετο ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην.

Ὁ Ἀντώνιος Γκιουλᾶκος ἔλαβε μέρος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως, μετασχὼν εἰς ὅλας τὰς μάχας, ἃς συνῆψε τὸ ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην σῶμα, καὶ ἀληθῶς ἀπαράμιλλον ἐν αὐταῖς ἀνδρείαν ἐπιδείξας.

Ὅταν ὁ Μαυρομιχάλης, ἡρώϊκῶς μαχόμενος, ἔπεσεν ἐν Ἠπείρῳ, ὁ Γκιουλᾶκος ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη, μεθ' οὗ ἐπολέμησε μέχρι τέλους τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς Γύθειον.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας μαχόμενος προσέφερεν εἰς τὴν Πατρίδα ὁ Γκιουλᾶκος, καὶ ἄλλως ὑπηρέτησε ταύτην. Τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὸν Ἱερὸν ἐκεῖνον Ἀγῶνα θεωρῶν καθῆκον θρησκευτικόν, μέγα μέρος τῆς παρουσίας του διέθεσεν ὑπὲρ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ θελήσῃ νὰ ζητήσῃ βραδύτερον παρὰ τοῦ Κράτους; οὔτε αὐτὸς ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ οἰκογένεια



νειά του, τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων του, ὡς μαρτυροῦσι τὰ καὶ ἤδη σωζόμενα παρὰ τῆ οἰκογενεΐα Βλαχάκην ἀνεξόφλητα ὁμόλογα.

Ὁ Γκιουλᾶκος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἶχε λάβει 5 πληγὰς, τὰς σοβαρωτέρας τῶν ὁποίων ἐν τῆ μάχῃ τοῦ Βαλτετισίου καὶ τῆς Μονεμβασίας. Τοιοῦτος ὁ πάππος τοῦ Ἄντωνίου Βλαχάκην, ὅστις, παρὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα, διетήρει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Γκιουλᾶκος ἐλθὼν εἰς Γύθειον κατέθηκεν εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὰ καὶ εἰσέτι σωζόμενα «Ἁγία λείψανα» ἐκ δώδεκα τεμαχίων, ἐξ ὧν μία ἐπιγονατὶς τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐν πλευρὸν τοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου, δύο ὀδόντες τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.

Καὶ τὰ λείψανα ταῦτα, τὰ ὁποῖα τῷ εἶχε παραδώσει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεμυνημένος εἰς τὸ κίνημα τῆς Ἐπαναστάσεως θεῖός του Βασίλειος, ἐκόμισεν ὁ Γκιουλᾶκος εἰς Γύθειον, μεταμφιεσθεὶς εἰς Τοῦρκον, ἵνα μὴ συλληφθῆ ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, οἵτινες, γνωστοῦ ὄντος ὅτι δοξάζουσι τὸν Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, θὰ ἤθελον νὰ κατάσχωσι τὰ λείψανα ταῦτα.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Γένους νυμφευθεὶς ὁ Γκιουλᾶκος εἰς ἡλικίαν 61 ἐτῶν ἔζη βίον ἡσυχον πλησίον τῆς οἰκογενεΐας του, ἀποτελουμένης ἐκ τῆς συζύγου του καὶ τῶν 4 τέκνων του, ἅτινα ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς.

Καὶ παρ' ὅλων ἀγαπώμενος καὶ ἐκτιμώμενος ὁ Γκιουλᾶκος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 87 ἐτῶν, διατηρῶν μέχρι τότε ἀκμαιοτάτας τὰς δυνάμεις του.

### Ὁ Ἄντωνιος Βλαχάκης.

Τοιοῦτου ἀνδρὸς ἀπόγονος ὑπῆρξεν ὁ Ἄντωνιος Βλαχάκης. Γεννηθεὶς τὴν 12 Ὀκτωβρίου τοῦ 1874, ἀνετράφη παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ Γκιουλᾶκου, ἐγαλουχήθη μὲ τὰς ἀφηγήσεις τῶν πατριωτικῶν ἀνδραγαθημάτων τοῦ πάππου του καὶ μὲ ἐκείνας, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοί του, ἠνδρώθη. Ἐκ μικρᾶς οὕτω ἡλικίας ἔφερε τὰ σπέρματα τοῦ πατριωτισμοῦ εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ ὁ Βλαχάκης, καταδείξας ταῦτα ὅταν ἐνηλικιωθεὶς προσῆλθε νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα.





Ἦτο τελειόφοιτος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὅτε ἐκλήθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα.

Ὁ Βλαχάκης, ἐμφυτον ἔχων τὴν πρὸς τὸν στρατιωτικὸν βίον κλίσιν, καὶ ἐν ὄνειρον πῶς νὰ ὑπηρετήσῃ πραγματικώτερον τὴν Πατρίδα, μόλις κατετάχθη ὡς κληρωτὸς ἐν τῷ 2ῳ Πυροβολικῷ Συντάγματι ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τῶν Πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν καὶ νὰ ἐπιδοθῇ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον.

Ὁ ἀτυχὴς ἡμῶν τοῦ 1897 πόλεμος τὸν εὔρεν ὑπαξιωματικόν, μαχόμενον ἐν Ῥεβενίῳ, Φαρσάλοις καὶ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Δομοκοῦ, καθ' ἣν καὶ ἐπληρώθη.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην εἰς τὸ αὐτὸ πυροβόλον ὅπου ὑπηρετεῖ ἦτο πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοποθετημένος καὶ λοχίας τις, ὅστις ὅμως ὑπὸ τόσου εἶχε καταληφθῆ φόβου, ὥστε ἔτρεμε. Τότε ὁ λεοντόθυμος ὑπαξιωματικὸς, ὁ περιφρονῶν τὸν περιεκυκλοῦντα αὐτὸν θάνατον, μετὰ θάρρους ἀτενίσας πρὸς τὸν δειλιῶντα σινάδελφόν του, λέγει πρὸς αὐτόν: «Θάρρος. Ἐμπρός!»

Ἄλλ' ὁ λοχίας, ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου ἐπιπτον αἱ ὀβίδες καὶ αἱ σφαῖραι σπεύρουσαι τὸν θάνατον:

— Τί θάρρος, εἶπε, ποῦ ἐδῶ πέφτουν πολλαὶ σφαῖραι!

— Ἐ! Τότε, ἀπῆντησεν ὁ Βλαχάκης, ἔλα ἐδῶ σὺ καὶ ἐγὼ νὰ ἔλθω εἰς τὴν θέσιν σου!

Ἐγένετο πράγματι ἡ ἀλλαγὴ τῶν θέσεων, ἀλλὰ δὲν παρῆλθον πέντε λεπτὰ καὶ ὀβίς ἐχθρική, θραυσθεῖσα πρὸ τῶν δύο ὑπαξιωματικῶν, τὸν μὲν δειλιάσαντα πρὸ τοῦ θανάτου λοχίαν ἐφόνευσε, τὸν δὲ Βλαχάκην ἐτραυμάτισε.

Ὁ Βλαχάκης, καίτοι τραυματισμένος, ἔσυρε τὸν φονευθέντα σινάδελφόν του, ὅστις εἶχε πέσει μεταξὺ τῶν τροχῶν τοῦ πυροβόλου, καὶ μόνος ἐξηκολούθησε μαχόμενος.

Ἄλλὰ δὲν ἠδυνήθη ἐκ τοῦ τραύματος ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ πολὺ καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ. Μεταφερθεὶς τραυματίας εἰς Ἀθήνας εἰσῆλθεν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον, ὅπου μετὰ ψυχικοῦ θάρρους παραδειγματικοῦ δὲν ἐδέχθη νὰ χλωροφορμίσουν αὐτὸν ὅπως δι' ἐγχειρήσεως ἐξαγάγουν τὴν εἰς τὸ ὄστούν τῆς κνήμης ἐσφηνωμένην σφαῖραν.

Τρεῖς ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους ἐγχειρήσεις, χωρὶς ὅμως νὰ



κατορθωθῆ ἢ ἐξαγωγή τῆς σφαίρας. Μετὰ δύο μῆνας, ἰαθεὶς ἐκ τοῦ τραύματος, ἀλλὰ πάντοτε φέρων τὸν ἐχθρικὸν σίδηρον εἰς τὸν πόδα αὐτοῦ, εὐρίσκετο πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον.

Ὀλίγῳ βραδύτερον ὁ Βλαχάκης ὑφίστατο εὐδοκίμως τὰς ἐξετάσεις του καὶ εἰσήγετο εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ὑπαξιωματι-



**ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ**

*Ἀμα τῇ ἐξόδῳ του ἐκ τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου*

κῶν, ὡς μαθητῆς τῆς ὁποίας διεκρίθη μεταξὺ τῶν συναδέλφων του. Ὄταν ἐξῆλθε τῆς Σχολῆς ὡς ἀξιωματικὸς ἐφρόντισε νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὴν ὀροθετικὴν γραμμὴν, ἀποφεύγων τὸν μαρσώδη στρατιωτικὸν βίον τῆς Πρωτευούσης καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ὑπηρετῆ πλησίον τῆς δούλης ἐλληνικῆς χώρας, ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσθη καὶ ἔπεσεν.



Ἐν τῇ ὀροθετικῇ γραμμῇ εὐρισκόμενος κατεγίνετο εἰς τοπογραφικὰς μελέτας. πολλὰ τῶν ὁποίων σώζονται, ἐν ταυτῷ δὲ ἐφρόντιζε νὰ γνωρίζῃ καλλίτερον τὰ μακεδονικὰ ἐδάφη καὶ νὰ σχετισθῇ μετὰ Μακεδόνων, οἵτινες κατήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς παραχείμασιν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῇ ὀροθετικῇ γραμμῇ παρουσίας του ἀπεστάλη πρὸς αὐτὸν τὸ παράσημον τοῦ Σωτῆρος διὰ τὴν κατὰ τὸν πόλεμον ἀνδρείαν του.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

### Εἰς τὴν Μακεδονίαν

#### Πρώτη ἐξοδος τοῦ Βλαχάκη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ ἑλληνομακεδονικὰ σώματα εἶχον ἀρχίσει τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς δούλης ἑλληνικῆς χώρας ἀπὸ τὰς ὀροδὰς τῶν ἀπογόνων τοῦ Κρούμου, τὰς ληστρικὰς τῶν Βουλγάρων συμμορίας, οἵτινες ὡς λύκοι εἶχον ἐπιδράμει πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἵνα ἐξουτώσωσι πᾶν ὅ,τι ἑλληνικόν. Νομίζων ὅτι ἡ θέσις αὐτοῦ δὲν ἦτο ἐν τῇ παθητικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ μετὰ τῶν σφαιζομένων Ἑλληνομακεδόνων, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ὀριετῆ ἀδειαν, προφασισθεὶς ὅτι ἐσκόπει νὰ μεταβῇ εἰς Εὐρώπην πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Τὸ Ὑπουργεῖον ὁμως, ἐννοῶσαν ὅτι τὴν ἀδειαν ταύτην θὰ ἐχρησιμοποίει ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως καὶ ὁ ἄλλος μακεδονικὸς ἦρως Φραγκόπουλος, ἀπέρριψε τὴν αἰτησίαν του ταύτην. Ἄλλ' ὁ Βλαχάκης δὲν ἐγκατέλιπε τὴν σκέψιν του. Τούναντίον ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐνήργησεν ἐπιμόνως μέχρις ὅτου τὸ Ὑπουργεῖον ἔστερξε νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὴν αἰτουμένην ἀδειαν δι' Εὐρώπην,

Καὶ οὕτω ὁ Βλαχάκης τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1905 εὐρίσκετο εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐπὶ κεφαλῆς 48 ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἀρχηγὸς Λίτσας», ἐνῶ ταυτοχρόνως εἰδοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἢ ἐν Παρισίοις Πρεσβεΐα, ὅτι μετέβαινεν ἐκεῖ ὁ ἀξιωματικὸς Βλαχάκης πρὸς σπουδὴν.



## Ἡ δοῦσις του ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὁλόκληρον τὸν παρελθόντα χειμῶνα, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Καπετὰν-Λούκαν, ὄν ὑπερβαλλόντως ἐξετίμα διὰ τὴν



Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ

ἐν στολῇ Ὀπλαρχηγού

ἀνδρείαν του, διέμενεν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Καστανοχωριῶν, πρώτη του δὲ φροντίς ἦτο νὰ περιέλθῃ ὅλα τὰ χωρία, εἰς μὲν τὰ βουλγαρικά παραγγέλλων νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ὀρθο-



δοξίαν, ἀφ' ἧς τὸν θάνατον ἀπειλοῦντες τὰ εἶχον ἀποσπάσει οἱ Βούλγαροι, εἰς δὲ τὰ ἑλληνικὰ ἐμπνέων θάρρος καὶ ἐγκαρτέρησιν.

Ἄλλ' εἶνε ἀξία ἐξάρσεως ἢ συμπεριφορά, ἣν ἐπεδείξατο εἰς τὰ χωρία ταῦτα.

Προμηθευόμενος ἐξ αὐτῶν τὰ τροφίμα τοῦ σώματός του ὄν μετήρχετο τὰς ἐκβιαστικὰς τῶν Βουλγάρων πράξεις, ἀλλὰ πάντοτε ἐπλήρωνε γενναιότατα.

Εἰς τὸ χωρίον Σταρίστανη προσέφερν ἐκ τῶν ἰδίων εἰς τὸν αὐτόθι ναὸν μίαν λίραν, ἐπεριποιήθη τὰ μικρὰ παιδία διὰ φιλοδωρημάτων καὶ ἔφυγεν ἀφοῦ παρεκάλεσε τοὺς χωρικοὺς νὰ μὴ ἐπιμείνωσιν εἰς τὸ σχίσμα, ἀναπτύξας εἰς αὐτοὺς ἱστορικῶς τὴν καταγωγὴν των.

Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας ἔξωθι τῆς Σταρίστανης εὕρισκόμενος ἔλαβε τὴν εἶδῃσιν ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς περιθάλλτουν κομιτατζῆδες.

Ἡ αὐθάδεια αὕτη τῶν χωρικῶν τόσον τὸν ἐξώργισεν, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ παραδειγματικῶς αὐτούς. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ γενναίου ὀπλαρχηγοῦ Πλατάνου.

### Ἡ συμπλοκὴ τῆς Σταρίστανης.

Ἡ τιμωρία εἶχε πλέον ἀποφασισθῆ ὀριστικῶς. Καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πρὶν ἢ εἰσέτι ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, ἠκούσθη ὁ πρῶτος πυροβολισμὸς κατὰ τοῦ χωρίου καὶ ἀνεδόθησαν αἱ πρῶται φλόγες τῶν πυρπολουμένων οἰκιῶν τῆς Σταρίστανης.

— Παραδώσατε τοὺς Βουλγάρους, θὰ σᾶς καύσωμεν, ἐκραύγαζεν ὁ Λίτσας περιτρέχων τὸ χωρίον μὲ τὸ περιστροφὸν εἰς τὰς χεῖρας. Ἄλλ' εἰς τὰς φωνὰς του ταύτας ἀπῆντησαν διὰ πυκνῶν πυροβολισμῶν οἱ ἐν τῷ χωρίῳ κρυπτόμενοι κομιτατζῆδες. Ἐκ τῶν πυροβολισμῶν τούτων τραυματίζεται εἰς ἐκ τῶν ὀπαδῶν του. Ὁ ἀρχηγὸς τότε ὀργισθεὶς ὀρμᾶ κατὰ τῆς οἰκίας, ἐξ ἧς ἐτραυματίσθη ὁ ὀπαδός του, καὶ κενώνει τὸ περιστροφόν του κατὰ τῶν παραθύρων αὐτῆς. Πληρώσας ἐκ νέου τοῦτο τρέχει πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ὅπου ἐκένωσε τὸ ἐν τῷ ὑδροδοχείῳ του πετρέλαιον.



Ταυτοχρόνως σπεύδει πρὸς τὸν ἀρχηγὸν ὁ ἀτρόμητος Πλάτανος καὶ θέτουν πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν, τὰς ὁποίας ἔρριπτον κατ' αὐτῶν οἱ ὀπισθεν τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας κρυπτόμενοι κοιτατζῆδες.

— Θὰ σὲ σκοτώσουν, ἀρχηγέ, ἐφώναζον οἱ εἰς ἀπόστασιν τινα τοποθετημένοι ὀπαδοὶ του πρὸς τὸν τόσον ἀφόβως ριψοκινδυνεύοντα Λίτσαν, ὅστις, περιφρονῶν τὸν θάνατον, ἐξηκολούθει τὸ ἔργον του, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἔδιδε διαταγὰς πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς του.

Ἦδη ἡ οἰκία, ἐν ἧ ἐκρύπτοντο οἱ κοιτατζῆδες, ἦτο παραδεδομένη εἰς τὰς φλόγας, καὶ ὁ Λίτσας μὲ τὸν Πλάτανον ἔτρεχον εἰς ἄλλας, ἵνα θέσωσι καὶ ἐκεῖ πῦρ.

Ἄλλ' ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον ἐν τῷ χωρίῳ, μακρόθεν ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ, οἵτινες ὀλονέν καὶ ἐπυκνοῦντο. Ὁ Λίτσας ἠννόησεν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἀμέσως ἔστειλε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἄνδρας τινὰς τοῦ σώματος του, οἵτινες διὰ πυκνοῦ πυρὸς ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν, ἀφοῦ ἔσχον 2 τραυματίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λίτσας, ἀφοῦ παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ τὰς βουλγαρικὰς οἰκίας, ἀπεσύρθη μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, δώσας ἐντολὴν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Σταρίστανης νὰ μὴ δεχθοῦν πλέον εἰς τὰς οἰκίας των Βουλγάρους λησταντάρτας.

Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἐτραυματίσθησαν πρεῖς ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λίτσα καὶ πολλοὶ Βούλγαροι. Μεταξὺ τῶν κοιτατζῆδων τούτων ἦτο καὶ ὁ περιβόητος ἀρχιληστής Μῆτρος Βλάχος, ὅστις ὅμως κατῴρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ χωρίου διὰ μιᾶς ὑπονόμου καὶ οὕτως ἐσώθη.

Εἰς τὴν συμπλοκὴν ταύτην ὁ Λίτσας καὶ ὁ Πλάτανος ἐθαυμάσθησαν παρὰ τῶν ὀπαδῶν των διὰ τὴν ἀνδρείαν, μεθ' ἧς ἐξετέλεσαν αὐτοὶ μόνοι τὸ ἥμισυ τοῦ ἔργου.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ μὲν Πλάτανος ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Λίτσας ἐπεχείρει νέαν περιοδείαν.

### Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Ἰζερέτς.

Τὴν 20ῆν Δεκεμβρίου ὁ Λίτσας, ἐξακολουθῶν τὸ ἐθνικὸν ἔργον του, ἐπετέθη κατὰ τῆς βουλγαρικῆς φωλεᾶς Ἰζερέτς.



Ἐν τῷ χωρίῳ αὐτῷ συνεπλάκη μετὰ τῶν ὠχυρωμένων χωρικῶν καὶ ἀφοῦ ἐπυρπόλησε οὕτω οἰκίας ἀπῆλθεν.

Ἦλθον ἤδη αἱ μεγάλαι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐορταί, καθ' ἃς ἐπέτρεψεν εἰς τὰ παλληκάρια του ἐλευθέρως νὰ ἐορτάσωσιν ἐν ἐλληνικῷ χωρίῳ μὲ τοὺς Χριστιανούς, εἰς οὓς ἡ ὠραία αὕτη πανήγυρις ἔδωκε νέαν ζωὴν καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ νομίσουν, ὅτι ἀνέπνεον τὸν ἐλεύθερον ἀέρα καὶ ὡς ἐλεύθεροι πλέον Ἕλληνες ἐπανηγύριζον.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Λίτσας εὐρίσκετο ἐν περιοδείᾳ, ἐμψυχῶνων τοὺς τρέμοντας ἕως τότε ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ληστῶν χωρικούς, αἰφνιδίως μανθάνει, ὅτι εἰς τὸ χωρίον Ἴζερῆς κατέφυγεν ὁ ἐν Σταρίστανῃ σωθεὶς ἀρχιληστής Μῆτρος Βλάχος μὲ μεγάλην συμμορίαν κομιτατζήδων, κληθεὶς παρὰ τῶν χωρικῶν πρὸς φρούρησιν τοῦ χωρίου των.

Χωρὶς νὰ χάσῃ οὐδὲ στιγμὴν, συγκεντρώνει τὰ παλληκάρια του καὶ παραλαβὼν καὶ τὸν Καπετὰν Λούκαν μεταβαίνει διὰ νυκτὸς καὶ πολιορκεῖ τὸ Ἴζερῆς, διαθέσας τὸ σῶμά του κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶνε δυνατὸν ν' ἀποκρούσῃ ἐνδεχομένην ἐπίθεσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἄφοῦ δὲ κατώπτευσεν καλῶς τὸ ἔδαφος, παρέλαβε μέρος τοῦ σώματός του καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὅποιον εἰσῆλθε περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς 1ης τοῦ ἔτους 1906. Πλησιάζει εἰς μίαν οἰκίαν καὶ κτυπᾷ τὴν θύραν. Εἰς τὰ κτυπήματα ταῦτα ἀνοίγει ἐν τῶν παραθύρων καὶ κεφαλὴ γυναικὸς προβάλλουσα ἐρωτᾷ τὸν ἀρχηγὸν τί θέλει.

Ὁ Λίτσας ζητεῖ τροφάς, αὕτη ὅμως ἀπαντᾷ, ὅτι δὲν ἀνοίγει τὴν θύραν, ἐνῶ ταυτοχρόνως εἰς ἀνὴρ πυροβολεῖ κατ' αὐτοῦ ἀνεπιτυχῶς. Ὁ Λίτσας, χωρὶς οὐδὲν ν' ἀπαντήσῃ, μεταβαίνει εἰς ἄλλην οἰκίαν καὶ ἐκεῖ ἐρωτήσας μανθάνει παρὰ τινος χωρικῆς ποῦ ἐκρύπτετο ὁ Μῆτρος Βλάχος. Ὡς καταφύγιον τοῦ ἀρχιληστοῦ τῷ ὑπεδείχθη μία οἰκία καλῶς ἐκτισμένη.

Ὁ Λίτσας χωρὶς νὰ πτοηθῆ προχωρεῖ πρὸς τὴν ὑποδειχθεῖσαν οἰκίαν καὶ κτυπᾷ τὴν θύραν αὐτῆς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐφρόντισεν νὰ τοποθετήσῃ τοὺς ἀνδρας του εἰς τρόπον ὥστε νὰ βλέπωσι πρὸς τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας. Ἀντὶ ὅμως ἀπαντήσεως εἰς τὰ κτυπήματα τοῦ Λίτσα πυκνοὶ ἐρρίφθησαν πυροβολισμοί. Ὁ Λίτσας, νομίσας ὅτι ὄντως εὐρίσκετο πλέον



εἰς τὰς χεῖράς του ὁ Μῆτρος Βλάχος, ἐπολιόρκησε στενῶς τὴν οἰκίαν, προσκαλέσας τοὺς ἐν αὐτῇ νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ κοιτατζῆδες ὅμως πυροβολοῦσι καὶ πάλιν καὶ ὁ Λίτσας ἀποφασίζει νὰ θέσῃ πῦρ εἰς αὐτήν.

Καὶ πράγματι σπεύσας πρὸς τὴν θύραν ἐκένωσεν ἐπ' αὐτῆς τὸ ἐν τῷ ὑδροδοχείῳ του πετρέλαιον καὶ ἔθεσεν ἀμέσως πῦρ. Ἄτυχῶς ὅμως ὁ σκοπὸς τοῦ ἀρχηγοῦ δὲν ἐπιτυγχάνει, διότι ὁ παντοπώλης, παρ' οὗ εἶχεν ἀγοράσει τὸ πετρέλαιον, εἶχε νοθεύσει αὐτό. Τοῦτο ἀντιληφθεὶς ὁ Λίτσας ἔσπευσε νὰ συλλέξῃ φρύγανα, τὰ ὅποια μόνος κομίσας τὰ ἤναψε πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας, ἥτις τώρα ἤρχισε νὰ καίηται.

Οἱ κοιτατζῆδες ἔσπευσαν ἀμέσως νὰ σβέσωσι τὸ πῦρ. Ὁ Λίτσας ὅμως, ἀναμένων παρὰ τὴν θύραν μετὰ τοῦ ὀπαδοῦ του Ἰωάννου καὶ ἐτέρου τινός, ἤρχισε νὰ πυροβολῇ διὰ τοῦ πιστολίου του. Ταυτοχρόνως ἔδωκε διαταγὴν καὶ διὰ πυρὸς ὀμαδὸν ἐθραύσθη ἐν τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔρριψε μίαν βόμβαν. Ἐν ἀκαρεὶ ἡ οἰκία ὀλόκληρος ἀνετινάχθη καὶ οἱ ἐν αὐτῇ οἰκτρὸν εὖρον θάνατον ὑπὸ τὰ ἐρείπιά της. διασωθέντων 2 κοιτατζῆδων καὶ τοῦ Μητροβλάχου τραυματισθέντος μόνον. Ἄτυχῶς ὅμως μία βολὴ τυφεκίου θραύει τὸ τυφέκιον τοῦ ἀκολουθοῦ τοῦ Λίτσα καὶ τραυματίζει αὐτὸν εἰς τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸν δείκτην. Ὁ Λίτσας σπεύδει καὶ ἀποσύρει τὸν τραυματίαν ἐκεῖθεν, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ γενναίου ἐξ Ἐλευσίνος ὀπαδοῦ του Ν. Ἀδάμ.

Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην σφαῖρα ριφθεῖσα ἀπὸ ἄλλης τινὸς οἰκίας φονεύει τὸν ἀτρόμητον ἐκ Κρήτης ὀπαδὸν τοῦ Βλαχάκη Παῦλον Δουκάκην. Ὁ Λίτσας μετὰ ταῦτα τρέχει πρὸς ἄλλην οἰκίαν, ἐξ ἧς ἐρρίπτοντο πυκνοὶ πυροβολισμοί, καὶ θραύσας διὰ πυκνοῦ πυρὸς ἐν ἐκ τῶν παραθύρων ρίπτει ἀνημμένην βόμβαν.

Αὕτη ὅμως κτυπήσασα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ παραθύρου ἐπιστρέφει καὶ πίπτει κατὰ γῆς.

Ἀπτόπτος ὁ Λίτσας σπεύδει ὑπὸ τὴν χάλαζαν τῶν σφαιρῶν, ἀναλαμβάνει τὴν βόμβαν καὶ ρίπτει αὐτήν ἐντὸς τῆς οἰκίας, ἥτις ἐντὸς ὀλίγου κατεστράφη, θάψασα ὑπὸ τὰ συντρίμματά της τοὺς ἐν αὐτῇ κοιτατζῆδες.

Ἐπικολούθησε μετὰ ταῦτα γενικὴ ἐφοδος κατὰ τῶν βουλ-





γαρικῶν οἰκιῶν. Τὰ παλληκάρια του, διασκορπισθέντα εἰς τὸ χωρίον, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς οἰκίας αὐτοῦ, τὰς παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ ὑποδεικνυόμενας ὡς βουλγαρικές. Εἰς δ' ἐκ τούτων, Πόγκας ὀνομαζόμενος, διὰ βόμβας ἐπυρπόλησε τὴν ἀποθήκην τῶν κοιμητηρίων, περιέχουσαν 25 χιλ. φυσίγγια καὶ 80 βόμβας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνηγγέλθη ἀπὸ τῶν σκοπῶν δι' ἐπανειλημμένων συνθηματικῶν πυροβολισμῶν ἢ προσέγγισις τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Λίτσας ἐννοήσας τοῦτο ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ διὰ τοῦ σημάντρου τῆς ἐκκλησίας τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τὸ χωρίον ὀπαδοὺς του ὅπως συγκεντρωθῶσι πάραυτα.

Ἡ ἐσπευσμένη ὁμως αὕτη συγκέντρωσις ἐστοίχισεν ἓνα νεκρὸν καὶ πέντε τραυματίας. Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἀποκλειστικὴ ἀνάμιξις τοῦ Λίτσα εἰς ἔργα ἀπλοῦ ὀπλίτου κατεκρίθη παρὰ πάντων τῶν εἰδημόνων καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὀπαδῶν του, τῶν θαυμαζόντων τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ.

Περὶ τούτου εἶχον συμβουλεύσει τὸν Λίτσαν ὁ ἐν Ἀθῆναις ἀδελφός του καὶ οἱ φίλοι του, οἱ γνωρίζοντες τὸ φιλοκίνδυνον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ.

Διότι, ἐνῶ πάντες ἐπῆνουν τὴν φρόνησιν καὶ τὴν στρατηγικότητα αὐτοῦ, κατέκρινον ἐν τούτοις τὴν ὀρμητικότητά του, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀρχηγοῦ ριψοκινδυνεύοντος ἠδύνατο νὰ εἶχε συνεπείας δι' ὅλον τὸ σῶμα. Ἐὰν ὁ Λίτσας ἐφονεύετο εἰς Ἰζερέτς, οὐδεὶς θὰ ἐγνώριζεν, ὅτι ἦτο ὥρα νὰ δοθῇ διὰ τοῦ σημάντρου τὸ σύνθημα τῆς συγκεντρώσεως τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον οὕτω θὰ κατελαμβάνετο αἰφνιδίως ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐντὸς τοῦ χωρίου, ὅπου ἀσφαλῶς θὰ κατεστρέφετο.

Ταῦτα ὁ Λίτσας ἠννόει. Ἀλλὰ μεθύων ἀπὸ τὸν καπνὸν καὶ τὸν κρότον τῆς μάχης μίαν μόνον σκέψιν εἶχε, πῶς νὰ ἐξολοθρεύσῃ περισσοτέρους ἐχθρούς, ἀδυνατῶν ἐν τῇ ὀρμῇ του νὰ κρατηθῇ καὶ νὰ ὑπολογίσῃ τί θὰ ἐστοίχιζεν ὁ θάνατος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος πολλάκις ἔλεγεν:

— Δὲν ἠμπορῶ νὰ κρατηθῶ!

Καὶ μετ' ὀλίγον ὁ ἀτρόμητος ἦρως προσέθετεν:

— Ἄλλως τε δὲν γίνεται τίποτε ἂν οἱ ὀπαδοὶ δὲν βλέπουν τὸν ἀρχηγόν των πάντοτε ἐμπρός....



Τοιοῦτος ἦτο ἀπὸ χαρακτῆρος ὁ Λίτσας καὶ τοῦτο ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν ἐν Μακεδονίᾳ δρᾶσίν του.

\*  
\*\*

Ὄταν ὁ Λίτσας μὲ τὸ σῶμά του ἐξῆλθε τοῦ Ἰζερέτς, πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τοῦ Μοναστηρίου ἐστάλη πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ.

Ἐντεῦθεν ἀρχεται τὸ μᾶλλον περιπετειῶδες καὶ ἐπιπονώτερον στάδιον τῆς ἐν Καστανοχωρίοις παρουσίας του.

Δις καὶ τρις τῆς ἡμέρας οἱ Βούλγαροι ἐπρόδιδον αὐτὸν πανταχόθεν διωκόμενον.

Μετέβαιναν εἰς χωρίον τι ἵνα ἀναπαυθῆ ἕκ τῶν κόπων, εὖς ὑψίστατο αὐτὸς καὶ οἱ ὄπαδοί του, ἀλλὰ μῶλις ἐφθάνον ἐντὸς αὐτοῦ ἐμάνθανον, ὅτι τοὺς ἀνέμενε τουρκικὸς στρατὸς. Καὶ οἱ γενναῖοι τῆς Πατρίδος στρατιῶται, χωρὶς ν' ἀποκαρτερῶσιν εἰς τὰς περιπετείας ταύτας, ἀνελάμβανον πάλιν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς καὶ ἐν χειμῶνι βαρυτάτῳ τὴν ὁδοιπορίαν των πρὸς ἄλλο χωρίον, ὅπου ἡ αὐτὴ καὶ πάλιν τοὺς ἀνέμενε τύχη.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς, πάντοτε τιθέμενος ὑπὸ τῶν προδοτῶν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ σώματος τοῦ Λίτσα, κατεδίωκεν αὐτὸ νυχθημερὸν σχεδὸν χωρὶς στιγμὴν ἀναπαύσεως.

### Ὁ Λίτσας ἐν Ἡπειρῳ.

Ἡ κατάστασις αὕτη, ἡ πραγματικῶς ἐξαντλοῦσα τοὺς ὄπαδούς του γενναίου ἀρχηγοῦ, ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν σκέψιν νὰ ἐπιχειρήσῃ περιοδεῖαν τινὰ ἀνὰ τὴν Ἡπειρον.

Ἡ σκεψὶς ἐγένετο ἀπόφασις καὶ ὁ Λίτσας ἀνέλαβε τὴν πρὸς τὴν Ἡπειρον ὁδόν, καθ' ἣν ἐποχὴν οὔτε αὐτὰ τὰ φυλάγματα τῶν ὑψηλοτέρων δένδρων ἐφαίνοντο ἐκ τῆς χιῶνος.

Καθ' ὁδὸν ὁ Λίτσας συνήντησε πέντε ληστεῖας Ἀλβανούς, καιροφυλακτοῦντας νὰ ληστεύσωσι διαβάτας. Τοὺς 3 ἐξ αὐτῶν συνέλαβον οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ καὶ κατὰ διαταγὴν του τοὺς ἐτυφέκισαν, ἐνῶ οἱ λοιποὶ ἐτυφέκισθησαν παρ' ἄλλης ομάδος τοῦ σώματος τοῦ Λίτσα, ἀποτελοῦσας τὴν ὀπισθοπορίαν αὐτοῦ.

Μετὰ πορείαν πολυήμερον, διὰ μέσου τῶν χιονωδῶν ἐκτά-



σεων, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἡπειρον, τὰ χωρία τῆς ὁποίας τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς.

Ἡ περιοδεία τοῦ Λίτσα ἀνὰ τὴν Ἡπειρον διήρκεσεν ἐπὶ ἓνα περίπου μῆνα, ἕως ὅτου οὗτος ἐβεβαιώθη, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Βαλῆ τῶν Ἰωαννίνων ἀποσταλεὶς πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ στρατός, χάσας τὰ ἴχνη του, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

### Εἰρηνικὴ δροασις τοῦ Λίτσα ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὅταν ὁ ἀρχηγὸς Λίτσας ἐπανῆλθεν εἰς τὰ προσφιλεῖς του μακεδονικὰ ἐδάφη ἤρκεσε μόνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν τρόπον εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ τοὺς τρέψῃ εἰς φυγὴν.

Πολλὰ χωρία τότε ἔσπευσαν, ἀναθαρρήσαντα ἐκ τῆς βουλγαρικῆς τρομοκρατίας, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν.

Τόσῃν μάλιστα ἐπιβολῇ ἤσκει ὁ Λίτσας ἐπὶ τῶν χωρικῶν, ὥστε πολλάκις εἰς αὐτὸν ἠναγκάζοντο νὰ καταφεύγουν πρὸς ἐπίλυσιν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν πολιτικῶν των διαφορῶν.

Ἐνεκα τούτου συνέστησε περιοδεῦον δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του. Ἀπέστειλεν ἀποσπρίσματα πρὸς καταδίωξιν τῶν ληστῶν καὶ ἐγκλημιτιῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκαθάρισε τὸν τόπον, δώσας εἰς αὐτὸν δικαιοσύνην καὶ ἀσφάλειαν.

Οἱ ὁδοὶ του διηγοῦνται πλεῖστα ὅσα ἐπεισόδια, χαρακτηριστικὰ τοῦ εἰρηνικοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀπένεμεν εἰς τοὺς χωρικοὺς τὸ δίκαιον, ἐπιλύων καὶ κτηματικὰς ἀκόμη διαφορὰς αὐτῶν.

Δύο ἀδελφοὶ παρούσιάζθησαν κάποτε εἰς τὸν ἀρχηγόν, ἵνα δικάσῃ αὐτοῖς διαφορὰν κτήματος πωληθέντος παρὰ θείου των, ζώντος τοῦ πατρός των, ἐνῶ τὸ κτῆμα τοῦτο προήρχετο ἐκ κληρονομίας ἐξ ἀδιαθέτου. Ὁ Λίτσας διέταξε καὶ τῷ προσήγαγον τοὺς τίτλους τῆς κυριότητος αὐτῶν. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ διερμηνεὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐν τῷ πωλητηρίῳ δὲν ἀναφέρεται ὡς πωλητῆς ὁ πατὴρ τῶν παραπονουμένων, διέταξε καὶ ἀπεδόθη τὸ ἥμισυ τοῦ ἐπιδικου κτήματος εἰς τοὺς ἀδικηθέντας κληρονόμους, ταυτοχρόνως δὲ κατέσχε τὸ ἐν τῇ ἀπόθικῃ τοῦ πωλητοῦ θείου καλαμπόκιον πρὸς ὄφελος τοῦ ἀπατηθέντος παρ' αὐτοῦ ἀγοραστοῦ.



Καὶ τὰς ἀποφάσεις ταύτας τοῦ Λίτσα ἐξετέλεσαν ἄνευ ἀντιρρήσεώς τινος οἱ χωρικοί.

Ἄλλοτε πάλιν παρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτοῦ χωρικός τις, ζητῶν νὰ ἐπιλύσῃ κτηματικὴν διαφοράν, δι' ἣν προσφυγὼν εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐτυραννεῖτο.

Ὁ Λίτσας ὅμως ἀπέπεμψεν αὐτὸν ὀηλώσας, ὅτι δὲν ἐπεθύμει ν' ἀναμιχθῆ εἰς ὑποθέσεις, ὧν εἶχεν ἐπιληφθῆ ἤδη ἡ τουρκικὴ δικαιοσύνη.

Τόση ἦτο ἡ ἐκτίμηση καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη, ἥς ἀπῆλαυε παρὰ τοῖς χωρικοῖς ὁ γενναῖος ἐν τῇ μάχῃ ἀλλὰ καὶ ἀξιωματὸς ἐν τῇ εἰρηνικῇ δράσει Λίτσας, ὥστε καὶ συνοικέσια ἀκόμη διεπραγματεύετο καὶ ἔφερεν εἰς πέρας καὶ διεστῶτας συζύγους συνεδίβαζεν.

Ἐπέφερε σχετικὰς βελτιώσεις ἐπὶ τοῦ τοπογραφικοῦ χάρτου τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου καὶ ἐξελλήνισε κακῶν ὀνόματα χωρίων ὀδηγούμενος ἐξ ἀρχαίων συγγραμμάτων.

Ἀπόστολος τῆς Μεγάλης Ἐθνικῆς Ἰδέας ἐδίδασκεν εἰς τοὺς χωρικοὺς τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος των. Ἐμψυχῶνων αὐτοὺς νυχθημερόν, διέδιδε τὸ λαχεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ πᾶν τέλος ἔπραττεν, ὅπως ἀναζωπυρώσῃ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐφέρετο μὲ τὴν συνήθη τοῦ χαρακτῆρός του εὐγένειαν.

Καθ' ἐκάστην ἐπιπέπτον εἰς αὐτὸν μικρὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὅποια ὄχι μόνον δὲν κατέστρεφεν, ἀλλὰ τούναντίον διηυκόλυνε ταῦτα εἰς τὴν ἀποστολὴν των, αὐτὸς συλλαμβάνων τοὺς ἐγκληματίας, τοὺς ὁποίους κατεδίωκον.

Ἐκτὸς τούτου τοὺς Τούρκους δημοσίους εἰσπράκτορας ἐξησφάλιζεν ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως ἐκ μέρους ληστῶν.

Διὰ τῆς συμπεριφορᾶς του ταύτης, ἐμπνεύσας τὴν πρὸς αὐτὸν πεποίθησιν καὶ τῶν Τούρκων ἀκόμη, κατώρθωσε νὰ δώσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν εἰς τοὺς δεινοπαθοῦντας κατοίκους, ἀπομακρύνας ἐκ τῆς περιφέρειᾶς του πάντας τοὺς ληστές, ὅσους δὲν κατώρθωσε νὰ μεταβάλῃ εἰς στρατιώτας του, ὡς τὸν Λούκαν-Κόκκινον, Μπέλλον, Σπήλιον, Ἄρκουδαν καὶ τινὰς ἄλλους.



## Ἐπάνοδος τοῦ Λίτσα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου ἀφήσας τὸ σῶμά του ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Λούκαν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ λόγους σχετικούς μετὰ τὴν ὄρασίν του, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπαρχηγοῦ του Εὐαγγέλου Βλάχου.

Ἄλλ' ὀλίγας μόλις ἡμέρας ἔμεινε. Τὴν Μεγάλην Τρίτην ἀνεχώρει καὶ πάλιν διὰ τὰ προσφιλή του μακεδονικὰ πεδία, ἀφίνων τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου μὴ συνελθοῦσαν εἰσέτι ἐκ τῆς ἐκλογικῆς κραιπάλης.

Ὁ ἀδελφός του Λεωνίδας ἐπρότεινε νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ αὐτὸς ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι. Ὁ Λίτσας ὅμως ἐπέμενε νὰ ἐξέλθῃ πάλιν ὁ ἴδιος. Εἰς μάτην ἢ γηραιὰ μήτηρ του παρεκάλει αὐτὸν νὰ μείνῃ πλησίον των καὶ ἐορτάσῃ μετ' αὐτῶν τὸ ἐπερχόμενον Πάσχα.

— Δὲν ἔχομεν καιρὸν τώρα, μντέρα, διὰ Πάσχα. Ἔχομεν ἄλλην ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ τελειώσωμεν, διὰ νὰ πανηγυρίσωμεν μίαν ἡμέραν μαζὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς Μεγάλης Πατρίδος, ἀπῆντησεν ὁ γενναῖος ἀξιωματικός.

Καὶ ἀσπασθεὶς τὴν χεῖρα τῆς μητρὸς του ἀπῆλθεν.

— Ὁ Θεὸς μαζί σου, παιδί μου! ἦτο ἡ τελευταία λέξις τῆς μητρὸς του.

## Ὁ Λεωνίδας Πετροπουλάκης.

Ὁ Λίτσας, ἐπανερχόμενος τὴν φορὰν ταύτην εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, εἰς τὸ νέον σῶμα, τὸν Λεωνίδαν Πετροπουλάκην, ἐπίλεκτον τῆς Μάνης τέκνον.

Ὁ Πετροπουλάκης, τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς, γόνος τῆς γνωστῆς ἠρωϊκῆς οἰκογενείας τῆς Μάνης, ὑπῆρξεν ἀντάξιός τῶν παραδόσεων τῆς οἰκογενείας του.

Ὅπου ἐπανάστασις, ὅπου κίνημα ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, πρώτη ἢ οἰκογένεια αὐτὴ ἔσπευδε νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας της.

Εἰς τὴν Καλαμπάκαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Κρήτην, παντοῦ τέλος ἡ οἰκογένεια Πετροπουλάκη, ἐνωτιζομένη τῆς φωνῆς τοῦ Ἔθνους, ἔσπευδε νὰ προσφέρῃ θυσίαν ἑαυτὴν.



Ὁ γέρο-Πετροπουλάκης, ὁ στρατηγός, τὸ 1854 ἀρχηγὸς τῶν Λακωνῶν ἐν Καλαμπάκα ὧν, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς ἀδελφοὺς του Ἀναστάσιον καὶ Γεώργιον καὶ τὸν υἱὸν του Λεωνίδα, τὸν μετέπειτα συνταγματάρχην καὶ γνωστὸν ἥρωα τοῦ Γκριζόβαλι.

Τὸ 1866 ἐν Κρήτῃ ὁ αὐτὸς στρατηγός Δημ. Πετροπουλάκης, ὧν γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐξ Ἑλλάδος σωμάτων, εἶχε πάλιν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν τότε ὑπολοχαγὸν υἱὸν του Λεωνίδα, τὸν δεκατετραετῆ ἔγγονόν του Γεώργιον, ἥδη βουλευτὴν Γυθείου, τὸν Ἀναστάσιον, Δημήτριον, Πιέρρον, Μιχαὴλ καὶ Σπυρίδωνα, ἥτοι ἐν ὄλῳ ἑπτὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του, ἐξ ὧν ὁ μὲν Γεώργιος ἐτραυματίσθη, οἱ δὲ Σπυρίδων καὶ Μιχαὴλ ἐφονεύθησαν.

Τοιούτων ἡρώων ἀπόγονος ὁ Λεωνίδας Πετροπουλάκης, μόλις ἤκουσε τὰ μακεδονικὰ ὄρη ἀπνχοῦντα τὸν κρότον τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων, ὠνειρεύθη νὰ ἴδῃ καὶ αὐτὸς τὴν πολυπαθῆ ἑλληνικὴν χώραν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ν' ἀγωνισθῆ.

Ἦρχισε λοιπὸν νὰ καταρτίζη σῶμα. Πανταχόθεν ἐκ τῆς Μέσης Μάνης καὶ τῶν Μολάων συνέρρεον ἐνθουσιώδεις νέοι εἰς Γύθειον καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸ σῶμα τοῦ μεγαλοϊδεάτου αὐτοῦ νέου. Αἱ Ἀρχαί, ἀντιληφθεῖσαι τὸν σκοπὸν τῶν ομάδων τούτων, κατεδίωκον αὐτὰς καὶ τὰς ἠνάγκαζον νὰ συνέρχωνται εἰς ἀπόκεντρα μέρη ἐν ὥρᾳ νυκτὸς καὶ ἐκεῖ νὰ συσκέπτονται περὶ τῆς ἐξόδου των εἰς Μακεδονίαν.

Ὁ Πετροπουλάκης οὕτω κατήρτισε σῶμα, στρατολογήσας πρώτους αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς του καὶ διαθέσας ἀρκετὸν ποσὸν ἐκ τῆς ἀτομικῆς του περιουσίας πρὸς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν προώριζεν αὐτό.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ εὐρισκομένου τότε Ἀντωνίου Βλαχάκη καὶ συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ, ὅπως ἀμφότεροι εὐρίσκωνται τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν ἐν Πειραιεῖ, ὁπόθεν, ἐπωφελοῦμενοι τοῦ κρατοῦντος τότε ἐκλογικοῦ θορύβου, νὰ ἐξαπατήσωσι τὰς καταδιωκούσας τοὺς ἀντάρτας Ἀρχὰς καὶ φύγωσι διὰ τὴν Μακεδονίαν.

Ὁ Πετροπουλάκης, νέος εἰκοσιπενταετής, διέμενεν ἐν Γυθείῳ μετὰ τῆς χήρας μητρὸς του.





ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΑΚΗΣ

*Τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς, ὑπαρχηγὸς τοῦ Λίτσα*



Αὐτὸς μόνος ἀπετέλει τὸ στήριγμα καὶ τὴν παρηγορίαν τῆς γηραιᾶς καὶ ἀσθενοῦς μητρὸς του. Ἐφρόντισε λοιπὸν νὰ ἀποκρύψῃ τοὺς σκοποὺς του, ἵνα μὴ ἐπιδεινώσῃ τὴν θέσιν της. Καὶ μόνον ὅταν οὗτος ἐπεβιδάσθῃ τοῦ ἀτμοπλοίου μετὰ τῶν συντρόφων του, ἔμαθεν αὕτη τὴν ἀναχώρησίν του. Ἠγέρθη τῆς κλίνης της καὶ μεταβάσα εἰς τὸ ἀτμόπλοιο ἐξήντησεν ὅλα τὰ μητρικά της δάκρυα ὅπως τὸν πείσῃ καὶ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου του.

Τὸ γενναῖον ὅμως τῆς Μάνης τέκνον δὲν ἐκάμφθη πρὸ τῶν μητρικῶν δακρύων.

— Τώρα, εἶπε, ν' ἀποθάνῃς, θὰ φύγω.

Σκληροὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ τέκνου πρὸς γηραιὰν καὶ ἀσθενῆ μητέρα. Σκληροί, ἀλλὰ μεγάλοι, ὅσον καὶ ἡ καρδία, ἥτις ὑπηγόρευσε αὐτούς.

Καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Πετροπουλάκη, γενομένη εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ της περισσότερον Ἑλληνίς παρὰ μήτηρ, αἰσθανθεῖσα ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ αὕτη τὰ αὐτὰ ἐπὶ τοῦ τέκνου της δικαιώματα, ὅσα μία ἄλλη Μεγάλῃ Μήτηρ, ἡ Πατρίς, ἔκυψε, τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ μὲ φωνήν, τὴν ὁποίαν ἔπαλλεν ἡ συγκίνησις:

— Παιδί μου, εἶπεν, ἀφοῦ ἐπιμένεις, πῆγαινε. Ὁ Θεὸς μαζί σου! Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ τὰ ὄπλα σου.

Καὶ ἐξηντηνημένη ἡ ἀτυχῆς ἠσπάσθη διὰ μίαν ἀκόμη, τὴν τελευταίαν, φορὰν τὸν υἱὸν της καὶ ἐξῆλθε τοῦ ἀτμοπλοίου.

Ἐκτοτε ἔμενε κλινήρης μέχρι τοῦ Αὐγούστου, ὅτε ἀπέθανε χωρὶς νὰ μάθῃ τὸν ἠρωϊκὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της.

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

#### ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΛΙΤΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

Τὴν 1<sup>ην</sup> Ἀπριλίου ἐπανέβλεπον τὰ βουνὰ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς τὸν Λίτσαν, ἐπισκοποῦντα πῶς θὰ ἠδύνατο, διαλανθάνων τὴν προσοχὴν τῶν ἐλληνικῶν σταθμῶν, νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν δούλην ἐλληνικὴν χώραν, ὅπου τὸν ἐκάλει καὶ πάλιν ἡ φωνὴ τῶν σφαιζομένων Ἑλληνομακεδόνων.





Ἄλλ' ἡ ἐξοδος ἀνταρτικῶν σωμάτων εἰς Μακεδονίαν ἦτο δυσχερεστάτη λόγω τῆς αὐστηρᾶς ἐπιβλέψεως, ἥτις, κατὰ διαταγὴν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐνησκεῖτο εἰς τὰ σύνορα. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ οἱ κατάσκοποι, Ρουμᾶνοι καὶ Βούλγαροι, οἱ περιερχόμενοι ὡς μεταπράται τὰ χωρία τῆς μεθορίου γραμμῆς, ἦσαν τόσοι πολλοί, ὥστε δὲν ἦτο καὶ τὸσον εὐκόλον νὰ ἐξέλθουν Ἑλληνομακεδόνες χωρὶς νὰ ἐννοηθοῦν. Αὐτὸς ὁ Ναζήρ-πασᾶς μετνημφιεσμένος περιεφέρετο εἰς τὰ σύνορα καταδίδων τὰς κινήσεις τῶν Ἑλληνομακεδόνων.

Ἐξ ὅλων τῶν κατασκόπων τούτων λαβοῦσαι γνῶσιν αἱ ἐν Τρικκάλαις Ἀρχαὶ περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐξόδου τοῦ Λίτσα, ἀπέστειλαν πρὸς ἐξόντωςιν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Οἰκονομίδην καὶ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Λαμπέρην.

Ὁ Λίτσα προσεπάθησε ν' ἀποφύγῃ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ σύγκρουσιν. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀπέφυγε ταύτην, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ ἐξασθενήσῃ τὸ σῶμά του, διότι 23 ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Οἰκονομίδου καὶ διὰ Τρικκάλων ἀπεστάλησαν εἰς τὰς πατρίδας των.

Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα μίαν ἡμέραν τοῦ Ἀπριλίου εὑρίσκειτο ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν ὁρέων μὲ τοὺς 75 ἀνδρας του. Εὐθύς ὡς ἐξῆλθε κατένειμε τὸ σῶμά του εἰς τὰ ἐξῆς τμήματα:

α') Μίαν διμοιρίαν ἐξ 21 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Λεωνίδαν Πετροπουλάκην.

β') Δευτέραν ἐξ 20 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Εὐάγγελον Βλάχον.

γ') Τρίτην ἐκ 17 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν καπετὰν Ἀκίλλαν (τὸν γνωστὸν ἐκ Μάνης ὀπλαρχηγὸν Εὐάγγελον Μπαϊρακτάρην).

Καὶ δ') Τετάρτην διμοιρίαν ἐκ 16 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἐκ Καλαμῶν ὀπλαρχηγὸν Ἰωάννην Χρηστόπουλον.

Φθάσας εἰς τὴν θέσιν Ἀγριοκερασιὰ συνήντησεν ἀναμένοντα αὐτὸν τὸν καπετὰν Λούκαν, τὸ σῶμα τοῦ ὁποίου, ἀριθμοῦν 10 ἀνδρας, ἀπετέλεσε τὴν 5ῃν διμοιρίαν τοῦ ὅλου σώματος, συγκειμένου οὕτω ἐν ὅλῳ ἐξ 85 ἀνδρῶν.

Ἐκ τούτων εἰς, ὀνόματι Μιχαήλ, ἦτο ὁ σαλπικτῆς τοῦ σώματος, στρατολογηθεὶς ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου εὐρέθη περιφερόμενος μὲ μίαν σάλπιγγα.



Ὁ Λίτσας κατὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ ταύτην ἐξετέλεσε θαυμασίαν πράξιν, ὁμοίαν τῇ τοῦ Φαβδίερου κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, καθ' ὅσον ἐφόδιασε διὰ 18 ἡμιόνων καταφόρτων πολεμεφοδίων τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας δι' ὁδοιπορίας 4 συνεχῶν νυκτῶν. Ἐπανεπιλημμένως δὲ συμπλακεῖς καθ' ὁδὸν κατώρθωσε νὰ σωθῇ.

### Ὁ καπετὰν Λούκας.

Ὁ καπετὰν Λούκας - Κόκκινος εἶνε ἡλικίας 25-27 περίπου ἐτῶν. Καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου Ραδοβίστι τῶν Γρεβενῶν ἦτο πρῶτον φυγοδίκος, ἐπικεκρηγμένος παρὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ μέχρι μὲν τινος χρόνου διηύθυνεν ὁμάδα φυγοδίκων. Ὅταν ὁμως βραδύτερον ἤρχισε τὸ ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης ἐν Μακεδονίᾳ, συγκαλέσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀνδρας κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Λίτσα:

— Παιδιά, τοὺς εἶπεν, ἡ Πατρίδα μας χάνεται. Πρέπει νὰ πολεμήσωμε γιὰ τὴν σωτηρίαν της.

Καὶ μὲ τοὺς ἀπλοῦς αὐτοὺς ἀλλὰ θερμοὺς λόγους ἤρκεσε νὰ μεταβάλῃ τοὺς συντρόφους του εἰς τοὺς ἐνθουσιωδεστέρους ὑπερασπιστὰς τῶν σφαιζομένων Ἑλληνομακεδόνων καὶ ἐντιμοτάτους φρουροὺς τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν.

Οὕτω συγκροτήσας τὸ σῶμά του ὁ ἀρχηγὸς Λίτσας διηύθυνετο πρὸς τὸ Μορίχοβον, τὴν μὲν νύκτα ὁδοιπορῶν, τὴν ἡμέραν δὲ διερχόμενος εἰς τὰς χαράδρας καὶ τὰ δάση.

Καθ' ὁδὸν ὁμως ἔκρινε καλὸν νὰ διέλθῃ προηγουμένως διὰ τῶν Καστανοχωρίων, τὸ μὲν ὅπως τιμωρήσῃ θρασεῖς τινὰς κομιτατζῆδες, ἀναφανέντας κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, τὸ δὲ ὅπως καθησυχάσῃ καὶ ἐμψυχώσῃ τὰ ἀνυπομονοῦντα διὰ τὴν ἀπουσίαν του χωρία.

Καὶ ὄντως, ἡ νέα τοῦ Λίτσα ἐμφάνισις ἐνέπλησε χαρᾶς τὰ χωρία. Πανοικεὶ ἐξήρχοντο ὅπως ὑποδεχθῶσι τὸν ἀτρόμητον ἀρχηγόν.

Πολλοὶ ἐκ τῶν χωρικῶν, ἀνδρες καὶ γυναῖκες, συνειθισμένοι ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐθιμοτυπίας, ἐγονάτιζον ἐμπροσθέν του καὶ ἔκυπτον ἵνα τοῦ φιλήσουν τοὺς πόδας, ὅπερ ὁμως ἀπετροπιάζετο ὁ Λίτσας.



Ἐκ τῆς εἰσόδου τοῦ Λίτσα εἰς τὰ Καστανοχώρια ἀρχεται τὸ δεύτερον στάδιον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ δράσεώς του, ἣτις ἐπέπρωτο νὰ κλείσῃ μὲ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπιλέκτων ὀπαδῶν του. Ἀπονέμων δικαιοσύνην καὶ ἀσφάλειαν εἰς τοὺς χωρικοὺς δὲν ἔπαυεν ἐν ταυτῷ νὰ συντρέχῃ καὶ τὰ



Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

τουρκικὰ ἀποσπάσματα εἰς τὸ ἔργον των, διευκολύνων αὐτὰ παντοιοτρόπως.

Παράδειγμα δὲ τῆς γενναιοφρονος ταύτης στάσεως τοῦ ἀρχηγοῦ Λίτσα πρὸς τὸν τουρκικὸν στρατὸν εἶνε τὸ ἐξῆς ἀνάμφισβήτητον γεγονός.

Ἡμέραν τινὰ εὕρισκόμενος ἐντὸς χωρίου τινὸς ἐπληροφόρηθη ὅτι εἰσῆρχετο εἰς αὐτὸ τουρκικὸς στρατός. Ἀμέσως διατάσσει τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀνδράς νὰ καταλάβωσιν ὑπερκειμένους τοῦ χωρίου λόφους, ἀφήσας οὕτω τοὺς Τούρκους ἀνενο-



χλήτους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ χωρίον, ἐνῶ ἠδύνατο δι' ἑνὸς ὀμαδὸν πυρὸς νὰ καταστρέψῃ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, συγκείμενον ἐκ 38 μόνον ἀνδρῶν.

Ἄλλην τινὰ ἡμέραν τὰ καρσούλια τοῦ σώματός τοῦ συνέλαβον ἓνα τσαούσπην (δεκανέα) διερχόμενον μετὰ τριῶν στρατιωτῶν πλησίον τοῦ μέρους ὅπου ἐλημέριαζεν ὁ Λίτσας.

Ὅταν οἱ συλληφθέντες Τούρκοι ἤχθησαν πρὸ τοῦ ἀρχηγοῦ, ἤρχισαν νὰ τρέμωσιν ἐκ τοῦ φόβου. Ἄλλ' ὁ εὐγενὴς ἀξιωματικὸς πᾶν ἄλλο ἐσκέπτετο ἢ νὰ κακοποιήσῃ τοὺς Τούρκους στρατιώτας.

— Μὴ φοβῆσθε, τοὺς εἶπε. Καθήσατε ν' ἀναπαυθῆτε.

Καὶ πράγματι οἱ ἄνδρες τοῦ Λίτσα κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐπεδαψίλευσαν τοιαύτας περιποιήσεις εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ὅταν οὗτοι προπεμπόμενοι μετ' ὀλίγον μέχρι τῶν καρσούλιων ἀπήρχοντο, ἐδάκρυνον ἐκ συγκινήσεως διὰ τὴν γενναιοῦσχίαν αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων.

### Ἡ ἑορτὴ τοῦ Βασιλέως.

Ἐπλησίαζεν ἡ 23 Ἀπριλίου, ἡ ἑορτὴ τοῦ Μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου, ἡ ὀνομαστικὴ ἐπέτειος τοῦ Βασιλέως μας.

Ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς ὁ Λίτσας ἔδωκεν ἐντολὴν καὶ ἐγένοντο προετοιμασίαι τοιαῦται, ὥστε ἡ ἑορτὴ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐορτασθῇ εἰς τὴν θούλην ἑλληνικὴν χώραν μὲ ἐξαιρετικὴν μεγαλοπρέπειαν. Συγχρόνως εἰδοποίησε καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ ἑλληνικωτάτων χωρίων ὅπως προσέλθωσι καὶ πανηγυρίσωσιν ὁμοῦ τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν ἑορτήν.

Πράγματι τὴν πρωίαν τῆς 23 Ἀπριλίου ἐν τινι ἐρημικῷ ναυδρίῳ, τὸ ὁποῖον τὰ παλληκάρια τοῦ Λίτσα εἶχον στολίσαι διὰ μύρτων, ἀφοῦ ἐχαιρετίσθη ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ὑπὸ 21 πυροβολισμῶν, ἐπικολοῦθησε δοξολογία κατανυκτικωτάτη καὶ εἰς ἄκρον συγκινήσασα τοὺς πλημμυροῦντας τὸν ναὸν χωρικούς.

Κατὰ τὸ Πολυχρόνιον, ψαλὲν ὑπὸ τῶν παλληκαριῶν τοῦ Λίτσα, ἐρρίφθησαν καὶ πάλιν 21 πυροβολισμοί, ὁ δὲ σαλπυκτὴς τοῦ σώματος ἐσάλπισε τὸν Βασιλικὸν χαιρετισμόν.





Ο ΛΙΤΣΑΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΩΝΙΣΤΟΥ

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς δοξολογίας καὶ ὅταν οἱ χωρικοὶ κατα-  
συγκεκινημένοι ἐξῆλθον τοῦ ναοῦ, ὁ Λίτσας ἀναβάς ἐπὶ τινος  
ὑψηλῆς πέτρας ὠμίλησε πρὸς τοὺς συνηγμένους χωρικοὺς  
περὶ τῆς σημασίας τῆς ἑορτῆς, εὐχηθεὶς ὅπως ταχέως ἀνα-  
τείλῃ ἡ μεγάλη ἡμέρα, καθ' ἣν ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνισμὸς θά-  
πανηγυρίσῃ ἐλεύθερος τὴν ἑορτὴν τοῦ Βασιλέως του.

Ζητωκραυγαὶ οὐρανομήκεις καὶ ἀνευφημίαι ἀτελεύτητοι  
ἐκ μέρους τῶν ἐνθουσιασμένων χωρικῶν ὑπεδέχθησαν τοὺς λό-  
γους του καὶ τὰς εὐχὰς του.

Οἱ χωρικοὶ μετὰ ταῦτα ἔσπευσαν εἰς τὰ χωρία των καὶ  
ἐκόμισαν τροφὰς ἵνα γευματίσωσι μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Λί-  
τσα, τὸ ὁποῖον παρεσκεύαζεν ἤδη τοὺς ὀβελίας του.

Ἐκτὸς τούτων μετεκλήθησαν ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων  
ἐγγχώρια ὄργανα χάριν μεγαλοπρεπεστέρου ἑορτασμοῦ τῆς πα-  
νηγύρεως, τὴν ὁποίαν ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνομακεδο-  
νικοῦ σώματος ἔδιδε πρὸς τιμὴν τοῦ Βασιλέως μας.

Ἐν τῷ μεταξύ ἄλλοι χωρικοί, νέοι, νεάνιδες, γέροντες,  
ἔσπευδον πρὸς τὸ μέρος τῆς τελουμένης ἐθνικῆς πανηγύρεως,  
ὅπου τοὺς ἀνέμενεν ὁ γλυκὺς χαιρετισμὸς καὶ αἱ περιποιήσεις  
τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του.

Μετ' ὀλίγον παρετέθησαν ἀχνίζοντες οἱ ὀβελῖαι ἐπὶ χόρ-  
των διεμελισμένοι. Ἄφου οὕτω τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν,  
εἰς ἓν νεῦμα τοῦ ἀρχηγοῦ ἐκάθησαν ὀκλαδὸν τὰ παλληκάρια  
του, ἔχοντες εἰς τὸ μέσον τὸν ἀρχηγόν των, πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ  
ὁποίου κατὰ σειρὰν ἐκάθησαν οἱ καπετανεοὶ Πετροπουλάκης  
καὶ Ἀκίλλας ἢ Μπαῖρακτάρης, πρὸς τὰ ἀριστερὰ δὲ οἱ ὄπλαρ-  
χηγοὶ Εὐάγγ. Βλάχος καὶ Λούκας-Κόκκινος. Ἀπέναντι τοῦ  
ἀρχηγοῦ ἐκάθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ ἀφου ὁ γηραιότερος ἐξ αὐ-  
τῶν πύλόγησε τὸν ἄρτον ἤρχισε τὸ γεῦμα μὲ ἀτελεύτητον εὐ-  
θυμίαν καὶ μεγάλην ἀγαλλίασιν τῶν εἰς ἄκρον συγκεκινημέ-  
νων χωρικῶν.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γεύματος ὁ Λίτσας ἐγείρεται καὶ ὑψῶν  
ταξειδιωτικὸν κύπελλον πλήρες οἴνου εἶπε μὲ φωνὴν ἠχηρὰν  
πρὸς τοὺς χωρικοὺς καὶ λοιποὺς δαιτυμόνας, κρατοῦντας τὰς  
ἱστορικὰς τσίτσας ἀνά χειρὰς:

— «Γενναῖοι συμπολεμισταὶ καὶ ἀγαπητοὶ συμπατριῶται,  
Ἑλληνας! Ἡ σημερινὴ ἑορτὴ τοῦ λατρευτοῦ Βασιλέως μας



Γεωργίου, ἥτις μὲ τόσῃν μεγαλοπρέπειαν πανηγυρίζεται εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἃς ἐορτάζεται τοῦ λοιποῦ μὲ τὴν αὐτὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ εἰς τὴν δούλην Πατρίδα, τὴν ἀγαπητὴν μας Μακεδονίαν. Ὁ Θεός, ὁ εὐλογήσας τὰ ὄπλα τὰ ἐλευθερώσαντα τὸ 1821 μίαν γωνίαν τῆς Μεγάλης Πατρίδος, θέλει εὐλογῆσει καὶ τὰ ἰδικά μας ὄπλα εἰς τὸν εὐγενῆ καὶ μέγαν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἐκ προγονικῆς κληρονομίας ἀνελάβομεν, συνεχίζοντες τὸ ἔργον τῶν μεγάλων πατέρων μας, πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ τοῦ λοιποῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Οἱ βάρβαροί λαοί, οἱ ἐπιδραμόντες εἰς τὴν ἑλληνικὴν χώραν ὅπως ἀποκτήσωσι δικαίωμα ἐν τῇ πατρίδι μας, ἰδοὺ ὅτι ἤδη ὡς θρασεῖς καὶ δειλοὶ ἐξηφανίσθησαν μόλις ἀκούσαντες τὸν κρότον τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ ὄπλου. Ἔχετε ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν καὶ δὲν εἶνε μακρὰν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὅλοι ἡμεῖς ἐλεύθεροι θὰ ἐορτάζωμεν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

»Προπίνω εἰς ὑγείαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ τῆς Α. Υ. τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, ἐπιδόξου αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίσης εἰς ὑγείαν τῆς λοιπῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας.»

Εἰς τοὺς συγκινητικοὺς αὐτοὺς λόγους τοῦ ἀρχηγοῦ δὲν ἀνευφήμησαν οὔτε ἐξητῶκραύγασαν οἱ χωρικοί.

Ἐκλαιον μόνον καὶ τὰ δάκρυά των ἐπότιζον τὴν πολυστένακτον μακεδονικὴν γῆν. Τὰ παλληκάρια τοῦ Λίτσα, τρελλὰ ἀπὸ πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν, ἐπυροβόλουν εἰς τὸν αἴρα, ὁ σαλπικτῆς ἐσήμαινε τὸ ἐμβατήριον καὶ ἀνεμίζοντο σημαῖαι, ἐνῶ οἱ ἱερεῖς κλαίοντες εἰσῆρχοντο εἰς τὸ ναῦδριον, ἵνα δεηθῶσιν ὑπὲρ εὐοδώσεως τῶν ὄπλων τοῦ γενναίου προμάχου τῆς Πατρίδος.

Ἐν μέσῳ τῆς πατριωτικῆς φρενίτιδος ἐγείρεται ὁ Λίτσας καὶ πρῶτος σύρει τὸν ὠραῖον κλέφτικον χορὸν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν ἐγχωρίων ὀργάνων. μετ' αὐτὸν δὲ οἱ καπετανεῖοι καὶ κατόπιν τούτων τὰ παλληκάρια του.

Οἱ χωρικοί, παρακολουθοῦντες τὸν ἑλληνικὸν χορὸν, ἐτραγῶδουν ἄσματα θρηνώδη τῆς δουλείας, συγκινήσαντα μέχρι δακρῶν τὸν Λίτσαν, ὅστις συχνὰ ἠκούετο λέγων:

— Δυστυχεῖς χωρικοί, πόσον σᾶς λυποῦμαι! Θεέ μου, ἀφη-



σέ με ὀλίγον ἀκόμη νὰ ζήσω χάριν τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων.

\*  
\*\*

Ἦδη ἡ ἡμέρα ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν της, ὅτε τὰ καραούλια τοῦ σώματος ἀνήγγειλαν εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅτι ἐθεάθησαν μακρόθεν ἐρχόμενοι ἔνοπλοι ἄνδρες.

Τοῦτο κατετάραξε τοὺς ζῶντας πάντοτε ὑπὸ τρόμον χωρικούς, νομίσαντας ὅτι ἐπροδόθησαν εἰς τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς.

Εὐτυχῶς ὅμως οἱ φόβοι αὐτοῖ τῶν χωρικῶν διεσκεδάσθησαν ἐντὸς ὀλίγου. Οἱ ἐρχόμενοι ἔνοπλοι ἄνδρες δὲν ἦσαν τουρκικὸς στρατός, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ καπετὰν Μπέλλου, ἐρχόμενον ἐκ μακρυνῆς ὁδοιπορίας ἵνα συνορτάσῃ μετὰ τοῦ Λίτσα. Ὅταν προσῆλθον καὶ οὗτοι νέα ζωὴ ἐχύθη εἰς τὴν διασκέδασιν, ἥτις παρετάθη μέχρι τῆς ἑσπέρας.

Εἶχεν ἤδη δύσει τελείως ὁ ἥλιος καὶ ἤρχισε τὸ σκότος ν' ἀπλοῦται ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν ὀρέων καὶ πεδιάδων, ὅτε ὁ Λίτσας ἔδωκε διὰ νέου συριγμοῦ τὸ σύνθημα τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἀνδρῶν του. Ἐτεροὶ δὲ 21 πυροβολισμοὶ ἀπεχαιρέτισαν καὶ ἔκλεισαν τὴν ἑορτὴν τῆς ἡμέρας.

Συγκινητικωτάτη ὑπῆρξεν ἡ στιγμή, καθ' ἣν οἱ χωρικοὶ ἀπεχαιρέτισαν τὸν προασπιστὴν των.

Οἱ μὲν ἔκλαιον, οἱ δὲ κατεφίλουν τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐνῶ ἄλλοι ἐζητωκραύγαζον ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως.

Μετ' ὀλίγον ὁ σαλπικτῆς ἐσήμανε προσκλητήριο, τὸ σῶμα συνετάχθη καὶ μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν αὐτοῦ ἐξεκίνησε, λαβὸν ΒΑ. διεύθυνσιν. Τὸ σῶμα τοῦ Μπέλλου ἀφ' ἑτέρου ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν.

### **Ἡ συμπλοκὴ τοῦ Διαμάντη παρὰ τὰ Γρεβενά.**

Ἐνῶ ὁ Λίτσας μετὰ τοῦ σώματός του περιήρχετο τὰ διάφορα χωρία, ἐμψυχῶνων τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἦλθε πρὸς αὐτὸν ἡ εἰδησις, ὅτι ὁ καπετὰν Διαμάντης, ὀδηγῶν ἕξ ἄνδρας, ἐπετέθη ἕξ ἐνέδρας πλησίον τῶν Γρεβενῶν κατὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, ἀποτελουμένου ἐκ 35 ἀνδρῶν καὶ συνοδεύοντος ἐργατικὰς τινὰς οἰκογενεῖας Ρουμάνων.





Ταυτοχρόνως δὲ ἐμάνθανεν, ὅτι ἐν τῇ ἐπελθούσῃ συμπλοκῇ ἐφονεύθησαν 15 ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, συλληφθέντος αἰχμαλώτου καὶ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ.

Ἡ ἀναγγελία αὕτη τὸν κατέθλιψε καὶ ἐνέπλησε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀγανακτήσεως κατὰ τοῦ Διαμάντη, πρὸς ὃν πολλάκις εἶχε συστήσει ν' ἀποφεύγῃ τὰς συγκρούσεις μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Διαμάντης πλείστας ὄσας ἐπεδαψίλευσε περιποιήσεις πρὸς τὸν Τούρκον ἀνθυπολοχαγόν, ἐπιδέσας τὸ τραῦμά του καὶ ἀφήσας αὐτὸν ἐλεύθερον μὲ τὸν ὄπλισμόν του νὰ ἐπανέλθῃ ἔφιππος εἰς τὰ Γρεβενά. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἦσαν ἱκανὰ ἵνα ἐξιλεώσουν αὐτὸν ἀπέναντι τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρχηγοῦ Λίτσα, χαρακτηρίσαντος τὴν σύγκρουσιν ταύτην ὡς μέγα ἀτύχημα τοῦ ἐλληνομακεδονικοῦ ἀγῶνος.

### Πρὸς τὸ Μορίχοβον.

Ὁ Λίτσας, περιοδεύσας ὅλα τὰ χωρία τῶν Καστανοχωρίων καὶ τιμωρήσας, κατόπιν μακρᾶς διαδικασίας, καὶ ἄλλους τρεῖς ἀκόμη Βουλγάρους προδότης, ἐπέσπευσε τὴν πρὸς τὸ Μορίχοβον πορείαν του, ἵνα μὴ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν πολυάριθμον τουρκικὸν στρατόν, τὸν ἀποσταλέντα πρὸς ἐξόντωσιν αὐτοῦ ἐκ Καστορίας, Χρουλίστης καὶ Λαλίστης.

Διῆλθε τὸν ποταμὸν Ἀλιάκμονα καὶ εὗρίσκετο ἔξωθι τοῦ Μπογατσικοῦ, ὀλίγας ὥρας ἀπέχοντος τῆς Καστορίας, ὅτε ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Καστανοχώρια.

Τὴν ἐπομένην ἐκίνησεν ἐπιστρέφων ὅπου ἐκλήθη. Τὴν μεθεπομένην ὅμως νέαν ἐξ ἄλλης πηγῆς λαμβάνει ἐντολὴν, ἐσπευσμένως διατάσσουσιν αὐτὸν ν' ἀφήσῃ τὰ Καστανοχώρια καὶ νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Μορίχοβον.

Ἀλλ' ἐνῶ ἀνελάμβανε τὴν πρὸς τὸ Μορίχοβον πορείαν, λαμβάνει τὴν 4 Μαΐου τρίτην διαταγὴν, ἵνα ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς Καστανοχώρια καὶ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ὁσνίσανης, χωρίου βουλγαρικοῦ, διὰ τὴν φρούρησιν τοῦ ὁποίου εἶχον εἰδικῶς ἀποσταλῆν τρεῖς λόχοι

Μόλις λαβὼν τὴν διαταγὴν ταύτην ὁ Βλαχάκης καὶ ὡσεὶ



προμαντεύων τὸ ἔνδοξον τέλος, τὸ ὁποῖον ἀνέμενεν αὐτὸν εἰς τὴν Ὀσνίτσανην:

— «Φαίνεται, εἶπε, μοῦ εἶνε γραφτὸ ν' ἀφήσω τὰ ἰκόκαλά μου εἰς τὰ Καστανοχώρια.»

Ἄτυχῶς ἢ πρόρρησις τοῦ αὐτοῦ ἐπέπρωτο νὰ ἐπαληθεύσῃ! Ἀμέσως ἐν τούτοις, χωρὶς νὰ χάσῃ οὐδὲ στιγμὴν, ἔστειλε τὴν πρωτοπορίαν τοῦ σώματός του ὅπως κατοπτεύσῃ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀλιάκμονος εἰς θέσιν «Συίξι».

Ἄφου ἐβεβαιώθη ὅτι αὐτοῦ ἦτο ἀφρούρητος καὶ ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐκ 3,500 ἀνδρῶν ἀποτελούμενος διῆλθε πρὸ δύο ἡμερῶν ἐκεῖθεν, διέβη τὸν ποταμὸν καὶ διὰ τῶν χωρίων Ζικόβιστα καὶ Λούτσια ἐφθάσε τὴν πρωίαν τῆς 6 Μαΐου εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, 1½ μὲν ὥραν ἀπέχουσαν τῆς Ὀσνίτσανης καὶ τὴν ὁποίαν εἶχον πυρπολήσει οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους. Ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ διέμενον δύο γραῖαι μοναχαί.

Ἐκεῖ διέταξε ν' ἀναπαυθῶσι τὰ παλληκάρια, ἐνῶ ὁ ἀρχηγὸς ἀποσυρθεὶς κατὰ μόνας ἐπεσκόπει μὲ τὸν χάρτην ἀνὰ χεῖρας τὰς διαφόρους τοποθεσίας.

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

#### Ο ΗΡΩΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΙΤΣΑ

#### Προετοιμασίαι διὰ τὴν μάχην τῆς Ὀσνίτσανης.

Τὴν 4 μ. μ. τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ ἀρχηγὸς ἐκάλεσε πάντας τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ὑπὸ τὴν σκιὰν ἐνὸς ὑψικόρου δένδρου, διέταξε δὲ ἐνώπιον αὐτῶν τὸν καπετὰν Βαγγέλην νὰ λάβῃ 10 ἀνδρας ἐκ τῆς διμοιρίας του καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ἀπέναντι χωρίον Ἰζερὲτς καὶ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ διὰ βομβῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ οὕτω δοθῇ εἰς αὐτὸν ὁ καιρὸς νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ὀσνίτσανης.

Ἡ πρὸς τὸν καπετὰν-Βαγγέλην διαταγὴ ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὗτος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ πῦρ μέχρις ὅτου παρασύρῃ τὸν



στρατόν καὶ πέραν ἀκόμη τοῦ Ἰζερέτς, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ σπεύσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ λοιποῦ σώματος εἰς ὑποδειχθὲν μέρος.

Ὁ καπετάν-Βαγγέλης πράγματι ἀνεχώρησε μετὰ τῶν 10 ὀρισθέντων ἀνδρῶν πρὸς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος, ὁ δὲ Λίτσας, κρατίσας παρ' ἐαυτῷ τοὺς λοιποὺς καπετανέους καὶ τὸν Παναγιώτην Πετροπουλάκην, ὃν διώρισε διοικητὴν τῶν ὑπολειφθέντων 10 ἀνδρῶν τοῦ καπετάν-Βαγγέλη, συνωμίλησε μετ' αὐτῶν περὶ τὴν μίαν ὥραν, ἀναπτύσσων τὰ σχέδια διαφόρων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐνθαρρύνων αὐτούς. Μετὰ ταῦτα διαλύσας τὸν κύκλον τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀπεσύρθη, πάντοτε σκεπτόμενος καὶ καταστρώνων τὸ σχέδιον τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ὁσνίτσανης. Ὅταν ἐπῆλθεν ἡ νύξ ἐκάλεσεν εἰς δεῖπνον— ἦτο τὸ τελευταῖόν του— τοὺς καπετανέους, πρὸς οὓς εἶπε μεταξὺ ἄλλων:

— Ἐχω διαταγὴν νὰ ἐκτελέσω ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ χωρίου Ὁσνίτσανη, διότι ἐν αὐτῷ συνέρχονται καὶ σισκέπτονται οἱ κομιτατζῆδες. Σᾶς ἐκάλεσα λοιπὸν ἐδῶ ἵνα σᾶς γνωστοποιήσω τὴν ἀπόφασίν μου. Ἐχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἕκαστος ἐξ ὑμῶν θὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι διαταχθῆ παρ' ἐμοῦ. Προβλέπω, ὅτι ἡ μελετωμένη ἐπιχείρησις εἶνε ἡ μεγαλειτέρα ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε ἐνήργησαν τὰ ἑλληνικὰ σώματα. Ἀναλογισθῆτε συνεπῶς μόνον πόσῃν ὑπηρεσίαν θὰ προσφέρωμεν ἀπόψε εἰς τὸν ἑλληνομακεδονικὸν ἀγῶνα. Ὅταν μετ' ὀλίγον ἴδετε τοὺς ἀνδρας τῶν διμοιριῶν σας, φροντίσατε νὰ ἐμπνεύσετε εἰς αὐτούς θάρρος. Ἀπόψε εἰς τὰς 2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον θὰ εἴμεθα ἔτοιμοι πρὸς ἐκκίνησιν. Φροντίσατε νὰ τακτοποιήσετε τὰ πολεμεφόδιά σας ἀθορύβως καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἐφοδιασθῆτε μὲ τὸ πετρέλαιον, τὸ ὁποῖον κατεσχέσαμεν προχθὲς καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς βᾶρος τῶν μεταχειριζομένων αὐτῶν δολοφόνων.

Μετὰ μικρὸν δὲ προσέθηκε:

— Διέταξα τὸν καπετάν Βαγγέλην νὰ μεταβῆ μετὰ 10 ἀνδρῶν εἰς τὸ ἀπέναντι χωρίον Ἰζερέτς καὶ διὰ βομβῶν καὶ πυροβολισμῶν κατορθώσῃ νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸν μεταξὺ κατεσκηνωμένον στρατόν, ὅστις, κατὰ τὰς πληροφορίας μου, σύγκειται ἐξ 150 ἀνδρῶν. Οὕτω ἐλπίζω νὰ δοθῇ



εἰς ἡμᾶς καιρὸς νὰ προβῶμεν εἰς τὸν ἐμπρησμόν τοῦ χωρίου. Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιχειρήσεώς μας δὲν θέλει παραταθῆ πέραν τῶν 3 ὥρῶν καὶ ὑπὸ τὰς μᾶλλον δυσχερεῖς περιστάσεις. Ἐπὶ τοποῦ θέλω δείξει πρὸς ὑμᾶς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν θὰ καταλάβῃ ἕκαστος, καὶ τὴν ἐνεργεῖαν, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ κάμῃ.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐγένοντο δοκιμαὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς διάρκειας τῆς καύσεως τῶν θρυαλλίδων τῶν βουβῶν. Μετὰ ταῦτα οἱ καπετανεῖοι διετάχθησαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς διμοιρίας τῶν.

Καὶ ὁ Λίτσας μείνας μόνος ἤρχισεν ὑπολογίζων τὴν διάρκειαν ἐκάστης ἐνεργείας ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἀφίξιν τοῦ ἐξ 100 ἀνδρῶν τουρκικοῦ στρατοῦ, τοῦ εὕρισκομένου ἐν τῷ χωρίῳ Δισλάπῳ, μίαν ὥραν ἀπέχοντι τῆς Ὀσνίτσανης. Εὔρισκε τὴν ἐκτελεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς ἄκρον δυσχερεστάτην καὶ ἀπαιτοῦσαν θυσίας ὄχι ὀλίγας. Διότι ἡ Ὀσνίτσανη κεῖται ἐντὸς χυράδρας, ἐκ τῆς ὁποίας δυσχερέστατον ἦτο νὰ ἐξέλθῃ τις, ἀδύνατον δὲ ἐν ἡ περιπτώσει στρατὸς κατελάμβανε τοὺς πέριξ λοφούς.

Ὅλας τὰς σκέψεις του ταύτας ὁ Λίτσας ἔκαμε γνωστὰς εἰς τοὺς καπετανεῖους, καταστήσας αὐτοὺς προσεκτικούς.

\* \* \*

Τὴν νύκτα ἐκείνην οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λίτσα, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ καπετανεῖοι εἶχον διαβιβάσει τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, διπλήθον εὐθυμῶτατοι καὶ πλήρεις θάρρους. Κατακεκλιμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, δὲν ἔπαυσαν ἀστεϊζόμενοι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ ἐμπαίζοντες τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον θ' ἀντίκρουζον τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Περὶ τὴν 1 1/2 πρωϊνὴν ὥραν ἡσυχία ἄκρα ἐλεκράτει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν. Πάντες ἐκοιμῶντο καὶ μόνον εἰς σκοπὸς ἠγρύπνει. Ὀλίγα μόλις λεπτὰ παρήλθον μετὰ ταῦτα καὶ ὁ ἀγρυπνῶν σκοπός, καθ' ἣν εἶχε διαταγὴν, ἔσπευσε νὰ ἀφυπνίσῃ τὸν ἀρχηγὸν καὶ τὰ παλληκάρια του. Ἐντὸς ὀλίγου πάντες εἶχον ἀνασυνταχθῆ. Τὰ καραούλια ἀνεκλήθησαν καὶ περὶ τὴν 2<sup>ην</sup> τῆς πρωΐας τὸ σῶμα ἐξεκίνησεν ἐν βαθυτάτη σιγῇ. Προηγείτο ἡ πρωτοπορία αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ εἶποντο αἱ λοιπαὶ διμοιρίαι. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὴν πρὸς



τὴν Ζικόβισταν βατὴν ὁδόν. Ἄλλὰ κατόπιν ἐξέκλινε καὶ κατῆλθε πρὸς τὴν ΒΑ. τῆς Ζικόβιστης κατωφέρειαν. Λοξοδρομῆσαν παρὰ τὸ Δίσλαπον, ἐν τῷ ὁποίῳ διέμενον ἱκανοὶ Τοῦρκοι στρατιῶται, ἔφθασε τὴν 3<sup>ην</sup> πρωϊνὴν πρὸ τοῦ χωρίου Ὀσνίτσανη εἰς ἀποστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, ὅπου καὶ ἐσταμάτησεν.

### Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ὀσνίτσανης.

Ἐνταῦθα ὁ ἀρχηγὸς Λίτσας διέταξε τοὺς ὀπλαρχηγοὺς νὰ τὸν ἀκολουθήσωσι μέχρις ὑψώματός τινος, ὅπου τὸ χωρίον διεγράφετο καθαρώτατα ὑπὸ τὸ σελινόφως. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἐστάθηνσαν καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἐκανόνισε τὰ τῆς ἐπιθέσεως ὡς ἑξῆς:

Ὁ καπετὰν Ἀκίλλας (Μπαϊρακταρέας) διετάχθη μόνις ἐκκινήσει τὸ σῶμα νὰ σπεύσῃ νὰ καταλάβῃ τὸ πρὸς βυρρᾶν τοῦ χωρίου ὕψωμα, ὅπουθεν ν' ἀποκρούσῃ τὸν πρὸ αὐτοῦ τουρκικὸν στρατόν, ἐν ἧ περιπτώσει ἐπέστρεφεν ἐκ τοῦ Ἴζερέτς.

— Δὲν θέλεις κάμει, εἶπε πρὸς τὸν Ἀκίλλαν, σὺ πρῶτος ἔναρξιν τοῦ πυρός, ἀλλὰ τότε μόνον θὰ πυροβολήσῃς, ὅταν ὁ τουρκικὸς στρατὸς πυροβολήσῃ καθ' ἡμῶν μακρόθεν ἐπανειλημμένως. Ἡ ἀντίστασις θὰ εἶνε κρατερὰ καὶ ἐπίμονος, μέχρις ὅτου ὁ σαλπικτικὸς σημάνῃ ὑποχώρησιν, ὅποτε θὰ καταλάβῃς τὸν δεῦτερον πρὸς Μ. λόφον. Ἐν ἧ περιπτώσει ὅμως κατισχύσουν τὰ τουρκικὰ ὄπλα, θὰ ὑποχωρήσετε διὰ τῶν χωρίων Ζάτσικο καὶ Κλεψίστα τμηματικῶς πρὸς τὸ ὄρος Μαλζόκα, ἄλλως πρὸς τὸ χωρίον Κοτέλση, ὅπου θὰ συναντηθῶμεν πρὸς τὸ ἐπέρας μετὰ τοῦ καπετὰν Βαγγέλη. Πρὸς τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς 4<sup>ης</sup> διμοιρίας ὑπαρχηγὸν Ἰω. Χριστόπουλον ἔδωκε διαταγὴν νὰ καταλάβῃ τὴν ὀπισθεν καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ἀκίλλα γραμμὴν ὡς στήριγμα τῆς 3<sup>ης</sup> διμοιρίας. Ὁ Παναγ. Πετροπουλάκης ἐπὶ κεφαλῆς τῶν 10 ἀνδρῶν τοῦ καπετὰν Βαγγέλη διετάχθη νὰ τεθῆ μέσῳ τῶν ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπεχόντων χωρίων Μαγγίλα καὶ Ὀσνίτσανη, μὲ τὴν διαταγὴν εἰς οὐδένα ἀπολύτως νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον χωρίον μετάδασιν. Ὁ καπετὰν Λούκας μετὰ τῆς ἐφέδρου 5<sup>ης</sup> διμοιρίας διετάχθη ὅπως ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους προσβάλλῃ τὴν



Ὅσνίτσανην, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰσερχόμενος θὰ συνηντᾶτο μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ.

— Ἐγώ, τέλος εἶπεν ὁ Λίτσας, μετὰ τοῦ Λεωνίδα Πετροπουλάκη θὰ εἰσέλθωμεν ἐντὸς τοῦ χωρίου. Ἐν αὐτῷ ἡ διμοιρία τοῦ Λούκα καὶ τοῦ Πετροπουλάκη θὰ πυρπολήσωσιν ἀνὰ δύο οἰκίας ἀρχικομιτατζήδων (ᾧς καὶ ὑπέδειξεν), ἐπὶ πλεόν δὲ εἰς ἀμφοτέρους ἀναθέτω. ὅπως μετὰ τὸ πέρασ τῆς λοιπῆς ἐργασίας πυρπολήσωσιν καὶ τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου. Ἡ ὅλικὴ διάρκεια τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης δὲν θέλει διαρκέσει περισσότερον τῶν τριῶν ὥρῶν.

Καὶ ἀφοῦ οὕτω ἐκανόνισε τὴν ἐπίθεσιν καθώρισεν ὡς ἐξῆς ἐνδεχομένην ὑποχώρησιν:

Ἄμα ὁ σαλπικτικὸς σημανὴ ὑποχώρησιν, ὁ Λούκας, συγκεντρῶνων τοὺς ἄνδρας του, θὰ κατελάμβανε τὸν πρῶτον ὄπισθεν τοῦ Ἀκίλλα λοφον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου θὰ ὑπεστήριζε τὴν τμηματικὴν ὑποχώρησιν τῶν διμοιριῶν τοῦ Ἀκίλλα καὶ Χρηστοπούλου.

Ἡ πρώτη διμοιρία ὑπὸ τὸν Λ. Πετροπουλάκην, μεθ' οὗ θὰ εὐρίσκετο καὶ ὁ Λίτσας, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ Π. Πετροπουλάκη, θ' ἀπετέλουν τὴν ἐφεδρείαν καὶ ἠθέλον ἐνισχύσει τὰς ἄλλας κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας. Ἐν τοσοῦτῳ ὅμως ὁ Π. Πετροπουλάκης διετάχθη ἵνα, καταλαμβάνων τὴν γραμμὴν τῆς ὑποχωρήσεως, ὀχυρωθῆ ἐπὶ τῆς γεφύρας Τραπατούστις, ἐν ἧ περιπτώσει τὸ σῶμα θὰ ἠναγκάζετο νὰ λάβῃ τὴν πρὸς τὸ Κωνσταντιζικὸ ἀγούσαν, ἐκεῖ δὲ ὑποστηρίζων τὴν ὑποχώρησιν ἂν ἀποσυρθῆ τελευταῖος, ἀφοῦ καταστρέψῃ διὰ βουμβῶν τὴν γέφυραν, ἀναχαιτίζων οὕτω τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ. Οὕτω κανόνισας τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως εἶπε πρὸς τοὺς ἀπερχομένους ὀπλαρχηγούς:

— Ἐχετε ὑπ' ὄψιν σας, ὅτι ἕκαστος διμοιρίτης ἔχει τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν καὶ τὸ καθῆκον, τὸ ἐπιβαλλόμενον ἐκ τῆς τιμῆς, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, νὰ κατορθώσῃ ὥστε νὰ μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ στρατοῦ τραυματία ἡμῶν. Λάβετε ὅμως ὑπ' ὄψιν σας, ὅτι πρῶτον καθῆκόν σας εἶνε ἡ ἐπιτέλεσις τοῦ ἔργου, δεύτερον ἡ διάσωσις τῶν ζώντων συμπολεμιστῶν, τρίτον τῶν τραυματιῶν καὶ τέταρτον τῶν νεκρῶν.



Μετὰ τὰς ὀδηγίας αὐτὰς πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς μετέβη εἰς τὸ μέρος ὅπου εὕρισκοντο οἱ ἄνδρες τοῦ σώματος καὶ προσφωνήσας αὐτοὺς τοῖς ἔδωκε τὸ σύνθημα, ὅπερ ἦτο: «Χριστὸς — Βοηθός».

— Καὶ τώρα, ἐμπρός! τοῖς λέγει. Ἐὰν διασκορπισθῶμεν, θὰ συναντηθῶμεν εἰς τὴν θέσιν Τζοπάνο.

Μόλις σχεδὸν ἔτελείωσε τοὺς λόγους τούτους ἐκ τοῦ χωρίου Ἰζερέτς ἀκούονται κρότοι βουβῶν, μετὰ μικρὸν δὲ ἀραιοίτινες πυροβολισμοί. Λαβὼν ἀμέσως τὸ τηλεσκόπιον παρετήρησεν ἀπο τινος ὑψώματος τὰς κινήσεις τοῦ ἐν ταῖς σκιναῖς τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις διηυθύνετο πρὸς τὸ Ἰζερέτς.

Διέταξεν ἀμέσως τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ν' ἀναλάβῃ ἕκαστος τὴν διμοιρίαν του. Παρατηρήσας δὲ πάλιν πρὸς τὸ Ἰζερέτς ἀντελήφθη ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ καπετὰν Βαγγέλη, ἀπειλούμενοι νὰ πολιορκηθοῦν, ἤρξαντο ἀποσυρομενοὶ εὐθύς μετὰ τοὺς πρώτους πυροβολισμοὺς τῶν Τούρκων. Ἐν τούτοις ὁὖν ἀπεθαρρύνθη, ἀλλὰ διατάξας τὰ τῆς πορείας ἔκαμε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐξεκίνησε πρὸς τὴν Ὀσνίτσανην.

### Ἡ ἑναρξίς τοῦ πυρός.

Μόλις ἐπλησίασε πρὸς τὸ χωρίον συνήντησεν ἀνθρώπους τινὰς ὀπλισμένους, τρέχοντας πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἠκούοντο πυροβολισμοὶ ριπτόμενοι ἐκ τῶν οἰκιῶν. Σταματήσας τοὺς ἄνδρας ἐπροχώρησε μόνος, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας αὐτῶν ὅτι θὰ φονευθῆ, ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν, πρὸς τινὰ οἰκίαν, ἐξ ἧς ἐπυροβόλουν, καὶ ἐκένωσε κατὰ τοῦ παραθύρου αὐτῆς τὸ πιστόλιόν του.

Ἐπιστρέψας κατόπιν εἰς τοὺς ἄνδρας του, διέταξε νὰ γείνη πρῶτον ἡ ἀναγνώρισις καὶ πυρπόλησις τῶν οἰκιῶν, ἐν αἷς εὕρισκοντο ὀχυρωμένοι κομιτατζῆδες.

Ἄλλ' ἐνῶ ἔλεγε ταῦτα ἠκούσθησαν ἐκ τῶν πρὸς βορρᾶν λόφων ἀραιοὶ πυροβολισμοί, προϋίδοντες ὅτι ἡ ἐκεῖ εὕρισκομένη διμοιρία τοῦ Ἀκίλλα εἶχε συμπλακῆ μετὰ στρατοῦ

— Δυστυχία, ἐφώναξε, τόσον γρήγορα κατέφθασαν. Ἐμπρός λοιπόν, ἄς μὴ χάνωμεν καιρόν.

Ὁ Λίτσας ἠννόησε τὸν ἀπειλοῦντα τὸ σῶμά του κίνδυνον



καὶ ἤρχισε νὰ δυσφορῇ ἔτι μᾶλλον, διότι εἶχε παρέλθει μίᾳ ὥρᾳ καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἔργου δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκτελεσθῆ. Βλέπων δὲ ὅτι δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ πυρπολήσῃ τὰς οἰκίας ὄλων τῶν κοιματῆδων, διέταξε νὰ πυρποληθῇ ἡ οἰκία τοῦ ἀρχικομιτατῆ Δούκα, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνήρχοντο καὶ συνεσκέπτοντο οἱ Βούλγαροι. Ἡ οἰκία ὅμως αὕτη, ὠχυρωμένη διὰ πολλῶν πολεμιστρῶν, ἦτο ἀπρόσβλητος καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ εἰς αὐτὴν ἄνευ προφανοῦς κινδύνου νὰ φονευθῇ.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν πολλὰ τμήματα τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ πολλῶν διευθύνσεων ἔβαλλον διὰ πυρῶν ὀμαδόν. Αἱ βολίδες ἐπιπτον ἐντὸς τοῦ χωρίου. Ἀμνηχανία κατέλαβε πάντας τοὺς ἄνδρας τοῦ Λίτσα, διότι εἶχε πλέον γνωσθῆ ὅτι καὶ ὁ διὰ τῆς γεφύρας Σμίξι διελθὼν στρατὸς εὐρίσκετο πλησίον τῆς Ὀσνίτσανης. Εἰς τῶν ὀπαδῶν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ:

— Νὰ ὑποχωρήσωμεν, κύριε Ἀρχηγέ.

Ὁ Λίτσας ἀντὶ ἀπαντήσεως ἔρριψεν ἐπ' αὐτοῦ ὀργίλον βλέμμα. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὁ ὀπλίτης Καγκαρᾶς, βληθεὶς ἐλαφρῶς εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐφώναξεν:

— Μᾶς ἐσκότωσαν, κύριε Ἀρχηγέ, ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκεῖνο. Καὶ ἔδειξε τὴν οἰκίαν τοῦ Δούκα.

— Νὰ ριφθῇ ἐντὸς αὐτῆς βόμβα, εἶπεν ὁ Λίτσας.

Ἐπειδὴ ὅμως οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ, ἤρπασε μίαν βόμβαν παρὰ τοῦ ὀπαδοῦ του Γκιτάκου καὶ ἐν μέσῳ χαλάζης σφαιρῶν ἐπήδησε διὰ τινος μάνδρας εἰς τὸν κῆπον τῆς οἰκίας.

### Θάνατος τοῦ Ἀρχηγοῦ.

Τὸν ἀρχηγόν των ἠκολούθησαν ἐντὸς τοῦ κήπου ὁ Λεωνίδας Πετροπουλάκης, ὁ ἀκόλουθος τοῦ ἀρχηγοῦ Δημ. Οἰκονόμου καὶ ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὁ Ι. Μωραϊτόπουλος.

Καὶ οἱ τέσσαρες γενναῖοι ἄνδρες, πλησιάσαντες τὰς πολεμίστρας, ἐξεκένωσαν κατ' αὐτῶν τὰ πιστόλιά των. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τινος παραθύρου τῆς οἰκίας ἐρρίφθη μίᾳ βόμβα. Σπεύσας ὁ Λίτσας ἀφήρесе τὴν καιομένην θρυαλλίδα τῆς καὶ πληρώσας τὸ πιστόλιόν του πάλιν ἐξεκένωσε τρεῖς βολὰς κατὰ τοῦ παραθύρου, ἐξ οὗ ἐρρίφθη αὕτη. Τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην, σφαῖρα ἐχθρική ἀποκόπτει τὸ ὠτίον του.





Ἐνῶ δὲ τὸ αἷμα ρεῖ κρουνηδόν, ἀτρόμητος ἐν τούτοις προχωρεῖ πρὸς τινὰ πολεμίστραν καὶ προσπαθεῖ νὰ εὐρύνη τὴν ὀπὴν αὐτῆς διὰ νὰ τοποθετήσῃ ἐν αὐτῇ βόμβαν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀκούει ὀπισθὲν τοῦ τὴν φωνὴν τοῦ ἀκολουθοῦ του Οἰκονόμου:

— Μίαν βόμβαν μᾶς ἔρριψαν, κύριε Ἀρχηγέ.

Ὁ Λίτσας χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν σπεύδει καὶ ἀφαιρεῖ καὶ ταύτης τὴν θρυαλλίδα, ἐπιστρέφει δὲ εἰς τὴν πολεμίστραν ἵνα κόψῃ τὴν θρυαλλίδα τῆς ἐν τῇ ὀπῇ βόμβας καὶ θέσῃ πῦρ εἰς αὐτήν. Ἀτυχῶς ὅμως τὴν στιγμὴν ἐκείνην κομιτατζῆς καραδοκῶν ἔσωθεν καὶ ἀντιληφθεὶς ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ Οἰκονόμου τὸν Ἀρχηγὸν πυροβολεῖ κατὰ τῆς βόμβας καὶ ἡ βολὴ του εὐρίσκει τὸ καψύλιον αὐτῆς.

Ἡ ἀνάφλεξις καὶ ἡ ἔκρηξις τῆς βόμβας ὑπῆρξεν ἀκαριαία καὶ τρομακτική. Ἡ βολὴ τοῦ κομιτατζῆ διηπεράσασα τὴν βόμβαν εὔρε τὸν ἀρχηγὸν εἰς τὸ στῆθος καὶ ἄνωθεν τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, ἐνῶ θραύσματα τῆς βόμβας φυτεύονται εἰς τὴν κεφαλὴν κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον καὶ εἰς τὴν ἀριστερὴν χεῖρά του, τῆς ὁποίας κατέστρεψαν τοὺς δακτύλους.

— "Αχ!, τὰ σκυλιά, οἱ Βούλγαροι, φωνάζει, μὲ φωνὴν πνιγομένην καὶ πίπτει πρὸς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν. Συγκεντρῶν δὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις του ἐκκενοῖ τὰς ὑπολοίπους βολὰς τοῦ πιστολίου του κατὰ τῆς οἰκίας.

Ταυτοχρόνως μὲ τὸν Ἀρχηγὸν πίπτουσιν ὁ Λεωνίδας Πετροπουλάκης, πληγωθεὶς βαρέως ὑπὸ τῶν θραυσμάτων τῆς βόμβας εἰς τὸν λαγόν, καὶ ὁ Οἰκονόμου, βληθεὶς εἰς τὸ δεξιὸν πλευρον. Ὡσαύτως ὁ Μωραϊτόπουλος εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ἑλαφρῶς.

Ἀλλὰ ὄχι ὀλιγωτέρας συνεπείας εἶχε καὶ διὰ τοὺς ἐντὸς τῆς οἰκίας ἡ ἔκρηξις τῆς βόμβας, ἥς τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον ἐπηκολούθησε κατόπιν ἡ πυρκαϊά, συμπληρώσασα ἐντὸς ὀλίγου τὸν ὄλεθρον.

Ὁ κρότος τῆς ἐκρήξεως ἐπέφερε κατάπαυσιν τῆς μάχης ἐπὶ τινὰ λεπτὰ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Ἐτρεξαν ἀμέσως ἐπὶ τόπου οἱ Παναγ. Γκιτᾶκος, Βασ. Κουζίγιαννης, Γεώργ. Χαλουλάκος, Βασιλ. Κωστᾶκος, Παναγ. Στεφανᾶκος καὶ Σωτ. Μάνδαλος καὶ κατόπιν ὁ καπετὰν Λούκας. Βοηθούμενος ὁ τελευ-



ταῖος οὗτος καὶ ὑπὸ τῶν Μανδάλου καὶ Πόγκα μετέφερον μακρὰν τῆς οἰκίας εἰς τινὰ χαράδραν τὸν ψυχορραγοῦντα Ἀρχηγόν, ὅστις ἀντιληφθεὶς αὐτὸν μόλις ἠδυνήθη ν' ἀρθρώσῃ:

— Ἐξακολουθήσατε τὸ σχέδιον. Καύσατε τὸ σχολεῖον. Ἐγὼ σὰς χαιρετῶ διὰ τελευταίαν φοράν. Ἐχετε ὑγείαν. παλληκάρια μου. Πηγαίνετε εἰς τὸ Ζοπάνον.

Ὁ ἦρωξ τῶν μακεδονικῶν ὁρέων ἐξέπνευσεν ἐν μέσῳ φρικτῶν πόνων. Ἐπιστρέψαντες οἱ ἄνδρες μετὰ ταῦτα παρέλαβον καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πετροπουλάκη, τὸ ὁποῖον μετέφερον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ.

Ὁ Οἰκονόμου ἐξ ἄλλου ἐγερθεὶς ἐβάδισε παραπαίων ἐν ἀρχῇ μόνος του. Μετ' ὀλίγον ὁμως τὸν ἐγκατέλιπον αἱ δυνάμεις του καὶ ἠναγκάσθη νὰ πέσῃ.

### Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχηγοῦ.

Ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον ἐν τῷ χωρίῳ, ἐκ τῆς ὁποῖου ἠκούοντο οἱ κρότοι ἐκρηγνυομένων φησιγγίων, ἤρχισε νὰ καταφθάνῃ ὁ πολυάριθμος τουρκικὸς στρατός, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἦτο κεκρυμμένος ἐντὸς κοιλάδος πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Ὀσνίτσανης.

Τοῦτο ἀντιληφθεὶς ὁ καπετὰν Λούκας συναθροίζει τὰ παλληκάρια μετὰ δυσκολίας καὶ σπεύσας καταλαμβάνει τὸν πρῶτον πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου λόφον. Ἐκεῖθεν ἐβάλλε κατὰ τοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποῖου κατώρθωσε ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ὀρμὴν.

Ὁ Κουζίγιαννης ἐν τῷ μεταξὺ σπεύδει καὶ εἰδοποιεῖ τὸν μακρὰν εὐρισκόμενον Παν. Πετροπουλάκην περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐξαδέλφου του. Ἐτρέξεν οὗτος ἀμέσως, ὅπως παράσχη βοήθειαν εἰς αὐτὸν, ἀλλ' ἡ κατάστασις του ἦτο ἀπελπιστική. Ὁ Πετροπουλάκης εὐρίσκετο ἤδη εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς του. Ἀπεθεσαν αὐτὸν ψυχορραγοῦντα ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος καὶ ἐξεκίνησαν νὰ φύγουν. Ὁ Παναγ. Πετροπουλάκης ὁμως φωνάζει ὡσεὶ παράφρων:

— Ἐκδίκησιν, ἐκδίκησιν! ἀκολουθήσατέ με Λάκωνες.

Καὶ γυμνώσας τὸ γυαταγάγιόν του τρέχει τυφλωμένος ἐκ τῆς λύσσης τῆς ἐκδικήσεως.

Τὸν ἠκολούθησαν οἱ Λάκωνες καθὼς καὶ οἱ Δημ. Σκλα-



βοῦνος, Δημήτριος Χελάκης καὶ Ἰωάννης Τριανταφύλλου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λούκας σπεύδει νὰ τὸν ἀναχαιτίσῃ, ζητῶν ν' ἀποσύρῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ μέρους εἰς ὃ ἴστατο ἐκτεθειμένος εἰς τὰς τουρκικὰς σφαῖρας. Αὐτὸς ὅμως, περιφρονῶν τὸν κίνδυνον, ζητεῖ κρατῶν τὸ γιαιταγάνιον τοῦ εἰς τὰς χεῖρας νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τοῦ στρατοῦ. Ἄτυχῶς τὴν στιγμὴν ἐκείνην πληθὺς σφαιρῶν σπεῖρονται εἰς τὸ σῶμά του καὶ ὁ ἀτυχῆς νέος πίπτει νεκρός, ἐνῶ ταυτοχρόνως λήπτουν πλησίον τοῦ ὁ Παν. Γκιτᾶκος καὶ ὀλίγον μετ' αὐτὸν οἱ Δημ. Σκλαβοῦνος καὶ Χελάκης.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λούκας, ἀποτελειώσας τὴν καταστροφὴν τοῦ χωρίου, συνήθροισε τὰ παλινκάρια τοῦ καὶ ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὸν προῶτον πρὸς ὀυσμὰς λόφον, καθ' ἣν ἐντολὴν εἶχε ὁώσει πρὸ τῆς μάχης ὁ Ἀρχηγός.

Ἄπο τῆς θέσεως ταύτης βάλλασι ὀμαδὸν κατὰ τοῦ συγκεντρωμένου κάτωθεν στρατοῦ, ὅστις ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ καταστρεπτικοῦ πυρός τοῦ σώματος τοῦ Λούκα ἀνέκοψε τὴν ὀρμὴν του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Πόγκας ἐθεάθη φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸν τραυματιὰν Οἰκονομου. Ἄτυχῶς ὅμως, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπέθετεν αὐτὸν ἵνα ἀναπαυθῆ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου, σφαῖρα Τούρκου στρατιώτου ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Δισλάπου εὐρίσκει τὸν τραυματιὰν εἰς τὸν θώρακα καὶ ἀφίνει αὐτὸν νεκρόν.

Ἐν τοσοῦτῳ πυκναὶ φάλαγγες στρατοῦ κατέλαβον ὄλους τοὺς λόφους, βάλλουσαι δι' ὀμαδὸν πυρῶν κατὰ τῶν μικρῶν ὀμαδῶν τῶν ἀμυνομένων, ἐνῶ ταυτοχρόνως τοποθετεῖται ἐπὶ τινος λόφου ἐν ὀρειβατικὸν πυροβόλον, ἔτοιμον νὰ ἐξεμέσῃ τὸν ὀλιθρον κατὰ τῶν Ἐλληνομακεδόνων.

Ὁ καπετὰν Ἀκίλλας μετὰ τοῦ Χρηστοπούλου, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ὀμοιρίας τοῦ Λούκα, βλέποντες καταφθάνοντα καὶ ἄλλα τμήματα στρατοῦ ἐκ τῆς ὀδοῦ Ὀντρίνων-Ζάντσικον καὶ Κλεπίστης, σπεύδουσι καὶ ὑποχωροῦσι πρὸς τὸν δεῦτερον λόφον, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς ἄλλον ὀπισθεν. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην τραυματίζεται ὁ ὀπλίτης τῆς ὀμοιρίας Χρηστοπούλου Σταῦρος Τσαμπαδῆμος, τὸν ὀλοῖον μεταφέρουσιν ἐκεῖθεν οἱ ἄνδρες τῆς ὀμοιρίας τοῦ Ἀκίλλα. Οὕτω μόλις κατορ-



θώσαντες ν' ανασυνταχθῶσιν οἱ ἄνδρες τοῦ σώματος τοῦ Λίτσα ἐπὶ τοῦ τρίτου λόφου, ἐξηντλημένοι καὶ φέροντες πολλοὺς τραυματίας, ἐτράπησαν πρὸς τὸ χωρίον Τραπατούστη, πάντοτε καταδιωκόμενοι. Ἐκεῖθεν κατηυθύνθησαν πρὸς τὸ χωρίον Δράμιστα. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τινος ὑψώματος ἀνεφάνησαν Τοῦρκοι βραλαάδες, οἵτινες τοὺς ἐπετέθησαν διὰ πυροβολισμῶν, ἵναγκάσθησαν νὰ τραπῶσι πρὸς τὰ δεξιὰ εἰς τὸ χωρίον Κλεπίστη. Κατὰ τὴν πορείαν ὅμως ταύτην ἐφονεύθησαν οἱ μείναντες ὀπίσω ὅπως ἀναπαυθῶσιν ὀπλίται Σπ. Νιμᾶς καὶ Ι. Τριανταφύλλου. Ὁ Μωραϊτόπουλος ἐξ ἄλλου τραυματισμένος ἐλαφρῶς περιεπλανήθη ἐν τῇ κρατούσῃ συγχύσει εἰς ἄλλην ὁδόν, κατορθώσας νὰ σωθῆ εἰς τὸ χωρίον Μπογατσικό. Ὁ Σωτήριος Μάνδαλος, καθυστερῶν καὶ αὐτός, ἐφονεύθη τελευταῖος, ὅτε ἐπλησίαζε πρὸς τὸ χωρίον Κλεπίστη. Μετ' αὐτοῦ ἀπώλεσθησαν τὰ διάφορα πράγματα καὶ τὰ χρήματα τοῦ ἀρχηγοῦ Λίτσα, τὰ ὁποῖα ὁ Μάνδαλος εἶχεν ἀφαιρέσει ἐκ τοῦ πτώματος του τῇ ἐντολῇ τοῦ Λούκα. Ὁ Χρ. Κολυβάς, Κεφαλλῆν, ὅστις ἐθεωρεῖτο φονευμένος, περιπλανηθεὶς κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς διευσθύνσεως τῆς ὑποχωρήσεως, διεσώθη διὰ τοῦ χωρίου Λαψίστη καὶ ἐφθάσεν εἰς Καρδίτσαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔπαυσαν νὰ καταδιώκουν τὰ λείψανα τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἐφθάνεν ἤδη εἰς τὸ χωρίον Κλεπίστη. Ἀλλὰ ὁμάδες τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν Οὐτρίων ὀρέων, ὅπου ἦσαν τοποθετημένοι, ἔσπευσαν νὰ κλείσωσι τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς δυσκόλου ὅμως θέσεως, εἰς ἣν περιῆλθεν, ἐξήγαγε τὸ σῶμα ὁ καπετὰν Μπέλλος, ὅστις ἐκεῖ που πλησίον εὐρισκόμενος, ἔσπευσε μὲ τὰ παλληκάρια του εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἐξηντλημένου ἤδη τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ δώσας οὕτω καιρὸν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Λίτσα νὰ τραπῆ πρὸς τὸ χωρίον Ψέλτσικο, ὅπου ἐλημέρισεν ἐντὸς πυκνοῦ δάσους καστανεῶν.

### Τὸ πένθος εἰς τὸ σῶμα.

Ἐδυν ἤδη ὁ ἥλιος, ὅτε συνεκεντρώθησαν ὅλοι ἐκεῖ καὶ ἠριθμήθησαν ἐπανελημμένως. Ἐλείπον πολλοί, τοὺς ὁποίους ἐν ἀρχῇ ἐνόμισαν φονευθέντας, βραδύτερον ὅμως κατέφθασάν



τινες ἐξ αὐτῶν διασωθέντες. Πάντες ἦσαν περίλυποι διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἀρχηγοῦ των, περισσότερον δὲ ὅλων ἠσθάνετο τὴν φοβερὰν ὀδύνην καὶ ἦτο ἀπαρηγόρητος ὁ καπετὰν Λούκας. Ἀνεπόλουν πῶς διήρχοντο πλησίον αὐτοῦ, τὰς περιποιήσεις, τὴν εὐγένειαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ χαρακτῆρός του, τὴν γενναιότητά του τέλος ἀνελογίζοντο καὶ ἔκλαιον πάντες. Ὑπὸ τῶν σκέψεων τούτων κατεχόμενοι κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ὕπνου, καὶ μόνον ὁ Λούκας ἠγρύπνει κλαίων.

Τὴν ἐπομένην διηλθον εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὅπου ἐφθουσε καὶ ὁ καπετὰν Βαγγέλης ἀβλαβής.

Ἦδη ἤρχισαν νὰ σκέπτονται περὶ τῆς μελλούσης πορείας αὐτῶν. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον ν' ἀναμένωσιν ἐκεῖ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Λίτσα Λεωνίδα, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν, ἄλλοι δὲ ἐπρότειναν νὰ ὀδεύσουν πρὸς μεσημβρίαν, ἐγκαταλείποντες τὰ Καστανοχώρια.

Ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν ὅμως τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν παλληκαριῶν ἀπέσπασαν ὁ Λούκας καὶ ὁ ἐκ Καρπενησίου ἀτρόμητος ὀπλαρχηγὸς Βαγγέλης Βλάχος. Καὶ τὴν ἐπομένην ὀρκισθέντες ἐκδίκησιν ὤδευσαν καὶ πάλιν πρὸς τὰ Καστανοχώρια, ὅπου ἐπεχείρησαν καὶ τρίτην κατὰ τοῦ Ἰζερῆτος ἐπίθεσιν, μεταβαλόντες ἐντὸς 2½ ὥρων τὸ χωρίον ὀλόκληρον εἰς στάκτην.

Τὸ σύνθημα τῆς ἡμέρας ταύτης ἦτο «Λίτσας—Μελάς».

Οὕτω δὲ ἐξεδικήθησαν τὸν θάνατον τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ, καταστήσαντες ἐλληνικὰ τὰ Καστανοχώρια, ὧν ἡ ἔκτασις εἶνε περίπου ὅσα ἡ τῆς Θεσσαλίας.

### Γενικαὶ ἀπώλειαι.

Ἄλλ' ἡ Ἑλλὰς ἐξηγόρασε τὰ Καστανοχώρια μὲ θυσίας πολλῶν γενναίων παλληκαριῶν της. Πλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ Λίτσα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Λεωνίδα Πετροπουλάκη, τοῦ Παναγιώτου Ἡλ. Πετροπουλάκη, τοῦ Δημ. Οἰκονόμου, ἀκολούθου τοῦ Βλαχάκη ἐκ Ραψάνης, τοῦ Παν. Στεφανάκου ἐκ Γυθείου, Παν. Γκιτάκου ἐπίσης, Νικ. Γκαζάνη ἐπίσης, Σπ. Μανδάλου ἐκ Τρικκάλων, τοῦ Δημ. Σκλαβούνου ἐξ Ἄρτης, Ἰωάν. Τριανταφύλλου ἐκ Γορτυνίας καὶ Δημ. Χελάκη ἐκ Ἐηρομέρου τῆς διμοιρίας τοῦ Παν. Πετροπουλάκη, τοῦ Σωτηρίου Νιμᾶ ἐκ Τρικκάλων,



πάντων τούτων φονευθέντων κατά την μάχην τῆς 7 Μαΐου 1906 ἐν Ὀσνίτσανη, ἔπεσον ἐπίσης ὑπὸ τὸν Βλαχάκην μαχόμενοι εἰς ἄλλας μάχας οἱ ἐξῆς: Παῦλος Δουκάκης ἐκ Κρήτης, φονευθεὶς ἐν Ἴζερῆτις τὴν 1 Ἰανουαρίου 1906 καὶ ὁ Καλατζῆς ἐκ Βιτωλίων φονευθεὶς ἐν Ἴζερῆτις τὴν 2 Ἰουνίου ὑπὸ τὸν Λούκαν.

Ἐτραυματίσθησαν δὲ οἱ Ι. Σταμούλης ἀκόλουθος τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ Γεώργ. Παπαδημητριάδης ἐν Ἴζερῆτις τὴν 1 Ἰανουαρίου 1906, Τσίλης ἐξ Ἠπείρου καὶ Εὐάγγ. Ἀκριθόπουλος ἐκ Χασίων τὴν 2 Ἰουνίου 1906 ἐν Ἴζερῆτις, Σταῦρος Τσαμποδῆμος ἐκ Ξηρομέρου καὶ Σταματούλης.

Ἠχμαλωτίσθησαν τέλος οἱ Καγκαρᾶς ἐξ Εὐρυτανίας, Τηλ. Ἀργυρίου ἐκ Καστορίας, Π. Βουρβουλάκης ἐκ Μαραθέας, Εὐάγγελος Πανουλιάσκος ἢ Ἀρβανίτης ἐξ Ἐλευσίνος

Οἱ Τοῦρκοι ἔσχον τὰς ἐξῆς ἀπωλείας ἐν Ὀσνίτσανη: Ἐφονεύθησαν ἀξιωματικοὶ ἐξ, ὧν εἰς ἀνώτερος καὶ ὀπλίται 130, ἔτραυματίσθησαν δὲ στρατιῶται 38. Οἱ Τοῦρκοι, κατὰ τὸ σύνθηρες, ἀποκρύπτοντες τὰς ἀπωλείας των, διέδωκαν ὅτι ἀπώλεσαν μόνον 46, οἱ παρευρεθέντες ὅμως χωρικοὶ ἠρίθμησαν 170.

Ἐπίσης κατὰ τὴν μάχην τῆς 2 Ἰουνίου ἀνωθι τῆς Ὀσνίτσανης καὶ παρὰ τὰς σκηνὰς ἐφονεύθησαν 15 καὶ ἔτραυματίσθησαν 11. Κατὰ τὰς λοιπὰς συμπλοκάς ἔτραυματίσθησαν στρατιῶται 8.

Οἱ Βούλγαροι ἀπώλεσαν τὰ 2/3 τῶν ἀνδρῶν ἐκ τῶν χωρίων, ὀλίγα γυναικόπαιδα κατακαέντα καὶ ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν των, ἐκτὸς τῶν ὅσων μετέφερον εἰς τὰ βόρεια μέρη ἀπελθόντες.

### Γνώμη Τούρκου ἀξιωματικοῦ.

Τοῦρκος λοχαγός, παρευρεθεὶς εἰς τὴν μάχην τῆς Ὀσνίτσανης καὶ εἰς τὰς τοῦ ἑλληνο-τουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἔλεγεν ὅτι «ὄλην τὴν Θεσσαλίαν ἐκυριεύσαμεν, ἀλλὰ τὸ κακὸ τῆς μάχης τῆς Ὀσνίτσανης δὲν τὸ εἶδα». Ὁ αὐτὸς δὲ ὑπελόγιζεν ὅτι κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐρρίφθησαν 50—55,000 φυσιγγία.

Οἱ Ἑλληνομακεδόνες, συναθροίσαντες κατόπιν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν καταναλωθέντων φυσιγγίων κατὰ τὴν μάχην ταύτην,



διαρκέσασαν ἐπὶ 8½ ὥρας. εὗρον ὅτι ἐρροψαν 8,200 φυσίγγια ἐν ὄλῳ.



Λ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΑΚΗΣ. - Α. ΒΛΑΧΑΚΗΣ. - Π. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΑΚΗΣ

Κατὰ τὴν μάχην τῆς Ὀσνίτσανης ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος 760 ἄνδρες τοῦ τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, 80 Βαλαάδες καθὼς καὶ τινες χωρικοί, ἥτοι ἐν ὄλῳ περίπου 1000 ἄνδρες κατὰ 75 Ἑλληνομακεδόνων.



Οἱ κάτοικοι τῶν ἑλληνικῶν χωρίων ἐθεῶντο μακρόθεν τὰ τῆς μάχης ἐκ τῶν λόφων.

### Ἡ ταφὴ τῶν σωμάτων.

Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἑλληνομακεδόνων ἐκ τῆς Ὀσνίτσανης εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ ὁ τουρκικὸς στρατός, ὅστις εὐρῶν τὰ σώματα τῶν πεσόντων ἐσκύλευσεν αὐτά. Ὄταν ἀνεύρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἀρχηγοῦ ἐνομίσαν ὅτι ἦτο τὸ τοῦ χειρουργοῦ τοῦ σώματος, ἐπειδὴ ἐκεῖ πλησίον ἔκειντο φάρμακα, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀφῆκαν ἄθικτον. Τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδα Πετροπουλάκη, ἐκλαβόντες ὡς τὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ, τὸ κατεκρεούργησαν διὰ μαχαιρῶν καὶ πελέκεων. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Π. Πετροπουλάκη, ὅπερ ἐξέλαβον ὡς τὸ σῶμα τοῦ καπετὰν Λεωνίδα.

Τὰ σώματα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔμειναν ἄταφα, μόλις δὲ τὴν ἐπομένην αἱ Ἀρχαὶ ἐπέτρεψαν τὴν ταφὴν τοῦ Λίτσα, ὃν ἀνεγνώρισαν οἱ κάτοικοι τῆς Ὀσνίτσανης, καθὼς καὶ τῶν Λ. Πετροπουλάκη καὶ Δ. Οἰκονόμου, τοὺς ὁποίους ἔθαψαν οἱ χωρικοὶ ἐπὶ τινος ὑψώματος 200 μέτρα μακρὰν τοῦ χωρίου. Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Μητροπολίτης Καστορίας ἐπέτυχεν ἀδείας ἵνα μεταφερθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Λίτσα ἐκεῖ καὶ ἐνταφιασθῇ μετ' ἐκκλῆσιαστικῆς πομπῆς. Ἦτον ὅμως ἀργά, διότι ἤδη οἱ χωρικοὶ εἶχον ἐνταφιάσει αὐτόν. Μετὰ ἕξ ἡμέρας ἐπετράπη καὶ ἡ ταφὴ τῶν λοιπῶν σωμάτων.

### Ἡ μάχη τῆς Ὀσνίτσανης εἰς ὀλίγους στίχους.

Ἴδου καὶ μία περιγραφὴ τῆς μάχης τῆς Ὀσνίτσανης, εἰς δημοτικοὺς στίχους συντεθέντας ὑπὸ τοῦ ἐκ Ἐπρωμέρου ὀπαδοῦ τοῦ Λίτσα Ἰωάννου Τσαμπαδήμου καὶ ἀδομένους καθ' ὅλα τὰ Καστανοχώρια:

*Σαββάτο βράδυ εἴμαστε κοντὰ σὲ μοναστήρι.*

*Κι' ὁ Λίτσας ἦταν σκεπτικὸς κι' ὄλο συλλογισμένος*

*Τοὺς Ἀρχηγοὺς ἐκάλεσε καὶ τὸν Πετροπουλάκη,*

*Νὰ τοιμαστοῦνε τὰ παιδιὰ στὸ πολεμὸ νὰ πάμε*





Βουλγάρους γιά νά κάψουμε, ταμπούρια γιά νά φάμε.

Τή χαραυγή 'κινήσαμε καί πάμε στην 'Οσνίτσα.

"Αϊντε Λίτσα μου καϋμένε

Καί στον κόσμον 'ξακουσμένε.

Λεωνίδα 'πενεμένε

Κι' αήτè καμαρωμένε.

Πρῶτος ὁ Λίτσας ἔτρεξε μέσ' στη φωτιά, στα βόλια

Καί τ' Ἀρχηγού ὁ ψυχογιός κι' ὁ καπετὰν Λεωνίδα.

—Πετροπουλάκη, 'φώναξε τοῦ καπετὰν Λεωνίδα,

Τὰ παραθύρια χτύπησε νά μὴν ἐγβοῦν Βουλγάροι

Καί 'γὼ θὰ βάλω τὴν φωτιά νά κάψωμè τὰ σπίτια

Ψυχὴ νά παραδώσουμε μὲ ὅλα μας τὰ ντέρτια.

'Ἐσὺ Μακεδονία στα μαῦρα νά ντυθῆς

Γι' αὐτὰ τὰ παλληκάρια ποῦ 'χεις στη μαύρη γῆς.

### Μία ἐπιστολὴ τοῦ Λούκα.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκδίκησιν, ἦν ἔλαβον διὰ τὸν θάνατον τοῦ Λίτσα οἱ ὀπαδοί του, ὁ ἐκ τῶν νέων ἀρχηγῶν των Λούκας ἔστειλε πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βλαχάκη τὴν κατωτέρω ἐπιστολήν:

#### 'Αξιότιμε κύριε Λεωνίδα,

Σὰς συλλυπούμαι διὰ τὸν ἥρωικὸν καὶ ἐνδοξὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου ἀδελφοῦ σας καὶ Ἀρχηγοῦ ἡμῶν. Ἔθεν μὴ δυνάμενος νά σὰς γράψω λόγους παρηγορίας εἰμὴ ἔ'Υψιστος νά σὰς παρηγορήσῃ ἡμεῖς ἐκτελοῦντες τὸν πόθον καὶ διαταγὰς αὐτοῦ πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ψυχῆς του καὶ πρὸς ἰκανοποίησίν μας ἐκτελέσαμεν ἕ,τι δυνάμεθα, μετέβημεν καὶ ἐπυρπολήσαμεν τὸ χωρίον Ἰζερέτσι, εἰς τὸ ὅποιον τετράκις μετέβη τὸ ἡμέτερον Σῶμα, τῶρα δὲ ἐξετελέσθη ὁ πόθος μας ἀλλὰ ἀργὰ κατεστρέψαμεν ἀπαντα τὰ εἶδη, κτήνη καὶ πυρπόλησιν οἰκιῶν παρακαλοῦμεν νά παρατηρήσετε τὴν ἐκθεσιν ἣν ὑπεβάλαμεν εἰς Συμβούλιον, καὶ εἰδοποιήσατέ μας ἵνα καὶ ἡμεῖς παρ' ὑμῶν ἔχωμεν ἐλπίδας καὶ ἀναμένωμεν προστασίαν ἀντὶ τοῦ ἥρωϊκῶς πεσόντος. Ἀναμένομεν ἀπάντησίν σας καὶ ἐδηγίας.

Σὰς προσκυνῶ.

Ὁ ὀπλαρχηγὸς τοῦ ἀειμνήστου Νάκη Λίτσα

ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ



## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

## Η ΕΛΛΑΣ ΤΕΛΟΥΣΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Τὸ πρῶτον μέγα μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἡρώων τῆς Ὀσνίτσανης ἐτελέσθη ἐν Ἀθήναις, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ «Συνδέσμου τῶν Συντακτῶν», ὡς ἐξῆς κατὰ τὴν περιγραφὴν ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος:

«Ἡ πόλις, ἀπὸ πρωΐας τῆς χθές, ἤρχισε νὰ προετοιμάζεται διὰ νὰ συμμετάσχη εἰς τὸ Ἐθνικὸν μνημόσυνον. Τὰ καταστήματα ἀπὸ τῆς Κυριακῆς εἶχον κολλήσει ἐντύπους εἰδοποιήσεις εἰς τὰς βιτρίνας των, διὰ τῶν ὁποίων ἀνήγγελλον ὅτι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μνημοσύνου τὰ καταστήματά των θὰ ᾔσαν κλειστά.

«Αἱ προσπάθειαι τοῦ «Συνδέσμου τῶν Συντακτῶν» ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Μνημοσύνου οὐδαμοῦ εὔρον πρόσκομμα, μᾶλλον δὲ συνήντησαν προθυμίαν καὶ ἐνθουσιασμὸν εἰς ὅσους ἀπετάθησαν, καὶ εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν μεγάλων καταστημάτων καὶ εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν μικρῶν. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶχον ἀναρτήσει μεσιστίους σημαίας καὶ οἱ ὑπάλληλοί των ἠτοιμάζοντο νὰ συμμετάσχουν εἰς τὸ μνημόσυνον.

«Ἐπίσης τὰ Συμβούλια τῶν Σωματείων καὶ τῶν Συλλόγων καὶ αἱ Συντεχνίαι εἶχον ἀπὸ τῆς πρωΐας ἐτοιμασθῆ ὅπως μεταβοῦν εἰς τὴν Μητρόπολιν.

«Τὸ Χρηματιστήριον εἰς ἐνδειξιν πένθους εἶχεν ἀναρτήσει μεσιστίον τὴν σημαίαν του καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μνημοσύνου ἔκλεισε καὶ διέκοψε τὰς ἐργασίας του.

«Τὸ Συμβούλιον τοῦ «Συνδέσμου τῶν Συντακτῶν» ἀποτελούμενον ἐκ τῶν κ. κ. Σ. Γρανίτσα ὑποδιευθυντοῦ τοῦ «Χρόνου», ὡς διοικοῦντος Συμβούλου, Σ. Νικολοπούλου τῶν «Καιρῶν», Θ. Καλογερίκου τοῦ «Ἐμπρός», Γ. Κορομηλᾶ τῶν «Ἀθηνῶν» καὶ Γ. Παπαϊωάννου τῆς «Ἐστίας» ὡς καὶ τὰ μέλη τοῦ ἐν λόγῳ Σωματείου ἀπὸ τῆς 8 π. μ. εὐρίσκοντο εἰς κίνησιν συμπληροῦντες τὰς προπαρασκευὰς τοῦ μνημοσύνου καὶ τὴν 10<sup>ην</sup> συνηθροίσθησαν πάντες εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ Συνδέσμου, ὅπως ἐκεῖθεν ἐκκινήσωσιν ἐν σώματι διὰ τὴν Μητρόπολιν.



Ἡ πρώτη συγκέντρωσις.

«Καὶ ἐπειδὴ ἦτο κατάδηλον, ὅτι τὸ χθεσινὸν μνημόσυνόν θά ἦτο ὑπερόχος μεγαλοπρεπὲς καὶ εἶχε καταστῆ βέβαιον, ὅτι ὁλόκληρος ἡ πόλις θά παρευρίσκετο εἰς αὐτό, ἕνεκα τούτου ὁ κόσμος ἤρχισε νὰ συναθροίζεται ἀπὸ τῆς 9<sup>ης</sup> π. μ. εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Μητροπόλεως καὶ νὰ καταλαμβάνη τὰ πέριξ.

«Οἱ φανοὶ τῶν κεντρικῶν δρόμων καὶ τῶν πλατειῶν εἶχον καλυφθῆ διὰ μαύρων κρεπίων καὶ τὴν 10<sup>ην</sup> π. μ. ἠνάθησαν πάντες, οἱ δὲ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἤρχισαν νὰ σκορποῦν ἐνωρὶς τοὺς πενθίμους ἤχους των εἰς τὴν πενθοῦσαν πόλιν.

«Ἀλλὰ καὶ ὁ οὐρανὸς ἀκόμη ἐφ' ὅσον ἡ ὥρα τοῦ μνημοσύνου ἐπλησίαζεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐκαλύπτετο μὲ μελανώτερα καὶ πυκνότερα νέφη διὰ νὰ ἐκσπάσῃ βραδύτερον εἰς ἀκατάπαυστον βροχὴν, εἰς ἓνα μέγαλον θρῆνον.

«Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν ἀπειλητικὴν ὄψιν τοῦ οὐρανοῦ ὁ κόσμος ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατηθῆ καὶ ἀπὸ τῶν συνουρικῶν ἤρχισαν νὰ ἐκκινοῦν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις διὰ τὴν Μητρόπολιν.

«Κατήφεια καὶ ἔθνικὴ ὑπερηφάνεια ἦτο ἐζωγραφισμένη εἰς τὰ πρόσωπα ὄλων καὶ ζηλευτὸς ὁ θάνατος καὶ ἡ δόξα τῶν ἡρώων μας.

«Τὰ ὀνόματα τῶν Πετροπουλάκηδων, διότι δύο ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἐφηνεύθησαν συγχρόνως, τοῦ Πραντούνα καὶ τοῦ Βλαχάκη, ἀκόμη δὲ τὰ ὀνόματα ἄλλων ἡρώων, οἱ ὁποῖοι προηγήθησαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἐφέροντο εἰς τὰ στόματα ὄλων μὲ θαυμασμὸν καὶ εὐλάβειαν καὶ ἐμνημονεῖοντο εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων καὶ εἰς τὰς παλλομένας καρδίας ἄλλοι τόσοι ἀφανεῖς ἥρωες τῆς Μακεδονίας.

«Καὶ ἦτο ἀληθῶς ὑπέροχον εἰς ἀρμονίαν τὸ χθεσινὸν γεγονός· πένθος παντοῦ, εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν ὄψιν τοῦ Οὐρανοῦ, νέφη μαῦρα, καὶ ἀστραπαί, καὶ βρονταί, καὶ θλίψεις εἰς τὴν πόλιν, ὅλα ἀρμονικά, ὡς ἓνας ὕμνος εἰς τοὺς προμάχους τῆς Μακεδονικῆς Ἐλευθερίας Πανελλήνιος.

Εἰς τὴν Μητρόπολιν.

«Μέσα εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως τὰ πάντα εἶχον



προετοιμασθῆ ἀπὸ τῆς πρωΐας. Εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ εἶχε στηθῆ μέγα κενοτάφιον, περὶ τὸ ὁποῖον ἔκαιον τέσσαρες μεγάλοι λαμπάδες, εἶχον δὲ ἀναθήθῃ πάντες οἱ πολυέλαιοι τοῦ ναοῦ.

«Τὸ κενοτάφιον εἶχε στολισθῆ γύρω μὲ δάφνας καὶ κλάδους φοινίκων, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐτοποθετήθη μέγας δίσκος κολύβων μὲ ἀργυροῦν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον, δύο κυπαρίσσους εἰς τὰς δύο πλευρὰς καὶ ὠραίας διακοσμήσεις ζακχαρωτῶν δαφνῶν. Ἀπὸ τῆς 10<sup>ης</sup> ἤρχισε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰς τὸν ναὸν καὶ ἤρχισαν νὰ προσέρχωνται πολῖται πάσης τάξεως, ἐντὸς ὀλίγου δὲ ὁ ναὸς καὶ ὁ γυναικωνίτης ἐπληρώθησαν ἀσφυκτικῶς ὑπὸ κόσμου.

«Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἰππικοῦ, τοῦ πεζικοῦ καὶ τῶν ἄλλων σωματῶν προσελθόντες ἐκ τῶν πρώτων κατέλαβον θέσεις πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κενοταφίου. Μετ' αὐτῶν προσῆλθον πάντες οἱ σωματάρχαι, ὁ ὑποστράτηγος κ. Βάσσοις, ὁ μέραρχος κ. Δημόπουλος, ὁ Φρούραρχος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς, ἅπαντες οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται τοῦ 2<sup>ου</sup> τάγματος τῶν Εὐζώνων ἐκ Πειραιῶς.

«Παρευρέθησαν ἐπίσης ὁ ὑποστράτηγος κ. Παπαδιαμαντόπουλος, ἀρχηγὸς τοῦ Στρατιωτικοῦ Οἴκου τοῦ Βασιλέως, ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Βασιλέως κ. Μηλιώτης, οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ Διαδόχου, οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου κ. κ. Δεμπέσης καὶ Μελάς. Ἐπίσης προσῆλθον ὁ κ. Μαυρομιχάλης, ὁ κ. Πεσμαζόγλου, ὁ Πρόεδρος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Καζάζης, ὁ Πρόεδρος τοῦ Κεντρικοῦ Μακεδονικοῦ Συλλόγου κ. Γερογιάννης, ὁ Δήμαρχος κ. Μερκούρης, ὁ κ. Εὐταξίας, οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, Ἀρεοπαγῖται καὶ Δικασταί, πάντες σχεδὸν οἱ βουλευταί, ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ὑπάλληλοι, ὁ κ. Νέγρης, ὁ κ. Λεβίδης, τὸ Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν, οἱ φοιτηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὰ Συμβούλια τῶν Σωματείων καὶ Συντεχνιῶν.

Ἡ ἐπιμνημόσυνη ἀκολουθία.

«Δυστυχῶς, βροχὴ ραγδαίωσάν, ἀληθῆς θύελλα, ἀρξαμένη τὴν 10 1/2 ἠνάγκασε τὸν κόσμον, ὅστις εἶχε συναθροισθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Μητροπόλεως καὶ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους,



νά διασκορπισθῆ καὶ μόνον οἱ ἐντὸς τοῦ ναοῦ εὐρισκόμενοι κατῶρθωσαν νά παρακολουθήσουν τὴν ἀκολουθίαν.

«Τὴν 11<sup>ην</sup> ἀκριβῶς τὸ Συμβούλιον καὶ τὰ μέλη τοῦ «Συνδῆσμου τῶν Συντακτῶν» ἔφθασαν ἐφ' ἀμαξῶν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἡ ἐπιμνημόσυνος ἀκολουθία ἤρχισε, χυροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου καὶ τοῦ κλήρου τῆς πόλεως.

«Αἱ οἰκογένειαι τῶν ἡρώων, αἱ μητέρες τῶν καὶ αἱ ἀδελφαὶ τῶν μελανειμονοῦσαι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῶν καὶ συγγενεῖς τῶν πενθοῦντες ἴσταντο συντετριμμένοι πρὸ τοῦ κενотаφίου. Ἐπίσης πρὸ τοῦ κενотаφίου εὐρίσκοντο καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀγωνισθέντων.

«Περὶ αὐτὸ δὲ εἶχον στηθῆ πολυτελεῖς στέφανοι ἐκ φυσικῶν καὶ τεχνητῶν ἀνθέων μὲ κυανολεύκους ταινίας.

«Παμμεγέθης ἦτο ὁ στέφανος τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου ἐκ δάφνης· ἐπ' οὗτοῦ εἶχον ἀναρτηθῆ τρεῖς ταινίαι μὲ τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν ἡρώων, ὑπὲρ ὧν τὸ μνημόσυνον.

«Ἐπίσης μεγάλοι καὶ πολυτελεῖς ἦσαν οἱ στέφανοι τοῦ «Συνδῆσμου τῶν Συντακτῶν», ὁ τῆς Ἱπλευτικῆς Σχολῆς καὶ οἱ τοῦ 2<sup>ου</sup> ἰπλικοῦ συντάγματος, τοῦ 2<sup>ου</sup> εὐζωνικοῦ τάγματος, οἱ τρεῖς τοῦ Κεντρικοῦ Μακεδονικοῦ Συλλόγου, ὁ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ὁ τοῦ Συνδῆσμου τῶν Δημοδιδασκάλων, ὁ τῶν Μακεδόνων μαθητῶν τοῦ Λυκείου Δελλίου καὶ οἱ τῶν οἰκογενειῶν Τσιμέα καὶ Σ. Ἀθανασιάδου.

«Ἀρξαμένης τῆς ἀκολουθίας προσῆλθε καὶ ὁ κ. Δραγούμης μετὰ τῆς χήρας Παύλου Μελά καὶ τῶν θυγατέρων του.

«Ἡ στιγμή τῆς συναντήσεως τῶν δύο μητέρων τοῦ Βλαχάκη καὶ τοῦ Πραντοῦνα ἦτο συγκινητικωτάτη.

«Αἱ δύο γερόντισσαι ἔδωκαν τὰς χεῖρας τρέμουσαι εἰς ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν καὶ κάτι ἐψιθύρισαν δακρύνουσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ καρτερικῆς ὑπομονῆς συγκρατοῦσαι τὴν μητρικὴν τῶν δούνην.

«Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἀρχίζει νά συγκινῆται ὅλος ὁ κόσμος καὶ νά δακρῦῃ καὶ νά εὐχεται μετὰ κατανύξεως εἰς τὸν Θεὸν τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῶν ἐθνικῶν ἡρώων.

«Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης ἀναγινώσκων τὴν εὐχὴν μόλις συγκρατεῖται. Αἱ χεῖρές του τρέμουν, ἡ φωνή του διακόπτεται καὶ τὰ δάκρυα γεμίζουν τοὺς ὀφθαλμούς του. Ὅταν δὲ ὁ



χορὸς ἔψαλλε τὸ «Αἰωνία ἡ μνήμη» καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἀνέκρουε τὸν Ἑθνικὸν ὕμνον, ἦτο. ἀδύνατον νὰ συγκρατήσῃ κανεὶς τὴν συγκίνησίν του καὶ νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά του.

«Μὲ παλμοὺς φιλοπατρίας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἥρωας ἔστρεψαν ὅλοι τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ κατεχόμενοι ἀπὸ συγκίνησιν βαθυτάτην παρήλασαν πρὸ τῶν μητέρων καὶ τῶν συγγενῶν τῶν ἡρώων καὶ τοὺς συνελυπήθησαν.

#### Ἡ τύχη τῶν στεφάνων.

«Τὴν 11 καὶ 45' ἡ ἀκολουθία ἐτελείωσε καὶ οἱ στέφανοι, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν οἰκογενειῶν Βλαχάκη, Πραντούνα καὶ Πετροπουλάκη, ἐστάλησαν εἰς τὴν ἐρίτιμον χήραν τοῦ Παύλου Μελά ὅπως τοὺς διαθέσῃ ὅπως νομίζῃ καλλίτερον.

«Πράγματι δὲ κανεὶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ καλλίτερα τοὺς στεφάνους ἀπὸ τὴν χήραν τοῦ πρώτου μάρτυρος τῆς Μακεδονίας.

«Ἡ χήρα Μελά τὸ ἀπόγευμα μετέβη ἐφ' ἀμάξης μετὰ τοῦ υἱοῦ της καὶ κατέθεσε τοὺς στεφάνους τῶν νέων μαρτύρων τῆς Ἐλευθερίας εἰς τὰ βάρη τῶν ἀνδριάντων τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Φεραίου, τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς Ἑθνικῆς Παλιγγενεσίας.»

#### Ἐν Γυθείῳ.

Ταυτοχρόνως σχεδὸν μέγα καὶ ἄκρως συγκινητικὸν μνημόσυνον ἐτελέσθη ἐν Γυθείῳ, τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι τῶν Α. Βλαχάκη, Λ. καὶ Π. Πετροπουλάκη, Παν. Γκιτάκου, Παν. Στεφανάκου καὶ Ν. Γκαζάνη, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐκεῖ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου ἢ «Ὁμόνοια».

Ἀπὸ τῆς πρώτης τὰ καταστήματα ἦσαν κεκλεισμένα, οἱ φανοὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος περιβεβλημένοι διὰ πενθίμου ὑφάσματος, τὰ ναυλοχοῦντα ἐν τῷ λιμένι πλοῖα μὲ κεκλιμένας τὰς κεραίας καὶ μεσιστίους ἀνηρτημένας τὰς σημαίας, οἱ ἐξῶσται δὲ τῶν κεντρικωτέρων οἰκιῶν διὰ μέλανος ὑφάσματος σκεπασμένοι.

Οἱ κώδωνες ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ἐκρούοντο



πενθίμως, ὁ δὲ Μητροπολιτικὸς ναὸς πενθίμως κεκοσμημένος ἀπὸ τῆς 10<sup>ης</sup> πρωϊνῆς ὥρας εἶχε πληρωθῆ κόσμου. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ εἶχε τοποθετηθῆ κενοτάφιον διὰ μέλανος ὑφάσματος περιβεβλημένον, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ παμμεγέθης ἔκειτο ὀϊσκος κολύβων. Πέριξ τοῦ κενοταφίου ἴσταντο οἱ συγγενεῖς τῶν προμάχων, ἅπαντες οἱ ἱερεῖς τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαί, ὁλόκληρος ὁ Ἐμπορικὸς Σύλλογος, οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι μετὰ τῶν μαθητῶν, τὸ δικηγορικὸν σῶμα, οἱ πλοίαρχοι τῶν διαφόρων πλοίων καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ χωρίων τοῦ νόμου Λακωνικῆς.

Ἐπὶ τοῦ κενοταφίου τῶν ἡρώων ὁ Ἐμπορικὸς Σύλλογος κατέθηκε δύο πολυτελεστάτους στεφάνους ἐκ δάφνης, προσφώνησαντος ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου τοῦ κ. Δημ. Ἀλιφέρη. Ὁμοίως ἐκ μέρους τῶν νέων τῆς πόλεως κατετέθη στέφανος ἐκ δάφνης πρὸς τοὺς πεσόντας Λάκωνας, προσφώνησαντος τοῦ φοιτητοῦ κ. Ἀλεξ. Δ. Ἀλεξάκου.

Κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν, καθ' ἣν ἐψάλλετο τὸ «Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῶν» ἡ φιλαρμονικὴ μουσικὴ τῆς πόλεως ἀνέκρουσε τὸν ἔθνικόν ὕμνον. Κατόπιν δὲ τὸ πλῆθος διηυθύνθη πρὸς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν, κατακλυσθεῖσαν ὑπὸ τούτου, σπεύσαντος ὅπως ἀκούσῃ τοὺς ἐπιμνημοσύνους, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἐκφωνηθῶσι. Πρῶτος ὠμίλησεν ὁ καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου Γυθείου κ. Σταῦρος Τσουμελέας, ἐξάρας τὸ μέγεθος τῆς θυσίας τῶν πεσόντων, κατόπιν τούτου ὁ τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς κ. Θ. Σταυρογιάννης, ὅστις διὰ παθητικῆς στροφῆς τοῦ λόγου του ἐκορύφωσε τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν συγκίνησιν τοῦ πλήθους.

Μετὰ ταῦτα ὁ «Ἐμπορικὸς Σύλλογος καὶ πολλοὶ μετέβησαν καὶ συνελευλήθησαν τὰς οἰκογενεῖας τῶν ἡρώων. Πρὸς τοῦτοις τὸ Διοικ. Συμβούλιον αὐτοῦ ἐξέδωκε τὸ ἐξῆς ψήφισμα:

«Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ ἐν Γυθείῳ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου «Ὁμόνοια» συνελθὼν εἰς ἑξακτον συνεδρίασιν καὶ λαθὼν ὑπ' ὄψιν, ὅτι:

Οἱ συμπολιταὶ Ἀντώνιος Βλαχάκης, ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ, Λεων. Π. Πετροπουλάκης, τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς, μετὰ τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος συμπολεμιστῶν, σπεύσαντες εἰς τὴν κινδυνεύουσαν Μακεδονίαν καὶ τὸν ὑπὲρ Πίσσεως καὶ Πατρίδος



ἱερὸν ἀγῶνα ἀγωνισάμενοι, ἐγκαρδιούντες καὶ ἐνθαρρύνοντες τὸν πολυ-  
 ειδῶς καὶ ὑπὸ παντοδαπῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλεύμενον Ἑλληνισμὸν τῆς  
 πατρίδος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὡς γνήσιοι Σπαρτιάται ἔπεσον  
 τὴν Ἰννὴν τρέχοντος μηνὸς ἐν Ὀσνίτσανῃ, πιστοὶ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς  
 Ὁρθοδοξίας στρατιῶται, ποτίσαντες διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὴν περι-  
 μάχητον χώραν· ἔτι οἱ εἰρημένοι συμπολίται διὰ τοῦ ἥρωϊκοῦ αὐτῶν  
 θανάτου ἐτίμησαν τὸ ἄνθος τῆς τε κοινῆς καὶ τῆς ἰδιαίτερας ἡμῶν  
 πατρίδος Λακωνικῆς,

**Ψηφίζει**

Α'. Νὰ τελεσθῇ ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν  
 ψυχῶν τῶν ἐνδόξως πεσόντων Ἀντ. Βλαχάκη καὶ Λ. Π. Πετροπου-  
 λάκη καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς.

Β'. Νὰ κατατεθῶσιν ἰσάριθμοι πρὸς τοὺς πεσόντας στέφανοι ἐκ  
 δάφνης.

Γ'. Νὰ ἐπιδοθῇ πρὸς τὰς οἰκογενεῖας τῶν πεσόντων ἀντίγραφον  
 τοῦ παρόντος ψηφίσματος.

Δ'. Νὰ παρευρεθῇ πᾶσα ἡ πόλις μετὰ τῶν Ἀρχῶν εἰς τὸ τελε-  
 σθησόμενον μνημόσυνον καὶ

Ε'. Ν' ἀνατεθῇ εἰς κατάλληλον πρόσωπον, ἵνα τὸν προσήκοντα  
 ἐπιμνημόσυνον ἀπαγγείλῃ.

Ἐγένετο ἐν Γυθείῳ τῇ 24 Μαΐου 1906.

Ὁ Πρόεδρος

**ΑΝΑΣΤ. ΦΡΑΓΓΙΑΣ**

Ὁ Γραμματεὺς

**Ἡλ. Γ. Κουζήγιαννης**

Τὰ μέλη

**Ν. Πολίτης, Γ. Πουλάκος, Δ. Ἀλεξᾶκος, Σ. Καπερνάρος, Α. Λιακάκος,  
 Α. Κοντογιάννης, Δ. Ἀλιφῆρης.**

Τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα ὁ Σύλλογος ἀπέστειλε πρὸς τὴν ἐν  
 Ἀθήναις οἰκογένειαν τοῦ Βλαχάκη διὰ τοῦ ἐξῆς ὄραίου ἐγ-  
 γραφίου:

Ἐν Γυθείῳ τῇ 2 Ἰουνίου 1906.

**Ἀξιότιμοι κύριοι,**

Ἡ θλίβερά εἶδησις τῆς καταστροφῆς τοῦ σώματος τῶν Λακῶνων  
 ἐν Ὀσνίτσανῃ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρχηγῶ Λίτοα, ὑμετέρου  
 Ἀντωνίου, ἐνέπλησεν ἐνθουσιασμοῦ καὶ συγκινήσεως πάντας, τὸ δὲ





συμβούλιον τοῦ Συλλόγου μας συνειδὸς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πρὸς τοὺς τιμήσαντας τὴν Πατρίδα ἥρωας συμπολίτας ἐψηφίσατο τὸ ἐγκλείστως διαβιβαζόμενον ὑμῖν ψήφισμα.

Ἡ ἰδιαιτέρα ἡμῶν Πατρίς, ἡ τοσαύτας προσενεγκοῦσα ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους θυσίας, δύναται ὑπερηφάνως νὰ κατατάξῃ εἰς τὴν στήλην τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τῶν εὐγενῶν αὐτῆς τέκνων τὴν τραγωδίαν τῆς Ὁσνίτσανης, ἧς δημιουργὸς ὑπῆρξεν ὁ ὑμέτερος Ἀντώνιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ συμπολίται.

Σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς θρηνεῖ διὰ τὴν στέρησιν τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ θυσιαζομένων, ἡ δὲ Οἰκογένεια βεβαίως, ὅπωςδῆποτε καὶ ἂν ἔλθῃ τὸ δυστύχημα, βαθύτατα αἰσθάνεται τὸ ἄλγος· ἐν τούτοις ὁ ἔθνωφελῆς σκοπός, ἐν διὰ τοῦ αἵματός Σας ἐξυπηρετήσατε καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι αἱ θυσίαι αὗται θέλουσι κρατῦναι τὸν Ἑλληνισμόν, ἔστωσαν παρηγορία καὶ ἀνακούφισις ὑμῶν.

Τὸν στέφανον, ὄντα ἐκ δάφνης, λίαν προσεχῶς θέλομεν καταθέσει κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἐνταῦθα κοιμητηρίου, τὴν δὲ ταινίαν ἀποστέλλομεν ὑμῖν δι' ἄταχυδρομικοῦ δέματος.

Ἐπὶ τούτοις ἐκφράζοντες ὑμῖν τὴν θερμὴν συμπάθειάν μας, διατελοῦμεν μετὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου μας μετ' ἄκρας τιμῆς καὶ ἀγάπης.

Ο Πρόεδρος

**ΑΝΑΣΤ. ΦΡΑΓΓΙΑΣ**

(Γ. Σ.)

Ὁ Γραμματεὺς

**Ἰλ. Γ. Κουζύγμανης**

Τῇ ἀξιοτίμῳ οἰκογενείᾳ τοῦ ἐνδόξως ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντος Ἀντωνίου Βλαχάκη, Ἀνθυπολοχαγοῦ κ. λ.

Ἀθήνας

Τὴν ἡμέραν τῆς τελέσεως τοῦ μνημοσύνου ἐν Γυθείῳ ἀπεστάλην ἐκεῖθεν πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βλαχάκη εἰς Ἀθήνας σωρεία τηλεγραφήματων, ἐξ ὧν διακρίνεται τὸ τοῦ εἰρημένου Ἐμπορικοῦ Συλλόγου, ἔχον οὕτω:

«Ἐπιμελείᾳ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου «Ὁμόνοια» ἐτελέσθη σήμερον πάνδημον μνημόσυνον, παρευρεθείσης συμπύσης πόλεως μετὰ τῶν Ἀρχῶν, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς ἀειμνήστου Ἀντωνίου, τοῦ τόσο δοξάσαντος καὶ τιμήσαντος ἔνομα Λακωνίας δι' ἡρωϊκοῦ θανάτου του. Συλλυπούμεθα ἀπὸ καρδίας ὑμῖν καὶ πάντες συμπολίται ἐπὶ στερήσει



Ἄντωνίου, οὕτινος τὸ ἐνδοξόν τέλος ἔστω καλλίστη παρηγορία πρὸς ὑμᾶς. Παραγγείλατε, παρακαλοῦμεν, ποῦ δέον διευθύνωμεν κατατεθέντα στέφανον.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου  
**ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΦΡΑΓΓΙΑΣ**

Κατ' ἐπιθυμίαν τῆς οἰκογενείας, αἱ μὲν ταινίαι ἀπεστάλησαν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν ἰδιαιτέρῳ θαλάμῳ μετὰ τῶν ταινιῶν τῶν ἄλλων μνημοσύνων, ὁ δὲ στέφανος κατετέθη ἐν τῷ ναῶ τοῦ νεκροταφείου Γυθείου.

Πρὸς τὸν εἰρημένον Σύλλογον ἀπίντησεν ἡ οἰκογένεια Βλαχάκη ὡς ἐξῆς:

«Ἡ οἰκογένεια Βλαχάκη λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς πρὸς τε τὸν ὑμέτερον Σύλλογον, ἐπιμελείᾳ τοῦ ὁποῦ ἐτελέσθη μνημόσυνον ἐν Γυθείῳ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἄντωνίου, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς προσελθόντας εἰς τοῦτο καὶ ἐνώσαντας τὰς εὐχὰς αὐτῶν μεθ' ὑμῶν· ἔχει δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι αἱ πράξεις τῶν εὐτυχῶν ἐκείνων ἀνδρῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντων θέλουσιν εὖρει καὶ ἄλλους μιμητάς, ὅτινες θὰ συνεχίσωσι τὸ ἀρίξάμενον ἔργον διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς μεγάλης ἡμῶν πατρίδος.

Εὐτυχῆς ἡ ἰδιαιτέρα ἡμῶν πατρίς, ἣτις ἐξέθρεψε τὰ καλὰ μας παλληκάρια καὶ ἐμεγάλυνεν αὐτῶν τὰς καρδίας.»

\*  
 \*\*

Ὁ Σύνδεσμος τῶν ἐν Πειραιεὶ Λακῶνων ἐργατῶν ἀπέστειλε τὸ ἐξῆς συλλυπητήριον ἔγγραφον:

Ἐν Πειραιεὶ τῇ 18 Μαΐου 1906

Πρὸς τὸν ἀξιότιμον

**Λεωνίδα Βλαχάκην**

Ἀνθρωπολογιστὸν τοῦ Πεζικοῦ

Ἀθήνας

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἡρωϊκῶς πεσόντος ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφοῦ



ὑμῶν Ἀντωνίου ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς δεινοπαθούσης πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν δούλων ἀδελφῶν, ἐπομένου τοῖς παραδείγμασι τῶν ἡμετέρων προγόνων, συμμεριζόμενος τὴν θλίψιν ὑμῶν διαβιβάζει τὰ ἐγκάρδια συλλυπητήριά του.

Μετὰ τῆς προσηκούσης ἐκτιμήσεως.

Ὁ Πρόεδρος

**ΣΑΡΑΝΤΗΣ Β. ΚΑΣΤΑΝΗΣ**

ίατρός

Ὁ Γ. Γραμματεὺς

**Κ. Δ. Οἰκονομίδης**

### ΑΛΛΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Ἐπίσης ἐτελέσθησαν καὶ τὰ ἐξῆς μνημόσυνα: Ἐν Ἀρεοπόλει, εἰς ὃ κατέθηκε στέφανον ὁ Δῆμος Οἰτύλου. Λόγους ἐπιμνημοσύνους ἐξεφώνησαν οἱ κ. κ. Πετρουνᾶκος δικηγόρος καὶ Κ. Μπούφαλης ἰατρός.

Ἐν Πανίτση τοῦ δήμου Μαλευρίου, εἰς τὸ ὅποιον παρευρέθησαν αἱ Ἀρχαὶ καὶ οἱ κάτοικοι ἀπάντων τῶν πέριξ χωρίων. Τὰς ἀρετὰς τῶν πεσόντων ἐξύμνησέν ὁ κ. Παν. Δημηῆκος.

Ἐν Σπάρτῃ, εἰς ὃ παρευρέθησαν αἱ Ἀρχαὶ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων· μεταξὺ τῶν ἄλλων δὲ ἐπιμνημοσύνον ἐξεφώνησεν ὁ παιδιόθεν φίλος, συμμαθητὴς καὶ συνάδελφος τοῦ Ἀντωνίου Βλαχάκη καθηγητῆς κ. Γερ. Καψάλης.

Ἐν Τυρνάβῳ. τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ διακεκριμένου συνταγματάρχου τοῦ Πεζικοῦ κ. Σπ. Βρετοῦ, διοικητοῦ τοῦ 6<sup>ου</sup> τάγματος τῶν εὐζώνων, εἰς ὃ ὑπηρετεῖ ὁ μακεδονικὸς ἦρωας, ἐξ οὗ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Μακεδονίαν. Ὁ κ. Βρετὸς μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος ἠκολούθει τὰς διαφόρους ἐνεργείας τοῦ Λίτσα, τακτικὰ προσπαθῶν νὰ συναντᾷ χωρικοὺς εἰσερχομένους ἐκ Μακεδονίας διὰ νὰ μανθάνῃ περὶ τῶν κατορθωμάτων του. τὰ ὅποια ἐθεώρει ὡς ἰδιαιτέρως τιμῶντα τὸ Τάγμα του.

Τὸ μνημόσυνον ἐτελέσθη ἐν μέσῳ θρήνων ὀλοκλήρου τοῦ στρατοῦ Τυρνάβου καὶ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ὃ δὲ παρατυχῶν γνωστὸς καπετὰν Πλάτανος, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς κ. Ποῦλος, ἐξεφώνησε τὸν ἐξῆς ἐπιμνημόσυνον, καταθέτων πολῦτιμον στέφανον:



- «Γενναιότατε συμπολεμιστὰ καὶ πρόμαχε τῆς Ὑψηλῆς Ἰδέας,  
Ἄρχηγέ Δίτσα,

Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τάγματός μου, ὅπερ σεμνύνεται νῦν, καθόσον ἔσχε τὴν τιμὴν πρὸς τῆς εἰς Μακεδονίαν ἐξόδου Σου νὰ Σὲ συγκαταριθμῆ μεταξὺ τῶν ἐπιλέκτων του, τὸν δὲ τὸν στέφανον δι' ἐμοῦ ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς πρὸς Σὲ εὐγνωμοσύνης, ἐκτιμήσεως καὶ ἐξαιρετικῆς ἀγάπης, ἐπὶ τοῦ Ἑρώου Σου καταθέτουσι μετὰ τῆς διαβεβαιώσεως, ὅτι τὸ κατ' αὐτοὺς οὐδέποτε θέλουσι λησμονήσει τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τοὺς ὑπὲρ ταύτης ἀγωνιζομένους καὶ πίπτοντας ἐπιβεβλημένας ὑποχρεώσεις των.

Εἶθε, ἀγαπητὲ συνάδελφε, ἡ-ἐθελουσία καὶ ὁ ἀκραιφνῆς πατριωτισμὸς Σου καὶ πάντων τῶν μαρτύρων τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος νὰ ἀφυπνίσωσιν ἐκ τοῦ ληθάργου τοὺς ἠθικοὺς αὐτουργοὺς τοῦ κακοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ἐκ τούτου διαδραματιζομένης τραγωδίας, ἧς τὰ θύματα τὸ ἐπίλεκτον τοῦ Ἔθνους, ἵνα ἔστω καὶ νῦν συνετιζόμενοι καὶ μεταβάλλοντες πορείαν ἐργασθῶσιν, ὡς ἐμπρέπει εἰς τὴν θέσιν των, ἐὰν θέλωσι ν' ἀποκρούσωσι μεγαλειτέρους κινδύνους, οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦσι τὴν δυστυχῆ Πατρίδα μας.»

Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ τῆς τελέσεως τοῦ μνημοσύνου οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπέστειλαν πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βλαχάκη τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα :

Οἰκογένειαν Ἀντωνίου Βλαχάκη, ἀνθυπολοχαγοῦ

Ἀθήνας

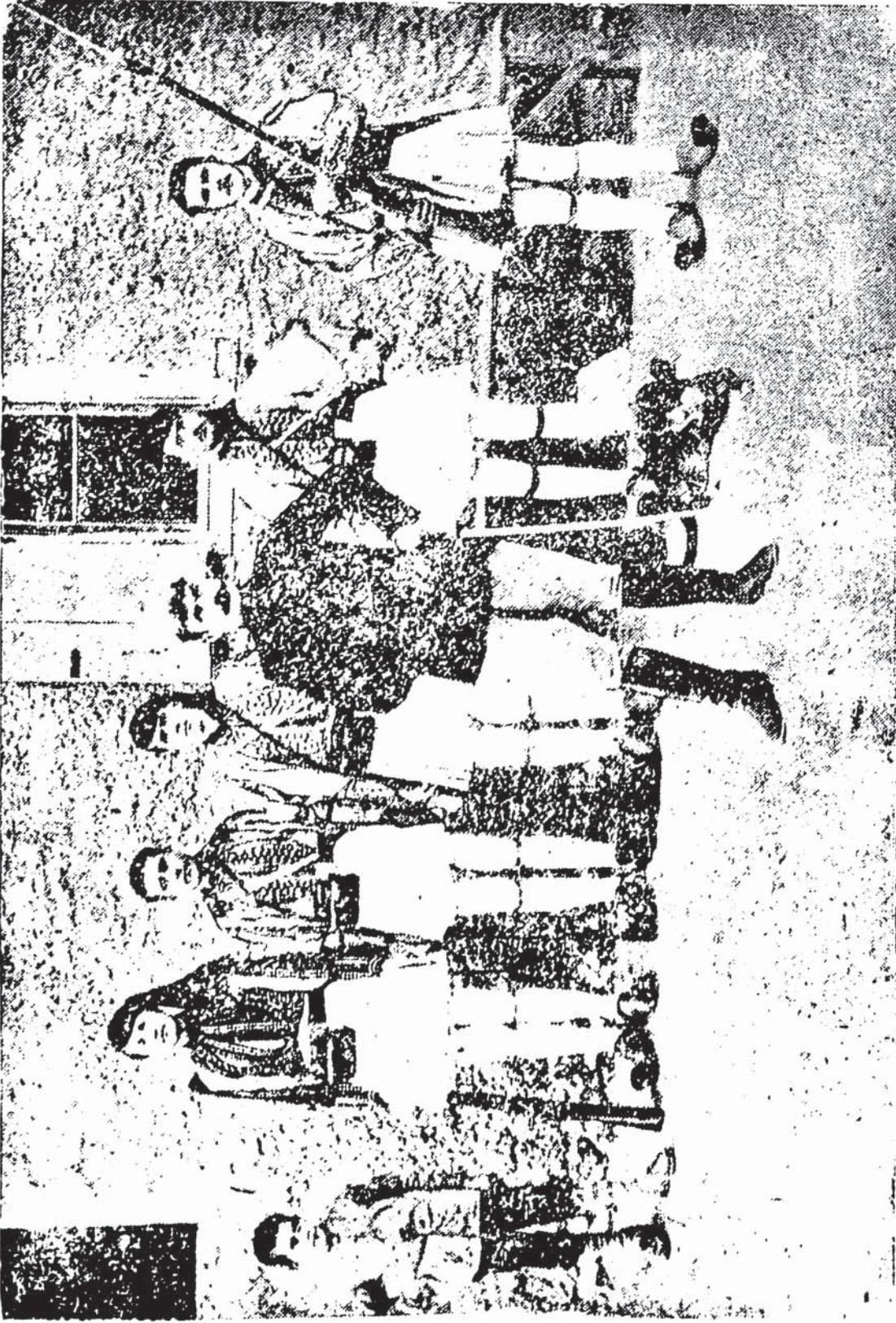
Ἐπὶ πληξάσῃ συμφορᾷ ἀπωλείας γενναίου προμάχου πεσόντος σκλάβῳ Μακεδονίᾳ καὶ ἐπιλέκτου μέλους οἰκογενείας ὑμῶν Ἀντωνίου, ἀξιωματικοῦ ἐνταῦθα φρουρᾶς, τελοῦντες σήμερον μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως ψυχῆς ἔθνομάρτυρος, βαρυαλγεῖς ἐκ μυχιαιτάτων καρδιῶν των ἐκφράζουσιν ἄφατον λύπην.

Βρεττός, Παρασκευόπουλος, Ἀδαμόπουλος, Μπετόκης, Βροντόλαλος, Σακελλάριος, Ζήσιμος. Ποῦλος, Ἀλεξάνδρον, Ράπτης.

Πρὸς τούτους ἡ οἰκογένεια Βλαχάκη ἀπάντησεν ὡς ἐξῆς :

«Ἡ οἰκογένειά Βλαχάκη εὐχαριστοῦσα λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀπειρον ἣν αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνην αὐτῆς πρὸς τοὺς





Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ  
ἀξιωματικός μετά τῶν εὐζώνων του ἐν τοῖς συνόροις (Σταθμός Μπογάζι Τυρνάβου)

Παράθεσις φωτογραφίας ἀξιωματικῶν ἐν τοῖς συνόροις (Σταθμός Μπογάζι Τυρνάβου)

κ. κ. αξιωματικούς τῆς Φρουρᾶς Τυρνάβου ἐπὶ τῇ τελέσει μνημοσύνου ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ πεσόντος ἐν Μακεδονίᾳ προσφιλοῦς υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἀντωνίου, ὅστις τόσον εὐχαρίστως ἔζησε μέσῳ ὑμῶν ἐπὶ μακρὸν, ἔχει δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι ὁ θάνατος τῶν φιλοτίμων ἐξεϊνῶν ἀνδρῶν τῶν πεσόντων εἰς τοὺς βράχους τῆς Μακεδονίας δὲν θέλει μένει ἄγονος, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ χυθέντος αἵματος των ποτισθέν, θέλει ἀναβλαστήσει τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας, τοὺς καρποὺς τοῦ ὀποῦθου θέλουσι ὀρέφει ἐκεῖνοι, οἵτινες ὀπωσδήποτε συνεχίζοντες θέλουσι περαιώσαι τὸ ἀρξάμενον ἔργον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῆς πάλαι μεγάλης ἡμῶν Πατρίδος.»

Ὁ Συνταγματάρχης Βρετὸς ἀπέστειλε πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ ἰδιαιτέραν αὐτοῦ ἐπιστολὴν, δι' ἧς ἐξεδήλου τὴν μεγάλην θλίψιν ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ φιλοτίμου στρατιώτου καὶ ἀκραιφνοῦς πατριώτου κ.λ.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐτελέσθη μνημόσυνον ἐν Λαρίσῃ κοινὸν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τοῦ Λίτσα, Καψάλῃ (Πραντούνα) καὶ Λεωνίδα. Ἐκτὸς τῶν ἐπισήμων παρευρέθη ὀλόκληρος ἡ πόλις καὶ ἡ φρουρά, πολλοὶ αξιωματικοὶ τῆς ὀποίας ἦσαν ἀδελφικοὶ φίλοι τῶν δύο ἡρώων Βλαχάκη καὶ Πραντούνα.

Ἐπίσης ἐν Βόλῳ, ἐν ᾧ ὁ Λίτσας συνεδέετο διὰ φιλίας μετὰ τῶν πλείστων κατοίκων, καθ' ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ φρουρᾷ ταύτῃ ὑπηρετήσας.

Ἐτερον πάνδημον καὶ σεμνότατον μνημόσυνον ἐτελέσθη ἐν Τρικκάλοις, πρωτοβουλία τοῦ παιδικοῦ του ἐκ Γυθείου φίλου Α. Λαμπίρη, ἀνθυπολοχαγοῦ, καὶ τοῦ λοχαγοῦ του κ. Οἰκονομίδου κ.λ. Ἐπιμνημόσυνον ἐξεφώνησεν ὁ σχολάρχης κ. Ζήσης Κοπιᾶς καὶ ὁ τηλεγραφετῆς κ. Ν. Οἰκονόμου, καταλήξας ὡς ἐξῆς :

«Ὅποιος θέλει νὰ κάμη φυλακτό, νὰ μὴ ὑπάγη εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον διὰ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸ Τίμιον Εὐλόν, ἀλλὰ νὰ σπεύσῃ ἐδῶ πλησίον εἰς τὴν Ὀσνίτσανην τῆς Μακεδονίας, νὰ γονατίσῃ καὶ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸ χῶμα, ἐπὶ τοῦ ὀποίου ἐχύθη τὸ αἷμα τοῦ Ἀντωνίου Βλαχάκη.»

Στεφάνους κατέθηκαν οἱ ἐξῆς : Τὸ Μακεδονικὸν Κομιτάτον διὰ τοῦ δικηγόρου κ. Χ. Τεγοπούλου ἐντολῇ τῆς ὀργανωτικῆς



ἐπιτροπῆς· οἱ λοχαγοὶ κ. κ. Οἰκονομίδης καὶ Π. Λαμπίρης· οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς Τρικκάλων· οἱ ὑπαξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς Τρικκάλων· οἱ στρατιῶται τοῦ 5<sup>ου</sup> Συντάγματος Πεζικοῦ ὁ Μακεδονικὸς Σύλλογος· διὰ τοῦ προέδρου κ. Κωνστ. Μπλιτσάκη δικηγόρου· ἡ ἐν Τρικκάλοις ἐφημερὶς «Ἀναγέννησις»· ἡ ἐν Τρικκάλοις ἐφημερὶς «Ἄμυνα»· οἱ ἐν Τρικκάλοις Λάκωνες· ὁ Ἐμπορικὸς Σύλλογος Τρικκάλων.

Μνημόσυνον ὡσαύτως ἐτελέσθη παρὰ τοῦ τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἐν Ἀργοστολίῳ κοινὸν ὑπὲρ τῶν πεσόντων ἐν Μακεδονίᾳ Βλαχάκη, Πραντούνα, Πετροπουλάκη καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς. Ὠμίλησε πρῶτος ὁ καθηγητῆς κ. Ἡρακλ. Νεόφυτος, καταθέσας στεφάνους δάφνης ἐκ μέρους τοῦ τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰπὼν τὰ ἑξῆς :

«Ἐνδοξοὶ τῆς Ἐλευθερίας πρόμαχοι. Μάρτυρες ἀείμνηστοι θυσιασθέντες εἰς τὸν Ἅγιον Βωμὸν τῆς Πατρίδος. Ἡρώες, οἵτινες εἰς τὸ ἀνέσπερὸν φῶς τῆς αἰωνιότητος ἀναπνέετε τὴν αὔραν τῆς ἀθανασίας, δέξασθε τοὺςδε τοὺς στεφάνους, οὓς δι' ἐμοῦ προσφέρει τὸ ἐνταῦθα τμήμα τῆς ἐταιρείας «Ἑλληνισμοῦ» καὶ τὸ Γυμνάσιον ὡς μικρὸν δῶρον μεγάλης τιμῆς καὶ τεκμήριον αἰδίου δόξης. Δέξασθε, λέγω, τὰς καλλινίκους δάφνας, μικρὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ Σας ἔπαθλα, τῶν σφαζομένων Ἑλλήνων ἀτρόμητοι ἐκδικηταί, εἰς τοὺς ὀποιοὺς ἀρμόζουσιν οἱ παιᾶνες τῶν ἡρώων καὶ οἱ ὕμνοι τῶν ἔθνομαρτύρων. Εἴθε ὁ ἡρωϊσμός σας πολλοὺς νὰ εὕρῃ μμητὰς καὶ πολλοὺς ἐκδικητὰς ὁ ἔνδοξος θάνατός Σας.

Κοιμηθῆτε τὸν αἰώνιον, τιμηθέντες νεκροί, τῶν ἔθνικῶν δικαίων πρόμαχοι. Ἀναπαύθητε γαλήνιοι εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἑλληνικῆς γῆς, εὐγενεῖς πρωταθληταί τοῦ ἔθνικοῦ ἀγῶνος. Τὸ μέτωπόν Σας ἔστυψεν ὁ φωτιστέφανος τῆς δόξης. Τὸ ὄνομά Σας θὰ εὐλογηταί εἰς γενεὰς γενεῶν καὶ θ' ἀναγραφῇ χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ τοῦ Πανελληνίου Πανθέου. Τὸ αἶμά Σας τὸ τίμιον, ὑπερ ἐχύθη, ἐπότισε τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ θ' ἀναβλαστήσῃ τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας. Βαρυπενθεῖς οἱ Μακεδόνες θὰ ἐπισκέπτωνται τοὺς τάφους Σας, θὰ βάλωσιν αὐτοὺς δι' ἀμαράντου δάφνης καὶ θὰ βρέχωσι τὸ παγερὸν χῶμα, ὑπερ Σας καλύπτει διὰ θερμῶν δακρῶν. Θὰ ἔρχωνται καὶ θὰ παρέρχωνται οἱ ἐνιαυτοὶ καὶ ἀνεπιστρέπτει θὰ διαρρέῃ εἰς τὸ ἄπειρον ὁ χρόνος, ἀλλ' ἡ



μνήμη Σας ἡ σεπτὴ, θὰ μένη, ἔσαι εὐλογημένη, ἀλησμόνητος καὶ αἰωνία.»

Μετὰ τὸν κ. Νεόφυτον ὠμίλησεν ὁ γυμνασιάρχης κ. Γ. Χοϊδᾶς διὰ μακρῶν, συστήσας ἅμα τὴν ἀνάγκην τῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς συντάξεως τῆς χώρας.

Κατόπιν ὁ μαθητὴς τῆς Γ' τάξεως τοῦ ἐλλ. Σχολείου κ. Νικ. Κ. Ὑποδηματοπούλος κατέθηκε στέφανον ἐκ μέρους τῆς μαθητιώσης νεολαίας, εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ δεῖγμα πρὸς τοὺς ἥρωας.

Ἀπηνγγέλθη τέλος ποίημα, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν τοὺς ἐξῆς στίχους:

.....  
 Ὅσ' αὐτοὺς ποῦ ἡ Δόξα ἔπλεξε τ' ἀμάραντο στεφάνι  
 ποῦ ἴποτισαν τὴ σκλάβια γῆ μὲ τ' ἅγιό τους αἶμα  
 αὐτοὺς ζητοῦν οἱ Βούλγαροι καὶ θέλουν οἱ Ρουμᾶνοι  
 Σλαύους νὰ ποῦν! Πιστέψατε δὲν εἶν' τῆς Μούσης ψέμμα  
 ὅτι αὐτὸς ὁ Βασιληᾶς ποῦνε Μαρμαρωμένος!  
 Εἶνε ἀκόμη Βασιληᾶς ἔστο ἔξακουσμένο γένος!  
 Κι' ἂν χαμηλῶναν τὰ βουνὰ καὶ μέριαζαν τὰ δάση  
 ὀλόχρυσο τὸ θρόνο του θὰ βλέπατε ἑστημένον  
 καὶ τὸ δικέφαλο αἰτό! ποῦχει ἡ Ἑλλάς μας χάσει  
 ἑστὰ σκλαβωμέν' ἀδέλφια μας θάβρισκατε κρυμμένον.  
 Τὸν ἔχουν ἅγιο λείψανο! τῶχουν κρυφὸ καμάρι  
 πῶς ὁ δικός μας Βασιληᾶς θὰ πάη νὰ τὸν πάρη!

Γι' αὐτὸν σὰν νοιώθουν δίπλα τους τὰ διαλεχτὰ παιδιὰ μας  
 καὶ βλέπουν τὸν Πράντουνα μας καὶ βλέπουν τὸν Βλαχάκη!  
 σὰν ἀγροικᾶνε τὴ φωνὴ τοῦ Παύλου τοῦ Μελά μας!  
 κι' ἀκοῦν τὸν Μωραΐτη μας καὶ τὸν Πετροπουλάκη!  
 θεριεύουν! καὶ ἀνδριεύονται! ἠψηλώνει τὸ κορμί τους!  
 καὶ δείχνουν εἰς τὴν ἄπιστη Φραγκιά τὴ δύναμί τους!  
 Δείχνουν ἑστὴν ἄπιστη Φραγκιά, ἑστὴν ψεύτρα τὴν μητριά μας  
 μέσα ἑστὴν ἅγια μας Σοφιά, πόρτὰ κρυφὴ κλεισμένη!  
 ποῦ καρτερεῖ ὁ Δέσποτας ἐκεῖ τὸ Βασιληᾶ μας  
 νὰ τελειώσ' ἡ λειτουργία ποῦταν ἀρχιμισμένη!





Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐτελέσθησαν μνημόσυνα καὶ ἐν Κέα καὶ Νάξῳ, πατρίδι ἐκ πατρὸς τοῦ ἀλησμονήτου Πραντοῦνα.

\*  
\* \*

Ἡ 29ῆ Μαΐου, ἄλλως τε, ἦτο ἡμέρα γενικῶν μνημοσύνων, καθ' ὅσον συνέπιπτε νὰ εἶνε καὶ ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Οἱ κάτοικοι τοῦ Πειραιῶς συρρεύσαντες εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν ἐδεήθησαν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ Μελά, τοῦ Βλαχάκη, τοῦ Πραντοῦνα καὶ λοιπῶν ἐθνομαρτύρων. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ὁ Σύλλογος τῶν ἐν Πειραιεῖ Κρητῶν ἐτέλει μνημόσυνον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντων Κρητῶν καὶ λοιπῶν, εἰς ὃ ἐκλήθησαν καὶ αἱ οἰκογένειαι Πραντοῦνα, Πετροπουλάκη καὶ Βλαχάκη. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν πόλις καὶ κωμόπολις τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴν ἐτελέσθῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντων. Λόφον ὀλόκληρον ἀποτελοῦν τὰ σταλέντα τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἰς τὴν οἰκογένειαν Βλαχάκη ψηφίσματα εὐγνωμοσύνης καὶ συλλυπητήρια τηλεγραφήματα παρὰ διαφόρων συλλόγων, σωματείων, ἐταιρειῶν, ὁμίμων κ. λ.

Ταυτοχρόνως ἐτέλουν ἐνταῦθα μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἡρώων συμπατριωτῶν των καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Λάκωνες. Μεταξὺ τῶν ἀπείρων ἄλλων στεφάνων, κατατεθέντων ὑπὸ διαφόρων ἐπιλέκτων Λαγωνικῶν οἰκογενειῶν, διεκρίνετο εἰς παμμεγέθους τοῦ Συλλόγου τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ τῇ γείτονι πόλει Λακῶνων, ἐπὶ μιᾶς ταινίας τοῦ ὁποίου ἀνεγίνωσκε τις: «Τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι τοῖς πιστῶς τὴν ὑποθήκην ταύτην φυλάξασι Λάκωσιν οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ συμπατριῶταί των.»

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ μνημοσύνου εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Βλαχάκη, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου τῶν Λακεδαιμονίων παρέδωκε τὸ κατωτέρω ψήφισμα, τυπωμένον καλλιτεχνικώτατα ἐπὶ μεμβράνης:

«Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συνδέσμου τῶν Λακεδαιμονίων, ἐντολῇ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, ἐκφράζει τὰς ἀπειρους συμπαθείας



τῶν μελῶν τοῦ Συνδέσμου πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἥρωος Ἀντωνίου Βλαχάκη, ἐνδύξως ὑπὲρ πατρίδος ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Μαΐου 1906.

Ὁ Πρόεδρος (Γ. Σ.)

**ΦΩΤΙΟΣ Α. ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Ὁ Γενικός Γραμματεὺς

**Μ. Δασκαλάκης**

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

**Ἄγνθ. Μιχαῆλος**

Ὁ Εἰδικὸς Γραμματεὺς

**Ἀντώνιος Μαυριλάκης**

Ὁ Ταμίας

**Ἰωάν. Γ. Ἀθανασιάδης**

Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου

**Π. Γ. Βαρδαμάσης, Χ. Ἀινοροδάκης, Δ. Χ. Κόκκορης, Δ. Ε. Ροζολῆς,**  
(δυσανάγνωστος), (δυσανάγνωστος), **Κ. Πουλάκος, Ε. Μανουδάκης,**  
**Εὐστράτιος Γεωργακόπουλος»**

Ἐπιτροπὴ δὲ τῶν Λακῶνων φοιτητῶν ἐκ τῶν κ. κ. Π. Παναγιωτάκου, Μ. Μιχαλάκου καὶ Ι. Μαυροειδῆ παρέδωκε τούτους τῇ οἰκογενεῖᾳ Βλαχάκη, τοῦ κ. Μ. Μιχαλάκου εἰπόντος τὰ ἑξῆς :

«Ἡ Ἐκκλησία ἀνέπεμψεν ἤδη τὰς εὐχὰς τῆς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν εὐγενῶν ἠρώων, οἱ δὲ συγγενεῖς καὶ φίλοι ἔρρανον σήμερον διὰ τῶν ὑπερηφάνων δακρύων των τὸ ἐνδοξον αὐτῶν κενοτάφιον.

Τὰ σώματα τῶν θυμάτων τῆς Μεγάλῃς Ἰδέας ἐπότισαν διὰ τοῦ αἵματός των τὸ ἡγιασμένον τῆς Μακεδονίας ἔδαφος, αἱ δὲ ἄγναι ψυχαὶ των συνηνώθησαν ἤδη μὲ τὴν χορείαν τῶν ἠρώων τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος.

Καὶ ἐν ἤδη ἀπομένει τεράστιον, μέγα, γιγαντῶδες, τὸ ὑπέροχον παράδειγμα αὐτῶν.

Καὶ διὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο σεμνύεται σήμερον σύμπας ὁ Ἕλληνομίς, σεμνύεται ἰδιαζόντως ἡ Λακωνία καὶ ἐν τῇ ὑπερηφάνῳ πένθει τῆς προσφέρει δι' ἡμῶν τοὺς ἀμαράντους τούτους στεφάνους εἰς τὴν ἀριστοτόκον μητέρα τοῦ τοῦ ἥρωος Ἀρχηγοῦ.»



Εἰς ταῦτα ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἥρωος Λεωνίδας Βλαχάκης, ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ, ἀπῆντησεν οὕτω :

« Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντος Ἀντωνίου Βλαχάκη, δι' ἐμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τούτου, ἐκφράζει τὰς θερμὰς αὐτῆς εὐχαριστίας πρὸς ὑμᾶς τοὺς διοργανωτὰς τοῦ σήμερον τελεσθέντος μνημοσύνου ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ προσφιλοῦς ἡμῖν υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ, καθὼς καὶ πρὸς πάντας τοὺς μετασχόντας τούτου, εὐχεται δὲ ὅπως οἱ μμηταὶ τοῦ παραδείγματος ἐκείνων ταχὺ φέρωσιν εἰς πέρας τὸ ἀρξάμενον ἔργον, παραδίδοντες εἰς τὴν κοινὴν μητέρα ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν μας ἐλευθέραν. »

Ἐραῖον ποίημα εἶχεν ἔτοιμον ν' ἀπαγγείλῃ κατὰ τὸ μνημόσυνον τοῦτο ὁ κ. Γιαννοῦκος Μαυρομιχάλης, τὸ ὁποῖον ὅμως τὴν ἐπομένην ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς στήλας τῆς ἐφημερίδος « Χρόνος ».

Καὶ μία σύμπτωσις : Καθ' ἣν ἡμέραν ἐτελεῖτο τὸ ἀνωτέρω μνημόσυνον, οἱ σύντροφοι τοῦ Λίτσα ἐλάμβανον ἐκδίκησιν τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ των καίοντες τὸ χωρίον Ἰζερέτς.

### Ἡ Μακεδονία τελοῦσα μνημόσυνά

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀνεμοζάλης καὶ τὴν ταφὴν τῶν πτωμάτων ἤρξατο ἡ τέλεσις μνημοσύνων καὶ ἐν Μακεδονίᾳ.

Πλὴν τοῦ ἐν Καστορίᾳ πανδῆμου Μητροπολιτικοῦ, τοῦ ἐν Χρουπίστῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἐτελέσθη τοιοῦτο κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ ἐν Βιδελοῦστῃ ὅπου ὁ τάφος τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῶν ὑπαρχηγῶν. Ἡ συρροὴ ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ διαρκέσῃ μέχρι τῆς ἐσπέρας τὸ προσκίνημα ἐπὶ τῶν τάφων των. Εἶνε τόση δὲ ἡ ὑπερφηάνεια τῶν κατοίκων τῆς Βιδελοῦστῃς, ὅτι ἡ γῆ τῆς ἰδιαιτέρας των πατρίδος ἀγκαλιάζει εἰς τὰ στήθη της τὰ ὅσα τῶν ἀλυσμονήτων αὐτῶν ἠρώων, ὥστε νὰ ἀπειλήσουν πρό τινων μνηῶν, ὅτι θ' ἀντιστοῦν διὰ τῆς βίας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐκφρασθείσης ἐπιθυμίας ὅπως μ' ἑτακομισθῇ τὸ λείψανον τοῦ Βλαχάκη εἰς τὴν



Σιάτισταν καὶ ταφῇ παραπλεύρως τοῦ Μελαῖ. Καὶ οἱ ἀπέριττοι τάφοι τῶν οἱ σημειούμενοι διὰ τριῶν σταυρῶν, μόνη δόξα τῶν μικρῶν αὐτῶν μακεδονικῶν χωρίων, δέχονται ἐκάστην πρωΐαν ἀγκαλίδας ἀνθέων μαζὺ μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως.

### Μνημόσυνα ἐν τῷ Ἑξωτερικῷ.

Ἐτελέσθησαν ἐπίσης μεγαλοπρεπῆ μνημόσυνα εἰς τὴν Ὀδησσόν, εἰς τὴν Μασσαλίαν, εἰς τὸ Κεϊπτάουμ, εἰς τὸ Βερολίνον, εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Λακῶνων, οἵτινες καὶ κατέθεσαν στέφανον ἀξίας 332 δολαρίων. Ἐπιμνημοσύνους ἐξεφώνησαν οἱ φοιτηταὶ Μπαντισκάρης καὶ Καπετανάκης. Μετὰ τὸ πέρασ τοῦ μνημοσύνου, τελεσθέντος ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, περὶ τοὺς 200 Λάκωνες ἠτοιμάσθησαν νὰ ἀναχωρήσουν ἀμέσως διὰ τὴν Μακεδονίαν. Ἄλλ' ἐπεμβὰς ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἔπεισε νὰ παραιτηθοῦν τῆς ἰδέας τῶν ταύτης. Κατηρτίσθη ὅμως ἀμέσως ἐκεῖ μακεδονικὸς σύλλογος ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἴδου καὶ μία ἐπιστολὴ τῶν ἀληθῶν αὐτῶν ἀπογόνων τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ Λυκούργου, πρὸς τὸν Δήμαρχον τοῦ Γυθείου.

«Ἄμα τῷ ἀκούσματι τοῦ ἥρωικοῦ θανάτου τῶν ἐν Ὀσνίτσανη τῆς Μακεδονίας πεσόντων συμπολιτῶν μας Λακῶνων, οἱ ἐν Νέᾳ Ὑόρκη καὶ τοῖς πέριξ Λάκωνες, φόρον εὐγνωμοσύνης τοῖς γενναίοις προμάχοις τῆς Μακεδονικῆς Ἰδέας ἀποτίοντες, ἐτελέσαμεν θρησκευτικὸν μνημόσυνον ἐν τῷ ἐνταῦθα Ἑλληνικῷ Ναῷ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῶν ἡρώων. Τὸ μνημόσυνον τοῦτο ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς παραστάντων κατ' αὐτὸ τοῦ ἐνταῦθα Γενικοῦ Προξένου, τῶν ἐνταῦθα πατριωτικῶν σωματείων καὶ πλείστων τῶν ἐνταῦθα ὁμογενῶν, διεξίχθη δὲ ἐν μέσῳ ἐθνικῆς συγκινήσεως καὶ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Ἐν τῷ κενοταφίῳ τῶν ἡρώων κατετέθη ἐξ ἀνθέων στέφανος, τεκμήριον ἐλάχιστον τοῦ πρὸς τοὺς ἥρωας θαυμασμοῦ, λόγοι δὲ ἐπιμνημόσυνοι πρὸς ἑξαροῖν τῶν πράξεων τῶν γενναίων Μακεδονομάχων ἐξεφωνήθησαν.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ προθύμως καταβληθέντες ὑπὲρ τοῦ μνημοσύνου ἔρανοι ἐκ τῶν ἀπανταχού τῆς Νέας Ὑόρκης ἐγκαταστημένων Λακῶ-



νων κατέλιπον τὸ πλεόνασμα τῶν 6 λιρῶν καὶ  $16/100$  ἤτοι 34 δολλα-  
ρίων ἀποστέλλομεν τοῦτο πρὸς ὑμᾶς, κύριε Δήμαρχε, τὸν ἀντιπρόσω-  
πον τοῦ ἡμετέρου Δήμου, ὅπως τῇ ἐπιμελείᾳ ὑμῶν τελεσθῇ ἐν τῷ  
Μητροπολιτικῷ Ναῷ τοῦ Γυθείου θρησκευτικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν  
ψυχῶν τῶν γενναίων συμπολιτῶν ἡμῶν μετὰ τὴν παράκλησιν, ὅπως τὸ  
μνημόσυνον τοῦτο τελεσθῇ ὡς οἶόν τε τάχιστα ἀπὸ τῆς παραλαβῆς  
τῶν ἀποστελλομένων ὑμῖν χρημάτων. Ὅμοίως ἀποστέλλομεν ὑμῖν τὸν  
στέφανον τὸν κατατεθέντα ἐνταῦθα, ὅπως κοσμήσῃ τὸ κενοτάφιον τῶν  
ἡρώων κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ αὐτόθι τελεσθησομένου μνημοσύνου.

Πράττομεν δὲ ταῦτα πάντα, κ. Δήμαρχε, θεωροῦντες οἱ ἐν Ἀμε-  
ρικῇ βιοῦντες Λάκωνες ἐπιτακτικὸν ἡμῖν καθήκον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ  
τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας, ὅπως τι-  
μῶμεν τὸν ἡρωισμόν καὶ τὰς πράξεις τῶν τέκνων τῆς ἐπαρχίας μας,  
ἵνα πίπτουσι προμαχοῦντα τῶν μεγάλων τοῦ Γένους ἰδεῶν.

Μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπολήψεως

Οἱ ἐν Ἀμερικῇ βιοῦντες Λάκωνες»



## ΕΠΙΛΟΓΟΙ

Εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ σημείωμα δὲν ἐγράφησαν παρὰ πράγματα οὔτε τὸ χιλιοστὸν ἀποτελοῦντα τῆς ἐν Μακεδονίᾳ δράσεως τοῦ ἀειμνήστου Βλαχάκη. Ὑπάρχουν σελίδες τῆς μακεδονικῆς του ἐργασίας ἐξαίρουσαι αὐτὸν εἰς ἀληθῆ γίγαντα τοῦ Ἀγῶνος ἐπὶ ἓν ἔτος περίπου. Ἀλλ' αὐταὶ δὲν ἔχουν θέσιν παρὰ εἰς τὴν Ἱστορίαν, ἢ ὁποῖα θὰ γραφῆ ὅταν ἡ Ἑλλάς ἐλευθέρα πλέον ἐναγκαλισθῆ τὴν πολυαγαπημένην της Μακεδονίαν. Ἔως ὅτου ἔλθῃ ἡ ἀγία ἐκείνη ἡμέρα, ἡ Ἱστορία τοῦ Βλαχάκη θὰ μένῃ μὲ πολλὰς λευκὰς σελίδας μέχρι τοῦ τραγικῶς ωραίου ἐπιλόγου της, τὸν ὁποῖον ὡς ἀρχαῖος Σπαρτιάτης ἔγραψεν εἰς τὴν Ὀσνίτσανην . . . .

### Ὁ χορὸς τῶν Ἀθανάτων.

Τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου τοῦ Βλαχάκη καὶ τῶν ὑπαρχηγῶν του Α καὶ Β. Πετροπουλάκη εὔρε τὴν Ἑλλάδα κλαίουσαν τὸν νωπὸν θάνατον ἐνὸς ἄλλου ἀλησμονήτου μάρτυρος τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος: τοῦ Χρήστου Πραντούνα. Συγκινητικώτερας ἡμέρας σπανίως ἐγνώρισαν αἱ Ἀθῆναι. Ἀναμέσον τῆς πλημμύρας τῶν ῥόδων καὶ τῶν ὕμνων τοὺς ὁποῖους κατεστάλαξεν ἡ ὡς δόνησις ἠλεκτρισμοῦ κτυπήσασα τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν συγκίνησις, μένουσιν ἀλησμόνητοι οἱ ὑπέροχοι εἰς ἔμπνευσιν καὶ λάξευμα κατώτερω ἀναδημοσιευόμενοι ἐκ τῆς «Ἐστίας» στίχοι τοῦ μεγαλοῦδεάτου δημοσιογράφου καὶ ἐμπνευσμένου ἀγωνιστοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος κ. Στ. Ράλτη:

Οἱ Μᾶηδες κι' οἱ Ἀπρίληδες μαζῆ  
Μ' ὄ,τι ἀθάνατο, ὅπου στή γῆ δὲ ζῆ,  
Ἔχουν γιορτὴν ἀπόκοσμη, τρανή.  
—Χαρὰ σὲ σᾶς, ὦ οὐρανοί,  
Ποῦ χαίρεστε τὰ παλληκάρια.—



Κ' ἐκεῖ ἐπάνω στὸ βουνὸ  
 Τὸ πράσινο, τὸ γαλανό,  
 Τὸ ροδοφωτισμένο,  
 Ποῦνε σμαράγδια τὰ χορτάρια,  
 Ἡ Δόξα παραστέκει ἐκεῖ  
 Χιλιόκαλη καὶ θεϊκὴ  
 Καὶ λάμπει μεσοῦρανα. Καὶ λάμπει  
 Ἀπὸ χαρὰ ὁ ἀητὸς κ' ἡ ταπεινὴ ἢ κάμπη.

Μὰ ἡ φεγγαροπρόσωπη μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιά  
 Συρτά, χυμένα

Στὰ λεμονάνθια στήθια τῆς, τὰ πλήγωμένα,  
 Κρατάει ἀνθούς καὶ λούλουδα μιὰν ἀγκαλιά,  
 Καὶ κάποια ὠραῖα ὀνόματα ἢ μαύρη τ' ἀργολέει  
 —Μυρολογητέρα θλιβερὴ— καὶ κλαίει, κλαίει, κλαίει  
 Ὡϊμέ τ' ἀγαπημένα μου, ὦϊμέ.  
 Ὡϊμέ, ἀνιστόρητε πικρὸ καῦμέ!

Κι' ὄλο τ' ἀπόσκια περπατεῖ  
 Κι' ἀναζητεῖ, κι' ἀναζητεῖ.

Καὶ κάποια λόγια στέκεται πρὸς τὸ βουνὸ καὶ λέει:  
 — Δόξα, ἂν εἶσαι μου ἀδερφή, καθὼς τὸ λέν αἰῶνες,  
 Ἀπ' τὸν καιρὸ π' ἀκούστηκαν στὸν κόσμον οἱ Μαραθῶνες  
 Ἀγάπα τα, συμπόνα τα τὰ τίμια τὰ παιδιὰ μου,  
 Σὰ νᾶχες σὺ τῆς μάννας τους, σὰ νᾶχες τὴν καρδιά μου.  
 Κι' ἂν εἶσαι σὺ τὸ θεῖο φῶς τῶν οὐρανῶν ἐπάνω,  
 Ὡ, κύττα τί χαρίσματα καθημερνῶς σοῦ κάνω.

Κι' ἀνάβλεψε καὶ κύτταξε ψηλὰ πρὸς τὴν κορφή,  
 Ποῦ οἱ Μάηδες κ' οἱ Ἀπρίληδες εἶχαν γιορτὴ κρυφῆ,  
 Καὶ φώναξε:— Ἀγέρια μου, σταθῆτε, ὦ παιδιὰ μου,  
 Νὰ πάρτε τὰ λουλούδια μου, νὰ πάρτε τὰ φιλιὰ μου.

Ὅμως δὲ στάθηκ' ὁ χορὸς. Καὶ ἀνάερα ὑψωμένοι  
 Ὅλα περνοῦν πρὸς τὸ βουνὸ τ' ἀγένεια παλληκάρια  
 Κι' ἀπόκοντα οἱ σταυραητοὶ καὶ οἱ ἀντρειωμένοι  
 «Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάζει ἡ γῆ χορτάρια.»

### Μία ἐπιστολή.

Ἀξιωματικός, ἐκ τῶν ἀδελφικῶν φίλων τοῦ Βλαχάκη, εἰς  
 παράκλησιν ἡμῶν νὰ μᾶς γράψῃ ὀλίγας λεπτομερείας περὶ



τοῦ ἀλησμόνητου Μακεδόνοσ Ἀρχηγού, μᾶσ ἔστειλε τὴν κάτωθι ἐπιστολήν:

**Φίλτατε,**

Τὸν Νάκην Λίτσαν τὸν ἐγνώρισα μαθητὴν τοῦ Σχολαρχείου. Ἐκτοτε ἤμεθα πάντοτε μαζί. Ἦτο ὀλιγόλογος καὶ σκεπτικός, ἡ πρώτη δὲ κλίσις του, τὴν ὀμοίαν ἀντελήφθη, ἦτο καλλιτεχνική. Ἐδιάβαζε φιλολογικὰ ἔργα καὶ ἐτρελλαίνετο διὰ τὸ Θέατρον. Μαθητὴς τοῦ Σχολαρχείου ἀνῆλθε πολλάκις μετὰ συμμαθητῶν του ὡς ἐρασιτέχνης ἐπὶ τῆς Σκηνῆς, ὑποδυθεὶς πρωτεύοντας ρόλους πατριωτικῶν ἔργων. Ὅταν ἤρχισεν ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν κάθε ἄλλο του ὄνειρο τὸ ἐγκατέλειψε καὶ ἀφιέρωσεν ὅλην τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἰδέαν πῶς νὰ μεταβῆ μίαν ὥραν ἐνωρίτερον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ πρώτη του δυσκολία, ἡ ὁποία τοῦ παρουσιάσθη, προήρχετο παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λεωνίδα Βλαχάκη, ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ Πεζικοῦ. Ἦθελε καὶ αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Εἶχε δὲ καὶ τὴν προτεραιότητα ὄχι μόνον ὡς μεγαλύτερος τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ διότι εἶχεν ἐτοιμασθῆ πρὸς τοῦτο τρία ἔτη πρότερον, στρατολογήσας μετὰ τοῦ Ἀντωνίου Πραντούνα 135 ἀνδρας τὸν Μάιον τοῦ 1903, ἔταν ἀνηγγέλλετο ἡ ἀναρχικὴ ἀπόπειρα τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Δυστυχῶς ἡ Κυβέρνησις, πληροφορηθεῖσα τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς ἐνεργείας των, ἐματαίωσε ταῦτας. Τρία ἀκριβῶς ἔτη μετὰ ταῦτα καὶ σχεδὸν τὰς αὐτὰς ἡμέρας, κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν, ἐφονεύοντο ἐν Μακεδονίᾳ οἱ ἀδελφοὶ τούτων Α. Βλαχάκης καὶ Χ. Μ. Πραντούνας.

Ἐπιτρέψατέ μου νὰ σᾶς εἶπω πῶς ἤμην ἀπολύτως βέβαιος, ὅτι ὁ Βλαχάκης ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴν ὑπάγῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν, περισσότερο δὲ βέβαιος, ὅτι δὲν ἦν ἐπέστρεφεν. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνοσ ὁ κόσμος ἔπαυσε πλέον νὰ ὑπάρχῃ δι' αὐτόν. Ἐκοιμᾶτο καὶ ἐξύπνα μὲ τὸ ὄνειρον νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα. Ὅταν ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν, διὰ λόγους σχετιζομένους μὲ τὴν ἐργασίαν, τοῦ εἶπεν ἡ ἀδελφή του νὰ ἡσυχάσῃ πλέον καὶ νὰ κυττάξῃ τὴν παρουσίαν του, ἐκεῖνος τῆς ἀπήντησεν:

—Ὅταν ἀποθάνω θέλω νὰ μὴ μείνῃ οὔτε χρέοσ μου οὔτε παρουσία μου. Καὶ μίαν πεντάρᾳ ἂν εὔρητε καὶ αὐτὴ νὰ χρειασθῇ γιὰ λιθάνι.

Εἰς τὸν ἐν Σμύρνη δὲ ἀδελφόν του, Παναγιώτην, προξενικὸν ὑπάλληλον, συνιστῶντα εἰς αὐτόν νὰ μείνῃ πλέον παρὰ τῆ οἰκογενείᾳ του, ἀπήντησεν:





—Όταν τελειώσῃ αἰσίως ὁ Ἄγων. Διὰ τὴν οἰκογένειαν ἔχει ὁ Θεός . . . .

Ἄλλ' ὅ,τι κυρίως καθίστα προβληματικὴν τὴν ζωὴν του ἐν Μακεδονίᾳ ἦτο ἡ περιφρόνησις του πρὸς τὸν θάνατον. Ἄπειρα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του τὸν ἀποκαλύπτουν ὡς ἓνα ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπτόησέ ποτε ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου. Εὕρισκόμενος ἐν Βόλφ ὀλίγους μῆνας πρὶν ἐξέλθῃ εἰς Μακεδονίαν, ἔτυχε νὰ παρευρεθῇ εἰς μίαν συμπλοκὴν χαρτοπαικτῶν. Ἐνῶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐπέμβῃ καὶ προλάβῃ τὸν ἀλληλοσφαγμὸν, ὁρμήσας ὁ Βλαχάκης εὐρέθη μεταξύ των καὶ ἀρπάζει διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸν ἓνα, πάλλοντα τεραστίαν μάχαιραν, καὶ διὰ τῆς ἄλλης τὸν ἄλλον, ἔτοιμον νὰ πυροβολήσῃ. Εἰς μίαν στροφὴν τοῦ ἑνός, ἡ μάχαιρα ἐδυθίσθη εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ Βλαχάκη καὶ τοῦ ἀπέκοψε τὴν ἀρτηρίαν. Μολονότι, ὡς ἐννοεῖται, τὸ αἷμα ἔρρεε κρουνηδόν, τοὺς βάζει ἀμφοτέρους κάτω καὶ μόνον ἀφοῦ τοὺς ἀφώπλισε καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς ἓνα ἀστυφύλακα, μετέβη διὰ νὰ ἐπιδέσῃ τὸ αἱμορροσὺν τραῦμά του. Ἄπειρα ἄλλα ἐπεισόδια χαρακτηριστικὰ θὰ ἠδυνάμην νὰ σᾶς σημειώσω.

Ὡς πρὸς τὸ ψευδώνυμον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπήγγεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, γνωρίζω τὰ ἑξῆς: Τὸ Νάκης εἶνε τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ πραγματικοῦ του ὀνόματος Ἀντωνάκης, τὸ Λίτσα, δὲ τοῦ Γκιουλίτσα, χαϊδευτικοῦ ἐπωνύμου τοῦ πάππου του Γκιουλάκου.

15 Αὐγούστου 1906.

Σὺς :

Λ. . . . .

### Εὐάγγελος Βλάχος.

Όταν ἐπερατοῦτο ἡ τύπωσις τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου ἤλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ καπετὰν Βαγγέλης Βλάχος ἐκ τῶν ὑπαρχηγῶν τοῦ Νάκη Λίτσα. Ἐξ Εὐρυτανίας καταγόμενος ὁ Βλάχος ὑπῆρξεν ἀντάξιος γόνος τῆς ιστορικωτάτης οἰκογενείας του. Ὀλίγον ἀφ' ὅτου ἤρχισεν ὁ Μακεδονικὸς Ἄγων συγκροτήσας δεκαπενταμελὲς σῶμα, ἰδίαις του δαπάναις, μετέβη εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου, ἐκτιμηθεισῶν μετ' ὀλίγους μῆνας τῶν ὑπηρεσιῶν του ὑπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου, ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐνισχύθη ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ δεκάμηνον σχεδὸν αὐτοτελῆ δρασιν





Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΒΛΑΧΟΣ

*Υπαρχηγός του Λίτσα*



συναντηθείς μετὰ τοῦ Νάκη Λίτσα παρεκλήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς συνεργασίαν ὡς ὑπαρχηγός. Ἐκτοτε ἔμενε μετ' αὐτοῦ, λαβὼν μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας τοῦ σώματος τοῦ Βλαχάκη, τὴν δεξιὰν χεῖρά του ἀποτελῶν, εἰς ὅλας τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἀναλαμβάνων τὸ δυσκολώτερον μέρος. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ Λίτσα πρὸς αὐτὸν ἦτο τόση, ὥστε ψυχορραγῶν νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του ὡς τὸν διάδοχόν του. Ἀναλαβὼν ὁ Βλάχος τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σώματος μετὰ τοῦ Λούκα Κοκκίνου ἐδικαίωσε πληρέστατα τὴν ἰδιαιτέραν πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν τοῦ ἀειμνήστου ἀρχηγοῦ του. Περὶ τὰς πέντε θαφνοστεφεῖς μάχας ἔδωκεν ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος, μοναδικὴν δὲ ἐκδίκησιν ἔλαβε τοῦ θανάτου τοῦ Λίτσα πυρπολήσας τὸ Ἴτζερέτς, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην τῆς Ὀσνίτσανης.

### Τὰ ὄστᾶ τοῦ Βλαχάκη.

Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ὁ Βλάχος παρέδωκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Βλαχάκη τὴν κάτωθι πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τῶν Καστανοχωρίων:

#### Εὐάγγελον Βλάχον

Ὑπαρχηγὸν τοῦ ἀειμνήστου Νάκη Λίτσα

Ἐπειδὴ ἀκούσαμεν, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀειμνήστου ἀρχηγοῦ Νάκη Λίτσα ἐπιθυμεῖ νὰ πάρῃ τὰ ὄστᾶ του εἰς τὰς Ἀθήνας, σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ τὴν παρακαλέσητε ἀπὸ μέρους μας νὰ ἀφήσῃ αὐτὴν τὴν τιμὴν εἰς τὸν τόπον μας, ἔπου μεγάλην εὐγνωμοσύνην αἰσθανόμεθα πρὸς τὸν ἔθνικόν αὐτὸν ἥρωα καὶ τοῦ ὁποίου ὁ τάφος ἐπιθυμοῦμεν νὰ κοσμήῃ τὴν πατρίδα μας, ἔπου ἡρώϊκῶς ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ζωῆς μας. Ἔθεν σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ γράψητε εἰς τὴν ἀξιότιμον οἰκογένειαν Βλαχάκη νὰ μᾶς κάμῃ αὐτὴν τὴν χάριν, νὰ τὴν βεβαιώσετε δέ, ὅτι τὸν τάφον του τὸν περιποιούμεθα ὅλοι ὡς τάφον ἁγίου. Νὰ μὴ παραλείψητε νὰ βεβαιώσητε ταῦτα εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ κ. Βλαχάκη, ἡ ὁποία ἐλπίζομεν, ὅτι θέλει συγκατανεύσει νὰ κάμῃ εἰς τὴν πατρίδα μας αὐτὴν τὴν μεγάλην χάριν νὰ φιλοξενῇ τὰ λείψανα ἑνὸς τόσοῦ μεγάλου προστάτου μας.

